

LA DURA LLEI

PASSIÓ, Mort i Resurrecció. Aquest és el camí de la Veritat damunt la terra. De la Veritat o de les veritats? De tota veritat que per regnar hagi de vèncer una passió.

Esperits que no saben distingir entre la lògica racional i la lògica social, voldrien que la sola proclamació de la veritat bastés per a fer-la triomfar en aquest món. Talment s'esdevindria en un món d'esperits purs on la intel·ligència no hagués de fer esforços heroics per surar damunt una mar avalotada de passions, d'interessos i de necessitats materials. Allí la contemplació de la veritat, vista per intuïció o per raonament, fóra una coacció irresistible d'evidència que s'enduria totes les adhesions. En aquest món, però, on la intel·ligència és un llumet feble, però inextingible, amenaçat i emboirat per fermentacions de la carn, la proclamació i àdhuc la demostració de la veritat és el primer pas per a la seva victòria, tanmateix un pas important, per tal com d'e'l reben la força tots els altres mitjans, però un pas entre mil, i no el més difícil. Després de demostrar la veritat, cal preparar-li l'ambient, crear-li interessos favorables, donar-li un to de senyoria i de bon gust, abonar-la amb èxits parcials, però vistents i innegables, crear, en un mot, en els esperits tant o més que la coacció de l'evidència, suficient a un esperit pur, la coacció de l'interès, indispensable als esperits que sojornen en carn, sempre amatents a vigilar la conservació del seu sojorn, enmig d'una lluita ben sovint esgarrifosa amb els altres esperits semblants.

Tota doctrina i tot sistema que aspira a plasmar la humanitat o una part d'ella, ha de sotmetre's a aquest treball previ de preparació de l'ambient, que sol seguir, si bé de vegades hi coincideix en part, la fase de la demostració i de la convicció, fase treballosa que, només guanya les ànimes capaces de reaccionar contra l'ambient extern d'un muntatge d'idees imperants i contra l'ambient espiritual d'una tradició més o menys llarga que afaïçona insensiblement els esperits. Una enciclopèdia purament intel·lectual, difícilment can-

viarà les directrius d'un poble. Així com l'ànima, per obrar en aquest món, ha d'encarnar-se, també la veritat ha d'encarnar-se socialment, fent-se un arrelisser d'interessos i de mitjans d'actuació que li donin una estructura orgànica.

Aquesta és la llei de tota doctrina, tant més com més té de veritat. L'error podrà provocar un trabocament social transitori, podrà guanyar el regne sense el treball lent i depurador del sacrifici, però la seva victòria serà efímera, perquè només la veritat clava les arrels a la terra. Per això de les diverses ideologies que van governant el món, el temps va fent-ne un tamisatge subtil i sapient que n'escola tota la part errònia i n'aferma la part veritable. Les arrels d'error, romases en l'aire, s'assequen; les arrels de veritat, vinclades en la terra, s'afermen.

I quan la doctrina que malda per guanyar el món és tota ella veritat, el treball d'adaptació és molt més llarg i dolorós, però l'assimilació és completa. El Crist hagué de penar i morir, i així entrà en el seu regne. Tant o més que la llum interna de les seves doctrines, contribuí al triomf la sang divina que xopà la terra i la tornà apta per a brostar en plantes de fruit tan excels. Si l'Onnipotent hagué de morir per triomfar en el món, si al camí fàcil i breu de la coacció de les forces superiors preferí el camí llarg i dolorós del sacrifici, i de tal sacrifici, cap estranyesa que tot fragment de veritat, de justícia o de bondat que vulgui triomfar en aquest món es vegi marcat, únic davant seu, el camí del sacrifici previ.

Potser algú dirà que això són reflexions amargues de predicador antiquat. Nosaltres el pregariem de mostrar-nos una reivindicació justa que hagués vist brillar la victòria tot d'una d'haver formulat la demanda. El pessimista no és pas el qui ensenya el camí aspre de l'èxit, sinó el qui desvia pel camí florit del fracàs.

Enigma desesperant per als qui no tenen fe, misteri gràvid de llum per als qui en tenim, és que el ferment de tota renovació milloradora de la humanitat sigui el dolor. Ell és la força dels qui legítimament triomfen, la garantia d'encert dels qui manen, el cohort i l'esperança dels qui cauen vençuts noblement. Sense dolor, no hi ha ni victòria útil, ni derrota honrosa.

Una humanitat innocent ben segur que no estaria sotmesa a aquesta llei duríssima, que argüiria una injustícia o, si tant no, una duresa, en els poders superiors. Però del moment que la humanitat ha comès el delictes i s'ha fet indigna de tot èxit, només el dolor pot fer-l'hi merèixer. Tota ascensió, tot millorament, tot avanç, ha de

tenir un to de redempció. Només la sang pròpia escampada amb esperit de sacrifici, pot tornar fecunda per al bé la terra enxorquida per la sang de l'homicidi.

És per això que, així com el pitjor enemic de l'home i del poble és el plaer delictiu, que quan arriba a ésser costum social fa irredimible un poble, l'únic veritable amic dels homes és el sant que amb abnegació sobirana ofrena la seva persona en l'altar del dolor pel bé dels seus germans. Cada home abnegat és una font d'energia moral que redreça i un fogar de llum espiritual que orienta, cada disbauxat és un enervador i enterbolidor de la raça. El primer dels drets que té la veritat és el d'imposar l'austeritat i l'abnegació als seus seguidors, en ares d'ideals superiors a llurs persones.

I portant l'argument al seu límit, la deu única, puríssima i inescotable d'energia moral del llinatge és la passió i mort del Salvador. És ella la qui aguanta els lluitadors, sosté els perseguits, illumina els recercadors, frena els triomfadors, i manté el nirvi moral dels pobles, tant en situacions de malastre, com en moments de prosperitat, que potser és quan més costa de mantenir.

Sense aquesta font de vigoria moral, que dona força fins als més inconscients d'ella, la humanitat ja s'hauria dissolt en la corrupció. Si sota la superfície tèrbola de la disbauxa humana hi ha sempre capes tranquil·les de puritat que sostenen l'abalanç de la immoralitat desbordada, és perquè la passió del Crist és la saba que vivifica els membres sans de la humanitat, i per ells, la humanitat sencera.

Sols perquè el Crist patí i ressuscità, saben patir dignament i podran ressuscitar gloriosament, a l'hora menys pensada del món, els diversos fragments de veritat que successivament van realitzant-se damunt la terra.

PEDAGOGIA RELIGIOSA

SÓN molt nombrosos els catòlics exemplars que em demanen d'escriure quelcom sobre Pedagogia religiosa. Adés un pare de família que voldria educar ben cristianament els seus fills, adés un catequista jove, adés un amic intel·lectual, m'han dit semblants raons: "La nostra educació religiosa és deficient. Voldríem entendre, amb profunditat, els dogmes cristians; voldríem conèixer de debò l'ànima humana, i sobretot l'ànima infantil, per tal de formar millor aquells que reben el nostre apostolat; voldríem, finalment, aprendre com havem d'exercir l'autoritat a casa i a les nostres associacions per tal d'imprimir, en tots els súbdits, el segell de Crist. Però nosaltres estem mancats de coneixements filosòfics. Ens ho hauria d'explicar, doncs, d'una manera gairebé popular".

No volia accedir a aquests precés. Una sèrie d'articles que tractin a fons el tema de l'educació religiosa, demana una cultura molt superior a la meua, i si, al mateix temps, han d'estar redactats en forma planera, exigeixen una genialitat literària que no posseïm els escriptors de segona fila. Una vegada més, l'amistat exigent del director de LA PARAULA CRISTIANA m'obliga a negligir la meua preparació deficient.

Aquests articles, doncs, no pretenen pas ésser originals, ni definitius: tant-de-bó arribessin a ésser útils. Escrits en to popular, faran per manera d'estudiar les qüestions abstruses amb claredat i amb senzillesa fraternal. Aniran dividits en tres parts: I. Què és la Doctrina Cristiana. II. L'educació religiosa individual. III. L'educació familiar i social.

I

QUÈ ÉS LA DOCTRINA CRISTIANA? LA PEDAGOGIA RELIGIOSA FORA DEL CRISTIANISME

1. L'home és naturalment religiós. La intel·ligència ens parla tot seguit d'un Ésser suprem, la voluntat sent pesar damunt seu la

lleï d'una Bondat justiciera, i el cor enyora la Felicitat absoluta. Si la vida individual fóra trista i desconcertada sense admetre un Creador, més ho seria la nostra vida familiar i social. L'esperit de sacrifici i el respecte a l'autoritat, fonaments insubstituïbles de les llars i les pàtries humanes, perden llur raó d'ésser en separar-los de la Religió.

Per això tots els pobles s'han preocupat de la instrucció i educació religioses. I encara que aquestes educacions, pel fet d'ésser-ho, han coincidit a voler formar l'enteniment, la voluntat i el sentiment humà segons les normes de l'Ésser suprem, discrepen en molts punts essencials.

2. En primer lloc, cal distingir entre el Cristianisme, preparat pel Judaisme, i les altres religions. El Cristianisme té de Déu un concepte digníssim: el Creador viu amb una existència tan absolutament diversa de la nostra, que, per a enlairar-nos a la vida divina, ens cal una gràcia *sobrenatural*. Entre la criatura i Déu hi ha, doncs, per al catòlic, una distància infinita. Les altres religions, bo i considerant enorme la distància entre Déu i el món, no la consideren infinita. Cap d'elles no ha tingut un concepte clar de *creació*, i, per tant, llur Déu s'assembla més a un fuster que construeix un armari que a un donador d'ésser. Si d'aquesta distància infinita ens plau de dir-ne un *vel*, compendrem també que només el Cristianisme té un concepte adequat de la Revelació, o supressió, per Bonesa divina, del vel que ens separa del Creador. Però, d'això, caldrà enraonar-ne més tard.

3. Hom ha discutit molt sobre l'educació religiosa en els pobles *primitius*. S'anomenen així els pobles estancats dins una forma de vida gairebé infantívola; llur ciència, més imitativa que reflexiva, ensenya com s'ha de fer tal cosa, però no el perquè, i llur solidaritat amb els antics i amb l'avenir és d'horitzons molt estrets. Viuen, sobretot, del present i de la sensació, fins que un home genial o una civilització veïna els inoculara la inquietud progressiva.

Un fet, senzill en aparença, però que m'ha fet reflexionar llargues estones, explicarà millor que moltes frases abstractes el sentit de la pedagogia primitiva. Havent descobert—en cremar casualment un cistell de joncs forrat d'argila (estre que serveix encara als salvatges per a guardar els líquids)—que l'argila s'enduria i es tornava impermeable, l'home primitiu construí, durant moltes generacions, dipòsits de fang sense apartar-se d'aquest procediment. Hom ho transmetia de pares a fills. Calia teixir primer la cistella de joncs, emparedar-la d'argila i cremar després el cistell. Un jorn descobrí—també per at-

zar—que el fang era mal·leable, però no per això deixà els joncs. Primer, collia joncs; després, per a guanyar temps i perfecció, plasmava, amb les mans dins dels joncs, el recipient de fang, i, finalment, cremava els joncs. I passaren dècades abans que algú prescindís dels joncs, pastés i modelés el fang a part i encengués amb qualsevulla fusta una fogaina intensa. La feblesa reflexiva, l'esperit merament imitatiu, la manca d'angúnia i de progrés revelades per aquest fet, ens diuen tot el sentit de la pedagogia primitiva.

Quines creences i quina educació religiosa tenen aquests pobles? Avui tots els imparcials admeten que la majoria, si no la totalitat, de tribus primitives, posseeixen un nucli de veritats religioses del tot superior a llur grau deficientíssim de cultura intel·lectual i moral. Hi ha fe en el Creador—imaginat, és clar, d'una manera molt deficient—en la immortalitat de l'ànima, en una sanció i un premi suprem. Hi ha, també, al costat d'aberracions, normes ètiques enlairades. D'aquí deriven certes admirables produccions dels primitius, com és ara alguns dels himnes, publicats pels etnòlegs catòlics d'"Anthropos", i algunes deixalles exquisides de l'Egipte primitiu i de la civilització pre-brahmànica.

D'on procedeixen aquestes nobles veritats? Possiblement d'una revelació primitiva, entelada pel miserable estat en què a causa de circumstàncies històriques o difícils d'analitzar, caigueren moltes famílies de la raça humana. Només un poble, el jueu, conservà relativament intacta—mercès a una providència especialíssima de Déu—aquell tresor preciós i l'augmentà encara amb lluminoses revelacions divines.

Els primitius, no. Al costat de les deixalles de la revelació originària, progressa, entre ells una mena de religió supersticiosa ben adequada a llur caràcter infantívol. L'infant és imaginatiu i a tot arreu albira *papus* i genis protectors; l'infant és sensitiu i en compte d'atribuir als *papus* intencions maquiavèliques o dolenteries complicades, més aviat té por que no se l'enduguin o li armin tramoies. El primitiu també creu en *papus*, o en *dobles* com els anomenem modernament. Darrera l'existència material, o realitat fenomènica, el salvatge suposa un poder semi-immaterial, vaguíssim, una entitat que explica per què les coses se'ns resisteixen, per què els animals i els homes duen intencions. Tots tenim un *doble*: tot té el seu *doble*. Quan dormim, el *doble* viatja, lluita i pateix, mentre el seu company jau exànim. L'èxtasi, el deliqui, s'expliquen, així mateix, pel *doble*. És amb el *doble* dels animals i plantes que tractem en els

nostres somnis, un *doble* maligne envaeix l'epilèptic, l'ombra que projectem, bo i caminant, ve del reflex del *doble*, i quan morim el *doble* se'n va i cal matar els parents i animals que el difunt estimava, perquè llurs *dobles* li facin companyia. Amb l'aggravant que les entitats abstractes—tribu, família, etc.—per al primitiu són concretes i tenen també llur *doble*, del qual *participen* els *dobles* individuals. Heus aquí les tesis fonamentals de l'animisme primitiu, talment com el descriuen els etnòlegs moderns.

És clar, amb *els dobles* cal estar-hi bé: si són dolents, per a aplacar-los, si són bons, per a captar-ne beneficis. D'aquí brolla tot un seguit de pràctiques supersticioses, en la coneixença de les quals s'especialitza la classe sacerdotal, i de conjuracions que donen naixença a la màgia organitzada.

L'educació religiosa comprèn, doncs, l'ensenyament—pels familiars i els sacerdots—d'una sèrie de veritats serioses—desferres d'una revelació llunyana—, veritats que comporten sovint actes de culte molt raonables, i ensems una sèrie de danses, supersticions i idolatries, engendrades per l'animisme. El predomini d'un d'aquests factors dóna el to a cada poble primitiu, i fa que els sacerdots siguin respectats filialment, com a veritables educadors morals, o bé que siguin temuts històricament. Afegim que aquesta ràpida ullada deixa intactes moltíssimes diversitats.

4. Tota pedagogia religiosa reposa en un concepte de la vida social. Quina és la millor societat? Segons sigui la resposta, serà la pedagogia.

Indiscutiblement, el poble hindú donà a aquesta pregunta una solució característica. Encara que en alguns altres pobles—a Egipte, posem per cas—hom trobi elements que es retiren a la manera com els indis enfocaren la vida social, no posseeixen el caràcter exclusiu i harmoniós que presenten a Índia.

Els llibres sagrats de la Índia (*Vedes*) no parlen de reencarnació fins al segle VII. Vers aquest temps, els Ring-Veda comencen a revelar la influència dels Brahmanes, que imposaren al poble les opinions següents: A la societat hi ha d'haver *castes*, com al cos hi ha d'haver membres. Així com un membre, si vol la salut pròpia i la del cos, ha de limitar-se a ésser un membre perfecte dins de la seva mena, i no convé que s'apropriï les funcions d'altres membres, així l'individu d'una casta, per a la seva perfecció i la del Tot, cal que

sigui perfecte dins de la seva casta i que mai no cobegi un canvi de classe social ¹.

Però res d'això no fóra raonable si no admetíem la *reencarnació*. Cada ànima s'encarna dins la casta que ha merescut durant una existència anterior, i mereix, segons els seus actes, de reaparèixer després a una casta igual, inferior, o superior. La reencarnació aplicada a l'univers, porta a la convicció que tot el món és una gradació de castes, i obre camí a la teoria de la transmigració, segons la qual, els esperits humans més abjectes prenen l'estat animal en altres existències. Tota una teogonia decora mitològicament aquesta concepció. I les veritats procedents de la revelació primitiva s'hi bleguen, de grat o per força: hi ha un *Nirvana*, el cel dels primitius, felicitat suprema i terme de l'evolució, un *Tot* que dels propis membres constitueix les castes, una tendència mística a eixir de l'evolució i una llei moral que s'identifica amb la de l'evolució humana i pren el nom de *Karma*.

El Karma és la llei en virtut de la qual tothom fabrica amb els propis actes el cos de la seva existència pròxima. Els actes són bons? Cos d'una casta superior. Dolents? A la inversa.

Teories que determinen la pedagogia religiosa dels hindús. La casta superior, o sacerdotal, destinada a l'estudi i al govern, vetlla damunt les altres i procura accelerar l'harmònica evolució. Però vetlla ensems perquè mai un guerrer no esdevingui, en vida, sacerdot, ni un sacerdot pària. Una educació, doncs, per a cada classe. I en totes elles, un progrés limitadíssim i una resignació tossuda.

La Religió panteista de la Índia no manca de poesia. Hom venera el ritme lent de l'evolució, i contempla encisat la creixença de l'Univers. Poesia augusta i penetrant que els *Vedes* expressen amb imatges profundes. Tot munta vers el cel transparent del Nirvana, regne de la immutabilitat. El món corporal sembla una mar agitada que vol escalar paulatinament la immaterialitat. Les ones més altes d'aquest oceà es besen sovint amb les regions interiors del nirvana, i llavors, com una tromba marina, naix un home. El culte és pròdig en ritualismes poètics.

Jerarquia, Metempsicosi, dolça poesia de l'evolució... Vet aquí els tres elements bàsics de la pedagogia religiosa hindú.

5. Imagineu que el regne de la Perfecció sigui aquest món en què vivim. Que la immobilitat del Nirvana radiqui a la terra. Hauréu trobat l'expressió adequada de la civilització xinesa.

¹ Les castes són cinc: sacerdots, guerrers, comerciants, llauradors i *pàries* o esclaus.

Déu va deixar el món ben organitzat, però els homes sovint han trencat aquella ordenació primitiva. Déu volia que els més savis manessin, i que els ignorants obeïssin en jerarquia i maldessin per aprendre. De vegades, han governat els ignorants i els poc aciençats han gosat a insubordinar-se. Confuci predica i escriu contra aquests abusos. D'ara endavant, cal que la societat marxi com Déu volia.

Ideal fàcil d'assolir, si hom accepta tres principis: 1er. Que tot ciutadà ha de conèixer i practicar perfectament els seus deures generals i peculiars. 2on. Que només poden ésser admesos al reng de governants aquells qui, mitjançant uns examens molt rigorosos, hagin demostrat llur coneixença dels deures. 3er. Que l'Emperador, guardià que obliga a complir els dos principis anteriors, representa a Déu en aquest món.

La Religió xinesa, continguda en *El Quatre Llibres* i *Els cinc clàssics* (obres redactades principalment per Confuci (VI-I a. J. C.) i pel seu deixeble Mencí (IV-III a. J. C.)), és la religió dels *deures*, de la coneixença d'aquestes *obligacions* socials i familiars, dels premis i càstigs per a assegurar l'estabilitat de la virtut. La Xina ha viscut vint-i-cinc segles immòbil, encaixonada dins l'esquema d'uns preceptes detalladíssims, invariables. I els dogmes xinesos són l'adaptació de les veritats i supersticions primitives a aquest concepte confucià de la vida social.

Era inevitable que l'art xinès produís els millors esmalts: són la quintaessència de la tradició. Les figurines, amb un gest ritual i unes actituds precises, trenquen la perfecta claredat de la porcel·lana.

6. L'actitud de la Pèrsia i l'Egipte no enclou cap interès singular per a la pedagogia religiosa. Zoroastre confegí amb retalls indis i jueus una religió adaptada al poble persa. Insistí molt en la lluita contra les potestats del mal i els atorgà una importància exagerada. El diable és, per a Zoroastre, una vertadera divinitat que nia dins la matèria i la tenebra. Llevat d'aquesta exageració, producte potser de les supersticions antigues, res no hi trobem d'excessivament original.

L'Egipte conservà moltes veritats de la revelació primitiva, però quan els sacerdots donaren to a la religió, la confongueren o amb la ciència o amb un vague naturalisme. L'Egipte, país de totes les ciències, àdhuc de les ocultes, i enamorat del riu fecundador, no donà a les castes el sentit profund de l'Índia. L'evolució, per al poble egipci, és, més aviat que un misteri, una teoria científica. Es-

guarden el més enllà amb la mirada serenament escèptica de l'esfinx, inventen mites paral·lels a les opinions científiques, i es preocupen més de romandre, sota piràmides simbòliques, que no d'enyorrar.

Grècia, a desgrat del seu naturalisme aparent, sentí el problema religiós amb més pregonesa i amb una tonalitat característica. Per a Grècia, l'home, en certs moments, és diví. La divinització de l'home radica en l'Art. La contemplació d'una obra bella és un plaer d'una puresa i una fortitud divines. Per això els déus de Grècia són—ja en temps de les epopeies homèriques—figures humanes de tota beutat. Pitàgores ensenyà que el món era harmonia numèrica. I la religió que ha encarnat com cap altra el geni artístic dels hel·lens—l'Estoïcisme—sosté que l'univers és una immensa obra d'art, les ombres de la qual augmenten, pel contrast, la bellesa del conjunt, i que tot l'ideal humà es redueix a bastir estats bells i a realitzar belles accions i belles obres d'art. Si el grec d'Esparta arriba fins a sacrificar les criatures febles o poc afavorides, perpetra aquest crim, no perquè sigui un idòlatra del seu Estat, sinó perquè vol un Estat capaç de merèixer i d'imposar la contemplació artística. L'Art justifica, a Grècia, molts altres crims: l'esclavitud, per exemple.

L'educació religiosa gairebé coincideix amb l'artística. Música, lletres, danses i jocs atlètics, prenen el lloc a la litúrgia i moltes vegades s'hi identifiquen. Però tots aquests exercicis harmoniosos volen produir una serenitat divina, plena d'energia i de pau. Grècia no era tan naturalista com ens ho volen donar entenent. Sentia l'enyorrança de la Bellesa perfecta. I la filosofia platònic-socràtica, que Aristòtil exposà amb un to més positivista, representa la justificació racional d'aquest delit d'interpretar la Bellesa aparent com a participació d'una Bellesa absoluta.

7. Els romans, que no cal confondre amb els italians d'avui dia, eren caràcters austers i justos. Llur vida familiar pot servir d'exemple. El pare complia, amb escrúpol, els seus deures educatius i tot ciutadà respectava profundament els drets d'altri.

Aquesta nissaga enèrgica es caracteritza ensems per la passió de dominar. Obligada a conjuminar els dalers d'imperialismes amb l'amor a la Justícia, Roma no trobà millor camí que el de crear-se drets damunt els altres pobles. Els conqueria perquè considerava tenir dret a civilitzar-los. I aquesta civilització crea en el poble sotmès un lligam de deures envers la Metròpoli.

Roma, doncs, té per Divinitat—mentre no s'inicia la decadèn-

cia, ni sent velleïtats de copiar l'olimp grec—l'orde jurídic. Tota l'educació religiosa treballa les ànimes joves en aquest sentit. Cap bellesa no és comparable a la bellesa, utilíssima i plena de dignitat patrícia, de servir l'ordre moral i cívic. Cató personifica l'esperit romà.

La formació ètico-religiosa es verificà, durant els bons temps, dins la llar. Cató considerava poc decent que el seu fillet hagués d'agrair a un esclau l'educació. Els ritus romans eren, aleshores, o supervivències de la religió primitiva, o pràctiques supersticioses, o culte idolàtric a l'Estat i a la Justícia, personificats sovint en certs herois.

A mesura que conqueria noves terres, Roma n'assimilava l'esperit. Arribà un punt en què l'ànima dels romans, enverinada per tantes assimilacions contradictòries, se sentí malalta d'escepticisme i de corrupció. Sota l'oripell del ritualisme jurídic, els pobles joves endevinaven una caricatura de Jutge. I perdut el respecte a la Nació mare, els bàrbars assolaren l'Imperi.

8. Hem fet per manera d'exposar els esperits que animaren la pedagogia religiosa dels pobles antics. Com realitzaren, en el terreny pràctic, les seves fórmules pedagògiques? Ho hem indicat: l'Índia i la Xina, per l'estudi dels llibres sagrats, i tant els pobles orientals com Grècia i Roma per un ritualisme de molt diversa natura i complicació. Cal reconèixer que tant aquests ritus com l'esperit d'aquestes religions, han estat, encara, poc estudiats per a pretendre d'establir conclusions definitives. Més que imposar opinions, que els especialistes ens obligaran ben aviat a reformar, havem volgut obrir horitzons i indicar als fidels il·lustrats un camp ben digne d'ésser estudiat.

* * *

Sinopsi. Religió primitiva.

- Degenerada = religió dels pobles primitius.
- ” i interpretada en sentit d'evolució jeràrquica = Índia.
- Degenerada i interpretada en sentit conservador = Xina.
- Degenerada i interpretada en sentit artístic = Grècia.
- Degenerada i interpretada en sentit jurídic = Roma.

J. TUSQUETS, Prev.

LES BELLES LLETRES

LA POESIA TROBADORESCA

Guerau de Bornell

AQUEST delicadíssim trobador va ésser considerat ja en vida com el mestre d'entre els mestres trobadors.

Nasqué a Essidiull, en el Llemosí, i venia de família obscura i pobre; però les seves belles estrofes li valien la protecció de tots els reis amants de la poesia d'aquell temps.

No sabem res de la seva vida; ni les seves composicions poètiques, ni la biografia ens aclareixen gaire la boira que l'envolta.

Sabem, però, que passava l'hivern estudiant i l'estiu recorria terres i visitaba reialmes i Corts cantant i dient les seves poesies.

Guerau de Bornell és, en les seves composicions, clar i transparent com l'aigua neta; ell mateix ho diu: "jo vull que tothom m'entengui, i que les meves cançons es cantin tot anant a la font". És un trobador amb tota l'ànima, és enter, noble i delicat; per aquest motiu En Dant l'anomenava "el cantor de la rectitud". Generalment, canta l'amor; però moralitzant, s'aixeca cap al cel amb cants bellíssims, constituint una barreja que hom no sap si conceptuar-la com a mística o amorosa; amb tot, exquisida i incomparable a cap altre trobador. És curiós, per això, que En Dant prefereixi l'*Arnau Daniel* a Guerau de Bornell, quan diu explícitament que l'*Arnau* és el millor trobador, mentre ara, en els temps actuals, preferim molt més En Bornell.

Guerau és un gran psicòleg de l'amor; totes les sensacions més íntimes i més amagades les vol escrutar i teoritzar; se'ns presenta com un home que per la força de l'amor ha perdut la raó de les coses, i erra perdut en camins deserts somniant impossibles.

*Un sonet fatz malvat e bo,
e re non sai de cal razo,
ni de eui, ni cum, ni per que;
ni re non sai d'on mi sové
e farai lo pos nol sat far,
e chant lo qui nol sap cantar ¹.*

En Bornell tingué molts i poderosos protectors, sobretot el nostre rei-trobador Alfons I, el qual fins influí a què abandonés el trobar "clus", que al seu primer temps semblava plaure-li; però ben-tost conreà la poesia simple i clara.

En quant al seu esperit, era un home bo, i sobretot molt caritatiu; la seva biografia ens consta que gairebé tot el que guanyava ho repartia entre l'església del seu poble i els seus parents pobres; ja que ell era, com hem dit, de classe molt humil.

Guerau de Bornell sempre tendeix a moralitzar en les seves cançons, i fins en les poesies amoroses, vol pendre un aire de misticisme. En alguns sirventesos es plany amargament de la decadència de la societat; es veu que fins aquella època d'esplendor, portava en el fons, la grana de la decadència. Són tal vegada aquestes poesies que li valgueren l'elogi de l'autor de la Divina Comèdia, en "Il Convivio". Heus aquí entre altres el començament d'una alba dolcíssima, que sembla portar quelcom de l'encant d'una poesia popular:

*Rei glorios verais lums e clardatz,
Dieu poderos, senher si a vos platz,
Al mieu compainh sias fidel ajuda
Qu'ieu no lo vi pus la nuit fo venguda
E ades será l'alba ².*

Guerau de Bornell, mereix ben bé el dictat de místic amorós, ja que fou la més bella encarnació del mestre dels trobadors.

¹ Un sonet faig malvat i bo, i res no sé de quina raó, ni de qui, ni com, ni per què, ni res no sé d'on me'n recordo i el faré ja que no el sé fer i el canta qui no'l sap cantar.

² Rei gloriós, veritable llum i claredat, Déu poderós, senyor si vos plau, pel meu company sigueu fidel ajuda que jo no l'he vist des de que la nit fou vinguda i adés será l'alba.

Bertran de Born

Aquest trobador d'alta nissaga, va néixer al Castell d'Hautefort en el Llemosí; la seva vida de noble senyor, fou una vida agitada, plena de guerres i intrigues.

Les seves millors poesies són els sirventesos polítics on hi desplega una fibra no pas gaire comuna entre els trobadors. Amb En Bertran de Born, la poesia trobadoresca, guanya un nou lloc; un caire nou i vibrant, dur i teixit d'acer punyent; tal vegada un xic massa dur; vist que la seva llengua s'aguditza en malparlar d'un enemic. Dant el considera un gran poeta i li dona un lloc en el triunvirat trobadoresc, essent En Born el representant de la guerra; el trobador bel·licós i inquiet.

Les seves poesies fortes, tenen una amplitud i sobretot una força de realitat sorprenent que pocs han pogut superar. Si algunes vegades es canta l'amor sense que el cor cremi, difícilment es poden "trobar" composicions d'odi profund i punyent, si aquest odi no cova en el fons del pit. En Bertran de Born, trobava les expressions més contundents i més rígides, per a traduir el més íntim sentiment humà.

Bertran de Born, era feu d'Enric II d'Anglaterra; esdevingué duc d'Aquitània al casar-se amb Eleonor d'Aquitània, néta del poeta Guillem de Poitiers, i muller divorciada de Lluís VII de França.

Com la major part dels senyors aquitans, En Bertran suportava malament aquesta sobirania, tant, que ja de molt jove es resistí i fou assetjat, fent més tard les paus i anant a passar una llarga temporada a Normandia, a la Cort d'Enric II.

És curiós d'endevinar i estudiar l'oposició de caràcters que existia entre el nord i sud de França. En Born era meridional fins a l'ànima; per això, acostumat a la societat alegre i amable d'Aquitània, àdhuc a la vida fastuosa i refinada que portava en aquella Cort plena de platxeri, no s'avingué de cap manera als costums massa aspres i eixuts dels cavallers normands; sobretot, però, En Bertran de Born, es queixa de la desmesurada avarícia d'aquells senyors de Normandia. Durant aquesta estada, féu una gran amistat amb un dels tres fills d'Enric II d'Aquitània, anomenat també Enric o "El jove rei".

En aquest temps, el "jove rei", sentí gelosia del seu germà gran, Ricard "Cor de Lleó", i incitat per En Born, es rebel·là contra el

seu pare, secundat per uns quants senyors feudals, com el comte de Tolosa i fins pel rei Felip August de França.

Enric II, amb tot el dolor d'un cor de pare, es veié obligat a guerrear contra el seu fill, juntament amb Alfons I d'Aragó, el qual l'ajudà.

D'aquí bé, que En Bertran de Born llanci tantes injúries al rei Alfons I d'Aragó; però nosaltres no en podem pas creure res, ni acceptar cap judici dels seus com a cosa certa. L'odi i la revenja són ben paleses en aquesta qüestió.

Dant Alighieri ha immortalitzat en la "Divina Comèdia" aquest fet de la vida del trobador Bertrand de Born. Car, essent l'instigador de la desunió entre pare i fill, el condemna a l'infern a portar eternament el cap separat del tronc i agafat amb la mà a guisa de llanterna.

El "jove rei", va morir molt aviat, i En Bertrand li dedicà un plany tendríssim:

*Si tuit li dol, el plor, el marrimen,
e las dolors, el dan, el caitivier
que hom agués en est segle dolen,
fosson ensems, sembleran tuit leugier,
contra la mort del jove rei anglés;
don roman pretz e jovens dolorós
el mons escurs e tenhs e tenebros,
sems de tot joi, ples de tristor e d'ira* ³ ...

En Bertrand de Born fou assetjat en el seu castell i fet presoner per Enric II, el qual el condemnà a mort; però En Born, que malgrat ésser una mica feréstec estimà lleialment al "jove rei", exposà davant d'Enric II, el record enyorat d'aquell fill rebel—però també estimat—, i el pare, llavors, emocionat, el perdonà tornant-li de nou l'amistat.

Tot aquell instint massa bàrbar i selvatge, que la cavalleria havia arribat a amorosir quelcom, rebrollà de nou en les seves obres; és, doncs, un guerrer medieval, i no un poeta cortesà, al qual li plau

³ Si tots els dols, els plors, les tristeses, i les dolors, els danys, les desgràcies que hom tinguéssim en aquest món miserable, fossin ajuntats, semblarien, tots, lleugers, en comparació de la mort del jove rei anglés; doncs, resten plens de dolor la joventut i el valor, el món obscur i fosc i tenebrós, buit de tota joia, ple de tristor i d'ira.

la guerra, perquè guerrejant es troba en el seu lloc. Ja ho diu en aquesta quarteta:

*Patz nom a conort
ab guerra m'acort,
qu'en non teuls ni crei
negun altra lei*⁴.

La seva llengua és plena i vibrant; és gran la seva sinceritat; la força vital de les seves composicions és una força tant de l'esperit que serà immarcessible; passaran els temps moderns, en vindran d'altres, i Bertrand de Born sempre portarà l'aleteig d'una època plena d'ambicions i gentileeses.

Ja molt vell, el noble trobador va retirar-se al Convent de Dalou, fent-se monjo, i morí en la serenor conventual, després de tantes inquietuds.

Arnau Daniel

Aquest poeta trobador fou molt admirat pel Dant, que el cita diverses vegades en el "De vulgario eloquio". Però, per les poesies que d'Arnau Daniel coneixem, sembla no respondre gaire a aquesta preferència "dantesca". Una de les coses que distingeix a l'Arnau, és precisament l'afició al "trobar clus"; tal vegada en aquells temps els era una art aquesta mena de "trobar". Qui sap si les millors obres s'han perdut, ja que ara tan sols se'n conserven unes 18, essent totes enigmàtiques i intraduïbles pels moderns i, pels contemporanis també devien ésser-ho, ja que el monjo de Montaudon diu que els pocs versos folls que cantà, ningú no els comprenia.

Va néixer a Riberac de la Dordonya, a la segona meitat del segle XII.

Arnau de Mareuil

Aquest trobador, va néixer a Mareuil en el Perigord, restant-nos d'ell una trentena d'obres ben delicades.

⁴ La Pau no m'és conhort amb guerra m'avinc, que jo no tinc ni crec cap altra llei.

Entre aquestes composicions, hi ha tres "salutz" o cartes amoroses en vers, segurament adreçades a Adelaida, filla del comte de Tolosa i muller del vescomte de Beziers.

En aquesta Cort, s'enlairà la seva justa fama i fou benivolgut i honorat de tots.

Arnau de Mareuil era de naixença obscura i pobre. Els darrers anys de la seva vida els passà a la Cort de Guillem VIII de Montpeller.

En les seves poesies no s'hi nota pas cap personalitat definida; però expressa molt bé les seves fantasies i els seus planys. Arnau de Mareuil ens ha deixat un retrat gentilíssim de la seva estimada:

*Las vostras belas suaras cris
el vostre fron plus blanc que lis,
los vostres olhs vairs e rizens,
el nas qu'es dreitz e be seseus,
la fassa fresca de colors
blanca e vermella plus que flora,
petita boca, blancas deus
plus blancas qu'esmeratz argens ⁵.*

Arnau de Mareuil, com hem dit, passà els últims anys de la seva vida, en la Cort de Guillem VIII de Montpeller, estimat de tots els cortesans i cantant sempre la bellesa de l'amor i les gràcies de l'estimada.

Pere Vidal

Pere Vidal era fill de Tolosa. És un poeta definit, que posseeix una personalitat pròpia.

Té prop d'unes quaranta poesies, que són gracioses i plenes de fantasia; però, Pere Vidal fa de vegades barreges desconcertants que li treuen bellesa i elegància; tota la bellesa i elegància aristocràtica que porten innata els trobadors en la seva obra poètica.

⁵ Els vostres formosos cabells bruns, el vostre front més blanc que el lliri, els vostres ulls bellugadissos i riolers, el nas que és dret i ben format, la cara fresca de colors blanca i vermella més que una flor, petita boca, blanques dents, més blanques que el polit argent.

En Pere Vidal va córrer molt per Catalunya; visqué prop d'Alfons I; a Castella, amb Alfons VIII; marxà a Itàlia; viatjà per Malta i Xipre; arreu deixà la fama de trenta mil aventures esbojarrades; les seves composicions poètiques diuen ben palesament tota la inquietud aventurera d'aquest esperit errant i inestable.

Dones "trobadores"

Amb Rimbau de Vaqueiras, que va néixer a Provença, prop d'Orange, i que gaudí de força fama, cloem l'època clàssica. Dir solament el nom de tots els trobadors, seria tasca interminable; perquè en resten encara molts de conegudíssims, com En Cadenet, l'Aimeric de Pegulhà. En Folquet de Marsella, el Monjo de Montaudon, En Gui d'Ursell i tants d'altres, fins al nombre d'uns quatre cents seixanta.

Dins la poesia trobadoresca hi hagueren dones que cultivaren aquest art amb just i gentil encert.

Poques són les noves que d'elles posseïm; però, sembla que visqueren dins el període clàssic. La més sobresortint és la comtessa de Die, l'enamorada del trobador Rimbau d'Orange, la qual tan tendrament va cantar el seu amor, no correspost:

*Amic ab gran cossirier,
sui per vos e en greu pena,
e del mal qu'ieu en suffier,
no cre que vos sentatz gaire,
doncs, perque us metetz amaire,
pus me laissatz tot lo mal ⁶.*

Heus aquí de la faisó que la comtessa de Die es planyia de no ésser estimada pel trobador.

Altres dames també "trobaren": la dama de Castell d'Oze, Gormonda de Montpeller, Clara d'Anduza i altres.

⁶ Amic amb gran neguit sóc per vós i en greu pena, i del mal que jo en sofreixo no crec que vós en sentiu gaire, doncs, per que vos poseu a estimar si me deixeu tot el mal?

Els trobadors catalans

Ja sabem que Catalunya tenia estrets lligams amb el Sud de França; d'ençà de la dominació romana i goda, havíem estat sempre una mateixa cosa. Els comtes conservaren aquestes relacions, casant-se amb princeses d'aquell país. Ramon Berenguer III, prengué per muller a Dolça de Provença, la rica pubilla que va portar-li una dot de belles terres i obrí de bat a bat les portes de casa seva a la influència catalana.

La unió dels dos pobles, tan germans en els costums i en la raça, va fer que s'estengués la poesia dels trobadors arreu de Catalunya, com a terra pròpia.

Tals són els cantaires catalans; ara parlarem amb breus pinzellades d'alguns.

Berenguer de Palou

Berenguer de Palou és el primer català qui "trobà". És originari del Rosselló, prop d'Elna, i es conserven d'aquest trobador algunes obres dolces i fàcils. I, cosa, encara més gentil; tenim de Berenguer de Palou, unes quantes composicions que s'hi conserva la música.

Visqué a l'època del nostre Ramon Berenguer IV; es pot considerar com el primer trobador de Catalunya, així pel Rosselló ens entrà la poesia.

Les poesies, per això, d'En Palou, són quelcom més inferiors que les melodies belles i dolces que les acompanyen.

Rarament ha pogut identificar-se per complert el personatge; la seva història ens resta totalment amagada i la seva biografia en els cançoners no ens és gens explícita.

Guillem de Cabestany

Heus aquí un altre poeta molt famós, fill de la nostra terra, de Cabestany, prop de Perpinyà. En Guillem era vassall d'En Ramon de Castell-Rosselló, i va cantar molt en els seus versos a la muller

del noble senyor, anomenada Sauarimonda; els seus versos no sobresurten del comú dels altres trobadors.

Però la seva biografia, completament falsa, l'ha embolcallat amb una llegenda famosíssima, la del "cor menjat"!

Ja durant l'Edat Mitjana el feren passar com l'heroi de tots els amors malaurats; la biografia és una bella mostra de prosa provençal i una llegenda que cal reconèixer, perquè és molt popular encara que immoral; ens retrata a bastament que en aquell temps no tothom guardava la fidelitat conjugal deguda i com eren feréstecs els costums.

Conta la llegenda que, En Raimond de Castell-Rosselló, havent-se enterat dels amors il·licits de la seva muller amb En Cabestany, ordenà que fos guardada millor Saurimonda, i que traïdorament matessin el trobador deslleial.

Occit En Cabestany, ordenà tallar-li el cap i li arrancà el cor, que el féu fregir, presentant-lo a la seva muller.

Quan Saurimonda hagué finit l'horrible vianda, En Raimond li preguntà si sabia que era allò que havia menjat i li notificà la veritat de tot.

La dama, aleshores, amb un to dolç i sense afecció exterior, li contestà: "Que tan bona havia estat la vianda, que cap altra no volia tastar-ne", i seguidament es tirà per la balconada altíssima del castell.

En Guillem de Cabestany prengué part a la batalla de les Navas de Tolosa.

Alfons I

El nostre primer rei, fill de Petroniïa d'Aragó, és també un dels nostres primers poetes.

Aquest gran rei de la nostra terra, que portà una vida política força inquieta, movent-se d'ací i d'allà i contractant aliances per tots costats, guerrejà bastant per no deixar-se perdre la bella terra de Provença que el Comte de Tolosa, Ramon V, li disputava juntament amb el "jove rei" d'Anglaterra; d'aquí en veiem sorgir l'ira que En Bertran de Born li professà.

Alfons I donà un gran impuls a la influència catalana en el Migdia de França; batallà fervorosament amb els sarraïns, i, tanma-

teix, tot i portant tant d'enrenou i tants de tràfecs polítics, trobava temps per a "trobar" belles poesies.

Havem de fer cas omís de les injúries del seu enemic Bertran i hem de creure, evidentment, en l'honestetat de la seva vida i en la noblesa del seu esperit, les quals coses li han valgut a la Història el sobrenom d'Alfons I, "el Cast".

Certament que féu un trist paper amb la filla de l'Emperador de Constantinoble, ja que després d'haver-la demanada per maridar-se, a l'arribar la princesa a Provença, es trobà que el seu reial nuvi ja tenia muller.

I després d'un tan llarg viatge, la princesa hagué d'acontentar-se amb el senyor de Montpeller per marit.

Però, això, no és motiu suficient per a qualificar a un home de la talla espiritual del rei Alfons I.

Sembla que de molt jovincell li vingué l'acudit de cantar; dissortadament, sols conservem una obra d'aquest il·lustre trobador:

*Per mantas g guizas m'es datz,
jois e deportz e solatz.
Que per vergiers e per pratz,
e per foillas e per flors
e pel temps qu'es refrescatz, etc.⁷.*

No s'ofengué Alfons, dels insults d'En Bertran de Born; ans bé, era un fervent admirador dels seus versos, plens de sava fructuosa, cosa que prova ben eloqüentment la magnanimitat del seu cor, i la seva noblesa d'ànima.

Era també el rei trobador, amic d'En Guerau de Bornell, i deia que volia casar les cançons d'En Bornell amb els sirventesos d'En Born".

Fou amic en general de tots els poetes, i protector estimat de tothom, cavaller galant d'una generositat que arribava arreu on era sol·licitada.

⁷ De vâries maneres m'es donat joia i distracció i divertiment. Que per jardins i per prats i per fulles i per flors i pel temps que és refrescat, etc.

Guerau de Cabrera

Era En Guerau de Cabrera un cavaller poderós de la nostra terra i molt gentil i valent; instruït en música i desitjat per dames i cavallers.

D'ell, solament en tenim una obra didàctica; En Cabrera inaugura a casa nostra aquest gènere literari, que més tard fou valorat i conreat pels nostres poetes, anomenat ensenyament.

És una poesia de caràcter narratiu on el poeta dóna consells sobre un punt determinat; aquestes solen ésser més extenses que les poesies líriques i el metre és senzillíssim, apariat quasi sempre, no tenen aquella gràcia mòbil del ritme de les danses.

L'ensenyament d'En Guerau de Cabrera no és pas una cosa molt divertida per llegir; però, per la història, té un interès grandíssim, i sobretot per la literatura d'aquell temps.

En Cabrera s'adreça al joglar "Cabra" retreient-li tot allò que hauria de saber fer perfectament i ho fa mal fet.

Així, amb aquesta obra, ens dóna una guia, d'allò que feia el joglar a l'Edat Mitjana: tocar la viola, cantar, ballar, saltar, fer riure, etc., i després d'aquestes arts, venia la part literària, i En Guerau dóna al joglar un índex de temes literaris que necessàriament havia de conèixer per córrer pel món. A més de les poesies dels famosos trobadors contemporanis, li retreu una lletania de cançons de gesta dels cicles "carolingis" francesos, amb Roland, Guillem d'Orange, i Garin de Lorena, i del cicle bretó amb Artur i Tristan, etc.

En Guerau de Cabrera, com ja hem dit, era noble, poderós i ric; devia tenir una Cort i tal vegada visitava les més esplendoroses de l'època; car coneixia els gustos dels seus contemporanis i tot allò que aleshores anava en boga.

Aconsella al joglar, que canti allò que plau i és conegut.

Hem de convenir que és interessantíssim de posseir aquesta obra, la qual ens revela els gustos de l'època, i els coneixements literaris dels avantpassats. Què en sabien de coses que nosaltres ignorem! Tanmateix, aquest ensenyament fou estimat i imitat per tots els poetes posteriors. En Cabrera, representa, doncs, la font que ens revela la veritat de tota una època florent.

Guillem de Bergadà

Fill i hereu dels vescomtes de Bergadà, fou un senyor turbulent, nascut als darrers anys del segle XII.

En el sentit estricte de la paraula, Guillem de Bergadà era un esperit selvatge, sense vergonya ni principis morals. Tots els seus sentiments foren d'odi implacable que perduren tota la vida, guerrejant amb les intrigues més pèrfides.

De molt jove, per enemistat, matà traïdorament el seu poderós veí, el comte Ramon Folc de Cardona; aquesta mort li portà la pèrdua del dret a heretar el comtat dels seus pares, que legitimaren el seu germà; i a Guillem l'empresonaren per algun temps. Més tard, la seva vida fou una inquietud atterradora; plena de disbauxes, amistançant-se amb tots els senyors turbulents i ambiciosos d'aquella època, per tal de poder expansionar la folla passió d'aventures; tenia un odi furient a tots els grans personatges, i era implacable amb els enemics sense que en sabés ben bé la causa.

Els seus odiats personatges són, sobretot, En Pons, marquès de Mataplana, un bisbe d'Urgell i un que anomena el "sogre".

En Guillem és cru i herètic en les seves inventives; ben clarament es veu que sentia d'una manera intensa tots aquests odis que covava al fons del seu pit, arriba a un cinisme tan sanguinari que espaordeix. Com a poeta, és interessantíssim i un dels de més valor que tenim. Servem de Guillem de Bergadà unes trenta cinc poesies; totes elles estan d'acord amb la seva vida; no era gens convencional amb les seves composicions. A vegades és difícil d'entendre les seves al·lusions històriques; altres vegades empra un to un xic massa vulgar, dissortadament repetit en la nostra poesia medieval. En Bertran de Born també confeccionà sirventesos punyents i atrevits; però mai arribà al grau de cinisme de mala llei com ho féu En Guillem de Bergadà, el qual no mirava de fer-se antipàtic i repulsiu a tothom.

És sensible que el millor trobador de Catalunya aparegui amb tantes d'inquietes aventures de mala fama. Car la seva producció poètica és rica i variada amb metres; els seus versos són moguts gràcilment, i s'hi nota la influència directa de la poesia popular.

En uns versos al seu enemic irreconciliable, el marquès de Mataplana, diu així amb airosa gràcia:

*Chansoneta leu e plana
 Leugereta ses ufana
 Farai eu de mon marquès
 Del trachor de Mataplana,
 A, marquès, marquès, marquès
 D'engans es frasitz e ples* ⁸.

Guillem de Bergadà arribà a caure molt avall; és conta que durant llarg temps les comarques de Cardona esdevingueren lloc de terror, i es creu que Guillem era capità dels bandolers.

Emigrà més tard a Provença, on féu una gran amistat amb En Born; les passions dels dos eren comunes, i els caràcters molt semblants; recorregué Castella i arreu deixà recods de mil atrevides follies, tant en els actes com en la parla.

Altres trobadors catalans d'aquesta època són En Ramon Vidal de Besalú, interessant en molts aspectes, autor d'una gramàtica provençal: "Razós de Trobar", i de tres poesies narratives que ens canten bellament escenes de les corts dels nostres senyors feudals, sobretot de la d'Huc de Mataplana, noble cavaller, ell també poeta.

Altres, ja plenament decadents, són: Pere Selvatge, Guillem de Cervera, Jofre de Foxà; com a figura sobresortint parlarem de Cerverí de Girona.

Cerverí de Girona

En Cerverí de Girona és interessant pel sol fet de posseir una enorme producció; és el trobador català de personalitat més complexa; tenim unes cent vint obres de la seva mà, inèdites quasi totes; posseeix una flexibilitat que el fa apte per escriure tota mena de gèneres: amorós, polític, satíric, etc.

Com a poeta, no té finura ni suavitats, fins posseeix un cert mal gust per les rimes estranyes i poc harmonioses; però, en canvi, té caires variadíssims; emprà colors vius i pintorescos.

No hi ha cap trobador capaç de comparar-se amb En Cerverí de Girona en aquest sentit.

L'aspecte més personal d'aquest trobador, és el satíric; amb quatre pinzellades i amb mots justos, ens confecciona retrats de di-

⁸ Canssoneta lleu i plana, lleugereta sense ufana jo faré del meu marquès del traïdor de Mataplana, ai marquès, marquès, marquès d'enganyats ets farcit i ple.

versos personatges, i també de la societat d'aquella època; a vegades esdevé quelcom vulgar. Però no en fem cabal, perquè hem d'imaginar-nos que no solament era una època d'arborament místic, sinó que tingué coses prosaiques com tots els temps i com totes les societats.

Nosaltres, però, ens hem caracteritzat d'ésser aguts i reals amb les coses; tal vegada massa reals i massa aguts, tendim sempre a ridiculitzar.

En Cerverí de Girona, doncs, encarna ben palesament aquest caràcter racial; amb les seves obres plenes de catalanitat lliga la vida de la seva terra i no és pas possible de confondre'l amb cap poeta llemosí.

L'obra poètica d'En Cerverí és força original dins del motllo de la poesia trobadoresca, aleshores ja força decadent.

Sobretot aquest esperit catalanesc que respiren totes les seves composicions, li donen un segell inconfusible i una pròpia personalitat. De la poesia provençal reduïda a la cançó i al sirventesc, En Cerverí fa reviuire la varietat dels gèneres clàssics i n'inventà una sèrie d'altres: balades, epístoles, aniversaris, gelosesques, libells, estampides, espingadura, somnis, etc. Tota aquesta complexitat, en la seva obra, és el fruit de les seves variadíssimes lectures.

En la lírica, no és pas un poeta extraordinari; no passa d'ésser un dels poetes convencionals que imitaren els trobadors. Amb tot i això, a vegades troba expressions boniques i felices, que donen un sentiment de naturalitat que ens plau.

El gènere narratiu és molt més propi pel talent d'En Cerverí; hàbil i graciós, humorístic i pintoresc, juga amb les frases.

De la vida particular d'En Cerverí de Girona, sabem que tingué alguns amors; anomena a la seva dama amb el sobrenom de "Sobrepretz" o "Dona dels Carts"; aquesta darrera sembla segur que era la vescomtessa de Cardona.

I heus aquí el darrer trobador català que mereix aquest títol. Els qui segueixen escriuen un provençal tan adulterat, que segons En Nicolau d'Olwer deuen sols ésser anomenats "deixebles dels trobadors".

La decadència

En el Migdia de França s'havien escampat profusament diverses heretgies; dins aquella societat polida i culta, tan refinada, però, que el seu mateix luxe i afany de plaer portava un afebliment

anguniós i donava cap al terme d'una depravació perillosa. Aquestes heretgies prengueren profundes arrels; poc combatudes de bon principi, prengueren un increment tal, que fou necessària la imposició d'un límit radical.

L'heretgia dels cathars era la qui més adeptes tenia. Albí era el cap de la partida, i, per aquest motiu, els seus seguidors se'ls diu "albigesos".

L'Església, aleshores, procurà d'enviar-hi conqueridors pacífics, però fou en va.

Els senyors feudals, si no eren albigesos, eren tan tolerants o indiferents que no es preocuparen gens de secundar els propòsits del Papa. Aleshores, Innocenci IV, no tingué altre remei que, per extirpar aquesta funesta malura, emprendre una veritable croada.

El rei de França no hi prengué part, però els seus vassalls s'hi allistaren sota el cabdillatge d'En Simó de Montfort.

Llavors, passà el que havia de passar. Sota l'aparença d'una finalitat religiosa, aquests guerrers anaven amb realitat a la conquesta d'aquelles terres fèrtils i belles, que feia tant de temps eren cobejades: era el Nord de França que baixava per apoderar-se del Migdia!

Simó de Montfort, home dur i d'una voluntat de ferro, somniava d'instalar la seva dinastia en aquella comarca plena de vida.

I a l'any 1209 començaren els setges i el saquejar de ciutats i viles: Beziers i Carcassona i arreu on podien arribar.

Els senyors feudals foren excomunicats i desposseïts de les seves terres.

El Comte de Tolosa, aleshores Ramon VI, es decidí a l'ofensiva, i tots els altres senyors s'hi uniren amb fervor.

El nostre rei Pere quedava en una situació força difícil.

Veié els seus feudes amb guerra contra la Santa Seu, exteriorment; però, en el fons, defensant la seva llibertat.

Fallides, doncs, les negociacions diplomàtiques prop del Papa i d'En Simó de Montfort, decidí de defensar els meridionals, morint en el setge de Muret, víctima de la seva ardidesa i valentia temerària.

Aquesta desfeta fou el cop fatal per la decadència de la poesia trobadoresca.

Les guerres i destruccions i misèries, no són propícies pel ressorgiment de la poesia, que és fruit d'una societat pacíficament rica.

Destruïdes les Corts, els trobadors tingueren d'emigrar cap allà on la poesia era estimada, a Catalunya i a Castella, a Sicília, etc., llocs d'exili pels poetes trobadors. Els pobres, però, passaren grans penúries per aquests móns de Déu, i en les poesies no es cansaven de plorar amargament els temps passats i de protestar contra els estranys que s'arrosseguen per la seva terra:

Tot amb tot, són poetes de decadència, ben inferiors als de l'època d'or. Cal citar-ne alguns per això: En Pere Cardenal, un satirista dels costums i un gran enemic de les dones.

És originari de Puy-en-Velay, fill d'un noble i destinat a la canongia; no trobant-se amb vocació eclesiàstica, es consagrà a la poesia i corregué d'una Cort a l'altra acompanyat d'un joglar.

Va ésser molt afavorit pel rei En Jaume I i sembla que visità la seva Cort.

Poca cosa sabem de la seva vida: que morí a cent anys d'edat.

Fou mestre del sirventesc moral, com En Bertran de Born ho fou del polític; en les seves produccions s'hi nota una força viva i una llibertat severa proclamant d'immoral els costums de la societat i la decadència de totes les coses, la major part tenen com a fons la reprovació absoluta de l'estat de depravació eclesiàstic i aristocràtic; sobretot, contra l'afebliment de les ordres religioses; amb tot i arribar quasi a un "anticlerialisme" rotund, resta sempre profundament religiós. És En Pere Cardenal qui confecciona i "troba" poesies a la Verge, algunes força belles i gentils.

És una de les característiques d'aquella època aquesta; la poesia cortesana esdevé poc a poc religiosa i didàctica. Els trobadors, dintre llurs extravagants fol·lies, havien conservat un fons religiós; molts d'ells finiren la seva vida en un convent. De poesia religiosa n'hi havia hagut sempre; però, després de la croada, la fundació dels Predicadors per Sant Domíngue i l'establiment de la Inquisició a Tolosa, produí un renovellament de la fe i un enfortiment al Culte de la Mare de Déu. Tot això s'estengué ràpidament, i aquell poble poeta i sentimental en el fons de l'ànima, es llança sota la protecció de la Verge amb fervorosa passió. La societat provençal fou la primera on la dona fou honorada i fins tinguda per un ésser superior, és evident, doncs, que en una època de reivindicació religiosa, els trobadors adrecessin els seus cants cap a l'Única Dona que veritablement els mereixia i posseïa totes les més altes perfeccions. Pere de Corbiac, diu a la Verge Maria:

*Donna rosa ses espina,
sobre totes flors olens
verga seca frug fazens,
terra que sens labor grana,
estela del solelh maire...
noirissa del vostra paire,
el mon nulha nous semelha,
ni londana ni vezina...⁹*

En Guerau Riquier, també canta Nostra Senyora; tal vegada és el millor trobador que amb més fervor li ha dedicat els seus versos. I amb ell claurem la llista que venim anotant. Després d'En Guirau Riquier, ja no hi ha cap figura sobresortint; per aquest motiu se li diu l'últim trobador. Era fill de Narbona; passà tota la seva vida errant, d'una part a l'altre, mendicant amb poesies els favors dels poderosos. Amalbric, comte de Narbona, l'acullí per molt de temps i a la mort del comte, En Riquier fou protegit per Alfons X, "el Savi" (un dels més magnànims senyors de l'època) i a tots dos els dedicà poesies.

En Jaume I va ésser també un gran amic seu; i es pot notar la simpatia que li despertà la terra del rei Jaume, pels elogis fervorosos que en féu. En la "Retroncha" (retroncha, tornada que es repeteix), molt musical, com totes les poesies d'En Guerau, diu tots els sentiments que l'inspirava Catalunya. Canta que, desairat per l'estimada, vol anar a Catalunya, terra de perfecta cortesia, per aprendre el veritable camí de l'amor: "a Catalunya la gaia, entre els catalans valents e les dones avinents". Confeccionà també En Guerau, sis pastorelles, molt eixerides, que formen una petita novel·la d'amor.

Com a poeta de la decadència, està molt preocupat, que li donin el nom de joglar, i suplica al rei que ordeni que la separació entre trobador i joglar sigui ben marcada.

És el trobador que ens recorda la florida del bon temps; és suau i polit en la forma; inventà la serena contraposada a l'alba.

Darrera d'ell, cap altre nom s'imposa; tots els altres poetes, inferiors i mendicaires, no feien més que fer la viu-viu en una societat ja transformada pel temps.

⁹ Dona rosa sensa espines; olorosa sobre totes les flors; vara seca que dona fruit, terra que sensa treball grana, estrella mare del sol, alletàreu vostre Pare; al món ningú se vos assembla, ni aprop ni lluy.

Les Corts senyoriales havien desaparegut, poc a poc, davant la vida pròpia de les ciutats que creixien ràpidament, el feudalisme moria; la burgesia, cada dia era més resplendent, es feia la mestressa.

Els trobadors, doncs, ja no tenien motiu d'existir; no hi havien nobles que els protegissin, ni dames que els escoltessin; la migrada font de poesia que es conservà, anà a caure en mans de bons burgesos de la vella Tolosa.

L'any 13-23, fou creada, per set versaires: "El Consistori de la Gaia Ciència"; al 3 de maig de l'any 1324 es celebrà el primer concurs en el Claustre dels Pares Agustins, on hi foren convocats tots els països de llengua d'Oc ¹⁰.

En aquesta festa s'adjudicava un premi, que consistia amb una violeta d'or.

Aquesta poesia, però, acadèmica i encarcarada que s'hi cultivà, no sembla pas filla dels trobadors.

La influència dels trobadors

La influència dels trobadors fou extraordinària i pot dir-se que encara continua.

Imaginem-nos que és la primera escola lírica de les llengües romàniques contemporània, si fa no fa, de les cançons èpiques franceses.

Quan la gent dels altres països començaven de barbotejar els primers mots, nosaltres ja no teníem res per dir; havíem callat, però tothom venia a beure en la font trobadoresca, que pertot era coneguda.

El gran valor de la poesia trobadoresca s'imposava en tots els cercles literaris, i els trobadors "cavallers errants de la poesia" la portaren en cada Cort.

No fou una poesia regional, tancada en una província; era tota una alta escola poètica, la que més món corregué i que més expansió li donaren.

Arreu l'entenien; tots els individus amants de les lletres no necessitaven traduccions; el caràcter trobadoresc rodamon i tastaolletes, fou un dels factors de tota aquesta influència europea.

¹⁰ Juntant aquesta festa, el rei En Joan I, l'"Amador de la Gentilesa", creà l'any 1393 a Barcelona, els "Jocs Florals", els quals s'acostumaven a celebrar pel mes de maig i en els Claustres del Convent de Valldonzella.

La influència es pot traduir de dues maneres: com la de Catalunya, que la intimitat fos tanta que els poetes arribessin a emprar la llengua provençal (Catalunya, tanmateix, és un cas especial, ja que els vincles que l'unien amb el Migdia de França en feien com una mateixa pàtria), o bé que la influència s'encalqués en el fons i en la forma, però no en la llengua.

Semblant al nostre cas, és el d'Itàlia del Nord.

Una corrua de poetes empraren la llengua llemosina i són considerats com a trobadors i barrejats entre els que nasqueren en països d'Oc.

La influència hi entrà per les Corts dels grans senyors, els quals oferien hospitalitat als trobadors del Llemosí, com els marquesos d'Este i de Montferrat, Malaspina, Bonifaci de Verona i d'altres.

La poesia bella i agradable dels trobadors, era evident que fos imitada pels poetes del país, que no tenien pas una llengua molt distinta dels cantaires del Llemosí.

El més gran, Sordel, era fill de Mantua; tingué una història força accidentada, fugint del seu país romangué en les Corts de Provença i Portugal.

És tot un poeta, té un "planh" referent a la mort de Blacatz, molt extraordinari. Dant li ha donat fama, fent-li lloc a la "Divina Comèdia".

Lamfranc Cigala de Gènova, fou un altre poeta que conservà molta delicadesa, i Bonifaci Calvo, originari de la mateixa ciutat, que passà llarg temps amb Alfons X i es relacionà amb l'escola galaica.

A Sicília, entorn de Federic II, va néixer també una escola derivada dels trobadors, encara que amb llengua pròpia: Guido delle Colonne, Otto delle Colonne en foren deixebles.

D'aquí, la tradició trobadoresca va fer via cap a l'escola de Florència anomenada "el dolce stil nuovo".

Davanzatti, Guido Gunicelli, Cavalcanti i Dant, amb "La Vita Nuova", formen la llista gloriosa d'aquesta escola. Seguiren les ensenyances dels trobadors, però amb la seva pròpia personalitat.

El Dant estava tan íntimament lligat amb aquesta literatura, que conten que va dubtar entre el provençal a l'italià per escriure la seva obra magna.

Les relacions dels trobadors amb la Cort de Castella, principalment en el temps d'Alfons X el Savi, portaren el refinament de la

poesia galaico-portuguesa, que florí en el temps d'aquest monarca i del rei Dionís de Portugal.

El contingut i la forma de les poesies gallegues tenen retocs trobadorescos; els trobadors hi portaren el refinament artístic, convertint-la en poesia cortesana.

Les "alvoradas" són pariones a les "Albas" llemosines; les "Cantigas de escarnho" al "sirventesc", etc.

Com a poetes de l'escola galaico-portuguesa, citarem els dos monarques Alfons X de Castella i Dionís de Portugal, i G. Soares de Paiva, etc.

El Nord de França

Al Nord de França, el contacte s'establí per mitjà de les Croades i per la Cort d'Eleonor d'Aquitània i de la seva filla Maria de Champagne.

Aquests dos centres poètics importants foren freqüentats tant pels trobadors com pels "trouvères", tal era el nom que donem als poetes del Nord de França.

D'aleshores ençà i per força temps, la lírica nòrdica depengué de la del sud; en "Chretien de Troyes", "Lonon de Bethune" i "Gace Brule", canten l'amor cortès com uns trobadors, encara que d'una manera més freda.

Guy de Coucy, tot malencònic i enrondat d'una llegenda pariona a la del nostre Guillem de Cabestany, En Thibaud de Navarra, enamorat, segons diuen, de Blanca de Castella. Tots els "trouvères" s'apropriaren els gèneres provençal: cançons, tenços o jocs partits, sirventesos, etc., feren lloc a les cançons de primavera de "toile" i "romances" que eren autòctons.

Els Minnesangers

Els minnesangers alemanys eixiren en dos llocs i dos períodes diferents: els primers a la vall del Danubi i els altres prop del Rin.

En la darrera, sobretot, és visible la influència trobadoresca; en la primera també en resten casos isolats.

No és estrany, els trobadors trobaven acolliment arreu, i el Danubi era la ruta dels Croats.

Frederic I Hohenstaufeu, anomenat "Barbaroja", tingué pretensions sobre la Provença i féu algunes estades allí; en seguretat que algun "minnesangers" devien acompanyar-lo, relacionant-se amb trobadors.

La terra de Ramon Berenguer IV (el qual vidu ja de Petronilla es casà amb una néta de l'Emperador), fou abillada de festes i els poetes cantaren belles cançons per rebre tan alt personatge.

L'Emperador Barbaroja no volgué ésser menys, i conten féu aquell famós verset en provençal que conté el primer elogi de la dona catalana:

*Platz mi cavalier francés
E la dona catalana,
E l'onrar de Ginoés
E la Cort de Castellana,
Lo cantar provenzales
E la danza trevizana,
E lo corps aragonés,
E la perla Juliana,
Las mans e cara d'angles,
E lo donzel de Toscana.*

Altres diuen que es deu atribuir a Federic II.

La imitació dels "minnesangers" no és tan fonda, però, com en altres llocs. Sempre conserven l'originalitat dins la imitació; la dona és cantada en general i "minne" ¹¹ significa, pels alemanys, un sentiment distint del que concebien els provençals en l'amor cortès. Això pot atribuir-se a la diferència de caràcters i costums.

Tenim, doncs, de rendir homenatge a la llengua immortal dels trobadors, a la llengua única en el món: la llengua d'Oc, en la qual varen cantar-s'hi tantes formoses coses.

Nosaltres, els hereus d'aquest monument immarcible, tenim el deure de venerar-la i respectar-la com una cosa sagrada i digna.

Cada mot és un gra d'aquest immens rosari brodat pels trobadors gentils. És un record tangible, perfumat per mans sobiranes, que li donaren gràcia i majestat, i és venerable perquè els Sants li legaren totes les virtuts.

I a desgrat dels segles, s'ha perpetuat amb tots els sentiments per arreu dels pobles materns, i ha passat a nosaltres embolcallada amb tots els homenatges de gràcia, de virtut, de sobirania immortal i inoblidable.

MARIA D'ABADAL

¹¹ Amor.

CRONIQUE DE L'ESTRANGER

EL TRACTAT DEL LATÈRA I L'OPINIO FRANCESA

D'ENÇA de l'acabament de la gran guerra, pocs esdeveniments hi ha hagut tan importants com la solució de la qüestió romana. Aquesta ha arribat bruscament, en uns moments en què ningú no s'ho esperava. Hom sabia que a Roma estaven en tractes els dos poders; però tantes de vegades ja hi havia hagut acostament, tantes de vegades s'havien ficat emissaris entre el Vaticà i el Quirinal, que semblava que tornarien a tenir raó els escèptics, els qui jutjaren quasi insoluble el paorós problema plantejat en 1870, quan Pius IX es recloué al Vaticà.

L'acord és un fet. Com fou fet, quines en són les condicions, tot això importa poc; solament importa saber com reaccionà l'opinió francesa, com acollí la inesperada nova. Això és el que voldríem exposar ací, ràpidament, aplegant els diversos arguments adduïts i alguns cops deixant la paraula als autors quant als arguments més particulars.

En general, els catòlics acolliren joiosos la nova. Hi veieren el triomf de l'esperit de justícia i de la voluntat de pau que guia la major part de les accions de l'actual Pontífex. Així és com s'ho explicaren.

El 20 de setembre de 1870, algunes setmanes després d'haver sortit de Roma el darrer batalló francès, cridat a defensar el terror patri, envaït pels exèrcits alemanys, les tropes del general Cadorna, general de Víctor Manuel, obrien en les muralles de la Ciutat Eterna la bretxa de la Porta Pia. Presoner voluntari, Pius IX es cloqué en el Vaticà. La qüestió romana estava plantejada. Havia de durar fins a l'11 de febrer de 1929.

Mentrestant, el temps féu la seva obra útil. En les repetides protestes dels Pontífexs, destrià lentament les dades de la qüestió romana. Estabilitzà la unitat italiana, que després d'ésser cercada segles i segles entorn o contra la voluntat dels Pontífexs de Roma, es realitzava sota el ceptre de la monarquia de Savoia; apagà les passions que la insòlita situació d'un rei i d'un Papa, erigits a Roma l'un contra l'altre, havia fet néixer i portat després al paroxisme; permetia d'entreveure a través de les noves concepcions del dret internacional, d'altres concepcions de la sobirania, de l'estatut personal dels ciutadans, d'igual valor que les garanties cridades a regular les relacions entre les persones i els Estats.

La Itàlia una durava i vivia. Roma veia d'any en any créixer la seva potència espiritual, estendre's i irradiar en tota la terra la seva hegemo-

nia. S'aproximava l'hora en què caldria entendre's. Altrament, tornaria l'hora dels més dolorosos, potser sagnants, conflictes. En la lluita contra la Roma pontifical, s'havien establert els homes d'Estat italians, com Napoleó, i, en altres temps, Lluís XIV o Josep II o Enric IV d'Alemanya.

Mantenir la Itàlia en interdit, per la banda dels Papes, era perpetuar la torbació en les ànimes innocents d'innombrables catòlics, era anar a risc de treure fora de la Cristiandat, un dia, milions de creients sincers.

Lleó XIII, enfrontat a la maçoneria italiana, vindicativa i provocant, reivindicà la sobirania pontifical i sabé commoure el món davant la intolerable situació del Pontífex a Roma. A les portes del Vaticà, l'anticlericalisme es debatia com una mar enfurida. El Papa no sabia mai de cert si el dia que apuntava pels allunyats munts de la Sabina, es pondria dintre el mar veí sense ésser ensangonat d'una matança sobre les escales de Sant Pere.

Pius X vingué. La situació interior d'Itàlia es modificava sota l'apostolat religiós i social dels clergues i dels bisbes de les províncies piemonteses, lombardes, venecianes, florentines, napolitanes i sicilianes. I abocat al drama que anguniejava les ànimes, Pius X atenuava les rigors del *non expedit*.

Benet XV conegué la gran guerra, el sobresalt d'Itàlia, les provocacions alemanyes, que de la qüestió romana en feien una arma contra Itàlia, i asseguraven que les armes de Guillem II aconseguirien a la força la llibertat del Pontífex de Roma. D'una solució de força, que sempre comporta quelcom d'il·legítim, el dolç Pontífex que s'havia fet l'apòstol de la pau, no en volia saber res. Féu donar un pas decisiu a la qüestió romana el dia en què pregà al Cardenal Gasparri que respongués públicament a les incitacions d'Erzberger que el Papat no esperava la solució del dolorós conflicte que aixecava Itàlia contra Roma, més que de la consciència i del sentiment de justícia del poble italià.

Aquest gest de Benet XV era prolongat per Pius XI quan, el dia de la seva elecció al Pontificat romà, apareixia al balcó exterior de Sant Pere, beneïa amb la multitud agenollada als seus peus els soldats italians que presentaven les armes, i després, elevat el gest per damunt la ciutat i les muntanyes que voregen la campanya romana, estenia a tota la terra el desig de felicitat, de justícia i de pau que tancava dintre la seva primera benedicció.

El Papa estava a punt de tractar. Hi estava Itàlia?

El feixisme tot just neixia. Mussolini no era més que un cap de partit, perseguit i de vegades colpit pels governs legítims. Es parlava poc de la doctrina feixista. Hom comptava solament els morts que havien causat les porres de les camises negres. Després la situació canvià. Mussolini conquerí Itàlia, esdevingué el poder legítim. Adés afalagava l'Església, adés s'aixecava contra ella. Aquell realista que era el Duce, aixecava altre cop la creu al Coliseu, instal·lava la creu a les aules, delmava la maçoneria italiana; aquell doctrinari que ell era també ressuscitava la doctrina de la prepotència de l'Estat, del dret absolut de l'Estat sobre les persones i sobre les ànimes, mobilitzava en els seus *Balilla* tota la joventut italiana. Aleshores, el Papa, que abans s'havia alegrat dels home-

natges massa sovint exteriors atribuïts a l'Església, protestava contra les pretensions inacceptables del feixisme. Renaixia el conflicte. L'home providencial deixava insultar el Cardenal Gasparri per la seva premsa.

Pius XI, pacient, esperava l'hora de Déu, que sentia pròxima, mentre que En Mussolini es lliurava encara el combat entre l'home polític que comprèn les realitats, s'inclina davant d'elles i cerca de girar-les en profit propi, i el teorètic que, menyspreant les mateixes realitats, pretén de reduir-les, s'aixeca contra elles i mor en la lluita. Perquè la qüestió romana pogués ésser resolta, calia que la doctrina feixista cedís, que els drets sovint amenaçats de l'Església fossin solemnement reconeguts, calia, en un mot, que l'Estat, que tenia la pretensió d'ésser omnipotent, reconegués la preeminència de l'Església. En aquest sentit cal comprendre la voluntat de Pius XI d'acompanyar d'un Concordat per a Itàlia el tractat que regula les relacions del rei sobirà i del Papa sobirà. Per això Pius XI en els seus discursos posteriors ha donat tanta importància als articles d'aquest Concordat. El Papa, en adreçar-se als clergues milanesos que rebia l'endemà de la signatura per Mussolini i el Cardenal Gasparri del tractat ja famós, deia: "El Concordat justifica el tractat".

Podia el Vaticà contestar amb un refús als avançaments del Quirinal? Ja en altres temps això no hauria estat possible, i hom sap que cap dels Papes que s'han mantingut reclosos al Vaticà, Pius IX mateix, no refusaren les converses oficioses. Pius IX en mantenia amb el vescomte d'Harcourt. Lleó XIII havia conferenciat amb el representant de Crispi. A conseqüència de la ruptura d'aquestes conferències, Crispi digué: "L'home més gran d'Itàlia serà el qui arranjara la qüestió romana". Sota Pius X hi hagué el famós pacte Gentiloni, que, limitat a un punt especial, feia avançar seriosament l'arranjament futur de la qüestió. Benet XV, lligat amb el Baró Monti, cap de cultes al Ministeri, tot seguit acceptà entrevistes entre els seus representants i els de Nitti. Per què Pius XI havia de refusar de conèixer els propòsits del Govern italià? Per què el dia en què Mussolini li feia preguntar en quines condicions es podria resoldre la qüestió romana, el Papa havia de respondre: No les vull dir?

Successor i continuador de Benet XV, el Pontífex de la pau, Pius XI, el dia en què pujà al Pontificat suprem, es proposà per tots els mitjans la missió essencial d'apagar les rancúnies i les dissensions que dividien els pobles. Predicant la pau, volgué que l'Església donés l'exemple. Per això sempre que entre l'Església i els Estats diversos fou possible un acord, Pius XI en perseguí la realització i empenyé l'arranjament. Allarguet-me el dit petit i jo us obriré totes dues mans", havia dit en una altra ocasió Benet XV a un delegat del Govern francès. Pius XI prosseguia la política de Benet XV. Fossin quins fossin els governs, ací dictadures, allí governs parlamentaris, ací monarquies, allí repúbliques, no els demanava més que estabilitat i hi tractava. Exigent? No. Segons les situacions, segons el país, demanava el que era possible. Una sola barrera infranquejable: els drets eterns de l'Església. Així es desenrotllava tota una política de concordats i d'acords; una a una, les nacions d'Europa, catòliques, protestants, ortodoxes, indiferents o atees, tractaven amb Roma. Roma anava més lluny encara: deixava prosseguir les converses de Malines

amb els anglicans; parava ponts amb els ortodoxos; elevava a la dignitat episcopal els clergues de les cristiandats de Japó i de Xina. Arreu i en tots sentits, orejava l'esperit de pau de l'Església portat per la veu paternal i puixant del Papa.

D'aquesta crida a la pau, Itàlia havia d'ésser exclosa? El Papa que predicava a tothom la reconciliació, podia refusar-se a signar una pau en què la seva sobirania i la seva independència estaven en joc, sempre que la justícia fos satisfeta? Les crides a l'avinença entre pobles i nacions no perdrien llur valor si, sense raó suficient, quan a ell afectava, es refusava a l'acord? Era improbable. Era impossible.

Arribà l'hora en què el plany del "Vell immortal", que des de cinquanta nou anys commovia la cristiandat, fou sentit pels fills que vivien al seu pròxim veïnatge, els quals havien estat i eren la causa de les seves repetides protestes.

La cristiandat i el món no havien d'alegrar-se'n? Els catòlics de França, la sang dels quals un temps fou vessada per a assegurar una de les formes d'independència i de sobirania temporal del Papa de Roma, no es felicitarien que aquesta independència i aquesta sobirania, de la qual amb altres heroics voluntaris d'altres països cristians havien salvat l'honor en dies de malastre, fossin a la fi assegurades en justícia? Car no és un dels més bells i més profunds anhels de l'esperança catòlica, aquesta dita sublim del Salmista: "*Justitia et pax osculae sunt*", la justícia i la pau s'han besat?

Tals són, sintèticament resumides, algunes de les reflexions més corrents junt amb l'explicació de l'estat d'esperit dels catòlics francesos. Dues qüestions, però, han retingut particularment llur atenció, i molts dels articles dedicats al tractat del Laterà pels publicistes de més anomenada hi han dedicat paràgrafs més o menys llargs. De l'una banda, la qüestió de les garanties; de l'altra, el record del paper representat per la França de Napoleó III, durant els darrers anys del poder temporal dels Papes i en la seva salvaguarda.

Bé ens serà permès de fer dos llargs extractes significatius.

El primer el manllevem a M. Trogan, director del *Correspondant*, la gran revista catòlica liberal que tan sovint durant el segon imperi batallà a favor del poder temporal, que inspirà les crides aflamades de Mgr. Dupanloup, les pàgines eloqüents de Montalembert, de Cochin, de Falloux, de tots els catòlics d'aquesta part del segle XIX, oposats a l'Imperi, adversaris de la Itàlia una, car ells preveïen que la unitat d'Itàlia era la caiguda inevitable del poder temporal dels Papes i temien que per aquesta unitat fos compromesa per sempre la independència sobirana del Papat.

M. Trogan, en un article molt matisat, molt discretament equilibrat, indica els diversos sentiments que troben eco en l'ànima dels catòlics francesos. La joia, de cop, car no és possible "d'acallar els sentiments que desvetllen en l'ànima catòlica el gest solemne que desnua, sense tallar-lo brutalment, el nus gordià de la qüestió romana. Ens és difícil, ens és impossible de no barrejar des d'avui la nostra joia a la joia manifestada pel Pare i pel Cap al llindar del temple de la pau reobert, i de no saludar amb

ell l'aurora dels nous temps. Ho fem en el mateix sentit en què ho fa ell mateix, és a dir, per al major bé del Catolicisme al món”.

La solució ha sorprès els nostres laïcistes a ultrança, continua M. Trogan, i entre els catòlics hi ha hagut un doble sentiment.

“L'un, que ja hem expressat, que és la brollada espontània de la fe; la ben sincera i voluntària identificació dels sentiments filials amb els sentiments paternals, en la decisió més ferma de confiar en llur Cap en tot el referent a la seva missió divina, de la qual és el suprem herald. L'altre, més tímid, del qual solament podran despendre's a poc a poc, a mida que comprovaran que llur confiança és justificada: una certa temença instintiva, irreflexiva, en tornar a veure llançada a alta mar la barca de Pere. S'havien obstinat a somniar que, en sortir de la badia en la qual s'havia escapat de la tempesta, transbordaria l'eternal nauxer al vaixell d'alt bord, endomassat com altre temps. Quasi no hi tenen culpa si la il·lusió havia persistit sense disminució apreciable des de prop de seixanta anys.”

Però les coses canviaven sense que se n'adonessin, i ara constataran les realitats novelles.

“L'esclat brusc d'una llum viva, ha encegat d'antuvi llur esguard. Però l'ull és sa, el cervell sòlid, el cor generós i la voluntat recta; és una simple qüestió d'acostumar-s'hi: hom ho veurà bé d'aquí a uns quants mesos en les multituds que podran anar a Roma a proclamar la nostra fidelitat.

“Oï més, n'hi ha prou amb un breu repàs de la història per a adonar-se que el Papat continua seguint l'òrbita de la seva trajectòria secular. Una de les grans lliçons de la història, en efecte, és la perpetual adaptació de l'Església als fets polítics, quan demostren tenir provisió de força per a perdurar.”

M. Trogan estima, en efecte, que “el Papat ha escollit el moment oportú i que la seva col·laboració n'ha volgut assegurar la permanència”. Quant als catòlics francesos, disminuïts pels vencedors polítics del dia, es poden recordar que ells posaren llur sang en els fonaments laboriosament bastits de la nova pau.

“Fa temps que aquesta sang no clama venjança contra ningú, però tenim l'orgull de sentir-la a través de la terra d'Itàlia, celebrar amb nosaltres la victòria del Papa.”

Un dels altres articles més remarcables publicats sobre la qüestió és de M. René Pinon, catòlic, redactor polític de la *Revue des deux Mondes*. És un dels que han fet més sensació i que segurament ha orientat més d'esperits. Mereix una atenció especial.

“El Tractat del Laterà, primer que res, és la fi d'un ordre de coses, o, més aviat, d'un desordre de coses, sortit de la violència i essencialment provisorio, com tot allò que prové de la iniquitat. L'Església, que té la prometença de l'eternitat, es pot conformar durant un temps que sembla llarg a les nostres breus existències, a un estat contrari al que Ella considera com el seu dret, és a dir, a allò que estima indispensable a l'acompliment de la seva missió entre els homes; però quan se li ofereix reparació, quan l'autor de l'atemptat porta ell mateix les sa-

tisfaccions que estima indispensables, s'ha de mostrar inexorable i posar el perdó a un preu inaccessible? No ho té en la tradició, d'ésser severa amb el fill pròdig a l'hora del retorn. La reconciliació del Papat i de la nació italiana representada pel seu Govern, és una reparació de justícia. El Papa era, naturalment, jutge únic de les satisfaccions que creia necessàries i suficients; de fet, cap de les que ha demanat no li ha estat regatejada; però, també, la seva caritat cristiana, no demanava sinó el mínimum estricte de satisfaccions materials necessàries per a fer visible a tots els ulls la satisfacció moral que li era oferta. El tractat del Laterà és, doncs, una restauració de la pau que dóna a ambdues parts, cadascuna en el domini propi, l'essencial del que ella demanava; té un lloc natural en la sèrie dels actes de la Santa Seu per a la consolidació de la pau en el món. És el que ha fet notar M. Briand amb mots feliços, en nom de França, quan, primer que ningú, adreçà als signataris les seves caluroses felicitacions. En el pla d'aquestes altes concepcions és on cal col·locar l'acte que el Sobirà Pontífex, a demanda del Govern reial, s'ha decidit a acomplir.

"El repartiment s'efectua segons el precepte evangèlic: al Cèsar, allò que és del Cèsar, és a dir, la terra i els homes, en tant que són membres laboriosos d'un Estat; però, a Déu, allò que és de Déu, és a dir, la cura de les ànimes. De l'antic domini temporal, que tants de segles havien jutjat indispensable a l'exercici del poder espiritual, el Papa no conserva més que l'espai estrictament indispensable al seu sojorn material i a l'exercici del seu govern.

"...El territori no és més que el lloc de la sobirania. Així la concepció de Pius XI: una Església supranacional i un Papat sobirà separats de tot lligam territorial que no sigui la "Ciutat del Vaticà", sembla de cop que s'acosta a la fórmula de Cavour i dels "liberals": l'Església lliure dins l'Estat lliure; en difereix, però, per dos trets essencials. Primer, hauria d'ésser enunciada així: L'Església lliure dins l'Estat religiós. Després, i sobretot, en la concepció supranacional de Pius XI, l'Església no és dins l'Estat, o no hi és més que en aparença, per mitjà d'un territori tan petit, que esdevé un símbol; en realitat l'Església no és dins l'Estat italià, com no és dins els altres Estats. L'Església és lliure, i el Papa, sobirà.

"Amb molt d'encert, el Papa ha renunciat a cercar en l'extensió del seu territori una garantia de seguretat i d'independència. Ha volgut, com ha dit ell mateix, "desarmar totes les alarmes i tornar injustificables totes les recriminacions relatives a la integritat territorial... Així, espera que es veurà clarament que el Vicari de Crist ha limitat les seves aspiracions en l'ordre material a les necessitats de l'espiritual". La fórmula és tan clara com noble. És, amb tot, una concepció nova de la qual es beneficia la Itàlia unificada.

"No tenim la intenció d'oposar Pius IX a Pius XI en circumstàncies completament diferents, i en aquest terreny de la política, que és el de les contingències; però en el moment en què desapareixen oficialment de la història els Estats de l'Església, és just de recordar no solament l'heroic record dels soldats de Lamoricière i de Pimodan, i encara l'actitud de Napoleó III i del Govern imperial, que literalment es feren matar, i França amb ells, per no abandonar als seus enemics el Papat en l'infortuni. En 1866, Napoleó III proposà una garantia col·lectiva de les potències per al domini de Sant Pere; però ni Viena ni Madrid no en feren cas. Bismarck encoratjava Garibaldi, i amenaçava amb sostenir Mazzini i els republicans que acusaven Víctor Manuel de lentitud en l'a-

cabament de la unitat. És l'època en què fou pronunciada la famosa declaració tan retreta a Rouher: "Mai, mai França no suportarà aquesta violència feta al seu honor i a la catolicitat." Francesc Josep acceptaria una aliança amb la condició que Víctor Manuel entrés en la combinació; a més, Itàlia exigeix un preu que la majestat catòlica consentiria de grat a pagar, però que Napoleó refusa: Roma.

"A l'origen, doncs, dels nostres desastres de 1870 i dels malentesos que animen encara l'esperit dels italians contra França, es troba la intransigència de Pius IX, la ferma lleialtat dels catòlics francesos i l'eficax desig de Napoleó III de salvaguardar el poder temporal. En el seu discurs de l'11 de setembre, Pius XI digué: "Quines garanties es poden, altrament, esperar, fins per a un poder temporal tan vast com el que altre temps figurava en la geografia política d'Europa, s'ha vist pel que feren o, millor, no feren o no volgueren o, potser, no pogueren fer les potències per tal d'impedir-ne la caiguda." Aquí es tracta sens dubte de les potències col·lectivament enteses, que, en efecte, res no feren per a impedir l'ocupació de Roma; però n'hi ha una que cercà d'intentar la intervenció llur i que, topant amb llur indiferència, actuà sola, amb la seva lleialtat tradicional, a despesa dels seus interessos immediats, i és França.

"...La independència del poder espiritual en l'esdevenidor, no resultarà pas d'una garantia internacional.

"...Hom afirma que Mussolini en feia una condició prèvia a tot acord. Mgr. Ratti, que no fa molt era historiador, sap que la barca de Pere, en el decurs de les edats ha estat balancejada per infinites tempestes, i que en l'esdevenidor l'assaltaran noves maltempsades; però l'alpinista que sobreviu en el Papa —manllevem la imatge d'ell mateix—s'ha elevat sobre els més alts cimals des dels quals hom domina les contingències humanes, i des dels quals irradia la confiança confortada amb la fe..."

M. René Pinon examina tot seguit el punt de vista italià; mostra que Mussolini acaba d'unir a la seva sort les masses populars, que han retrobat llur país, i que així li seria possible d'encaminar el feixisme vers una transformació progressiva que en faria un Govern acceptat i lliurement sostingut pel poble.

"Per als catòlics d'Itàlia, com aquells homes d'iniciativa i desinterès que propaguen "l'obra del Cardenal Ferrari", la reconciliació dels dos poders és una justa i profunda satisfacció. Com sempre, el Papat està de la banda de les forces vives i, per la seva banda, Mussolini cerca d'allistar-les en les seves banderes. La Itàlia de sempre ha acabat per imposar als seus dirigents l'acord dels dos poders: Mussolini ha tingut la clarividència de discernir el corrent, i l'energia de confiar-hi la seva barca."

La premsa italiana ha cuitat a explotar el nou estat de coses:

"Que en aquest zel indiscret, l'opinió catòlica, en tots els països no italians, presenta un perill per al Papat romà, és un fet tan cert, que és evident que la Santa Seu que tan enèrgicament ha resistir fins ara les usurpacions del feixisme, sabrà pendre les precaucions necessàries.

"Que el govern pontifical no farà res que restrenyi la part de les missions i de les obres franceses, no hi ha necessitat de dir-ho." L'eminent redactor de la *Revue des deux Mondes* proposa justament la qüestió del que no fa gaire era anomenat el protectorat catòlic de França, privilegi que s'ha anat desdibuixant.

"Privilegi que França mai no ha cessat de justificar pels seus serveis, però que, a poc a poc, ha desaparegut per la força de les circumstàncies sense que en cap moment un acte qualsevol hi posés fi: ça i lla en subsisteixen algunes despulls, i estem segurs que la Santa Seu deixarà intactes les últimes restes d'un passat que fou per a tots, protectors i protegits, tan desinteressat i tan noble. No es crea per un acte de comandament "una nació apòstol"; hi cal el gust de l'universal, hi cal la vocació per la qual l'"egoisme sagrat" no apareix com la millor de les preparacions."

Per a ésser complet i exposar totes les objeccions que resten més o menys confuses en l'esperit dels catòlics i dels francesos que s'han ocupat i preocupat de l'arranjament donat per Pius XI a la qüestió romana, ens resta marcar els perills de desacord i els perills d'una entesa massa estreta entre els dos poders actualment reconciliats.

És evident que si la confiança no regna entre ambdues parts, els textos signats al Laterà poden ésser qualificats de caus de raons. Són incomplets i preveuen per a l'aplicació enteses de detall. Els conflictes de jurisdicció s'anuncien particularment espinosos. El Papa actual, el Duce que avui governa, certament donaran mostra de l'esperit de compromís indispensable. El tractat és llur obra. Un i altre tenen interès a mostrar que han fet una bona obra, i no voldran desmentir-se. L'atmosfera política italiana d'avui és favorable a l'acord. La mateixa fermesa amb què l'opinió és conduïda i dirigida, assegura una certa permanència a l'acord. Però l'anticlericalisme, és mort per sempre a Itàlia? El feixisme durarà sempre? Quin serà el demà dels poders d'avui? No s'ha de témer que un dia la passió nacionalista mal excitada, o la passió revolucionària sàviament i odiosament conduïda, no traspassi les barreres teòriques que són des d'ara les úniques a salvaguardar els límits dels dos Estats? I les potències que han assistit sense ésser consultades a l'organització de l'ordre nou, no assistiran sense voler barrejar-s'hi als desacords que puguin esdevenir-se? França, que durant el regnat de Napoleó III mantingué els seus soldats en els Estats Pontificals per a respondre als desigs de Pius IX i que perdé l'amistat italiana, que a les hores nefastes de 1870 hauria pogut ésser preciosa, segurament no tindrà ganes de tornar a posar les mans entre l'arbre i l'escorça. Car és pot ben dir, sense parcialitat, que ella no n'ha tret res més que una animositat de cinquanta anys de la Itàlia unificada, i quant als catòlics, defensors del poder temporal, més que humiliacions, malfiances i dificultats sens nombre en la política interior.

A aquestes temors, el Papa, amb bon sentit, ha respost que el tractat del Laterà feia esperar en l'esdevenidor que, com tota obra humana, valia per un cert temps i que no pretenia haver legislat per als segles. Cada dia té les seves coses. A cada temps basten les solucions provisionals.

Una altra temor que s'ha manifestat és la inquietud i les sospites de l'univers catòlic davant una col·laboració massa estreta entre la Santa Seu i Itàlia, allò que en altres temps hom hauria anomenat la italianització del Papat. Indiscutiblement l'empresonament voluntari del Papa era un símbol preciós d'independència, i un símbol verídic, car obligava el Pontífex captiu i el rei carceller a servir les distàncies, puix no permetia als eclesiàstics i al nacionalisme italià de tenir massa freqüents i ostensibles relacions. Avui el Papa es diu lliure. El món està disposat a creure-ho. Els anys vinents ens n'han d'assegurar i convèncer. No és exagerat de dir que el Vaticà és menys lliure avui que la vigília de prendre les decisions agradables a Itàlia.

Tals són els sentiments diversos barrejats de joies i de temors més o menys francament expressats, més o menys vivament sentits, que es parteixen l'esperit dels francesos. Jo no n'he velat cap, car la veritat a hores d'ara és més indispensable que mai per tal de comprendre millor l'evolució dels esdeveniments, per tal de millor permetre el discret desenrotllament de llur curs indispensable.

S'ha acabat un període de la història, com en 1870 se n'havia acabat un altre amb la bretxa de la Porta Pia? Què hauria cregut, quan Pius IX es reclogué en el Vaticà, que d'aquest empresonament voluntari, d'aquesta pèrdua total de la seva puixança temporal que durant tants de segles havia estat una de les manifestacions sobiranes de la seva independència, el Papat en trauria un prestigi més gran, una autoritat més alta sobre els esperits i sobre les consciències? Qui hauria cregut també que aquesta situació hauria pogut durar seixanta anys, i que el dia en què seria arranjada la qüestió romana, ho seria d'acord entre el presoner i el carceller, sense intervenció de ningú més? I doncs, per què no tenir confiança en el temps? Per què, si sabem que per camins que no comprenem i que ens desconcerten la Providència arranja sovint el destí de les nacions i dels pobles? El diví Fundador de l'Església no ha promès que mai no l'abandonarà i que l'assistirà sempre?

Aleshores, per què no confiar en aquell qui el representa entre nosaltres?

VÍCTOR BUCAILLE
Conseller municipal de París

LLIBRES & REVISTES

ELS LLIBRES

*En aquesta secció es faran
revisions crítiques de totes les
obres que ens siguin trameses en
doble exemplar.*

ANUARI DE L'OFICINA ROMANICA DE LINGÜÍSTICA I LITERATURA, 1928.
Volum I. Biblioteca Balmes.

Signat pels senyors Antoni Griera, Prev., Pere Barnils, Manuel de Montoliu, Josep M. d'Oleza, S. J., Anfòs Par, Ramon Miquel i Planas, i Josep Calveras, S. J., i redactat en català, castellà i francès, apareix al cap d'aquest volum un escrit donant una idea de la constitució i del programa de *L'Oficina romànica de lingüística i literatura*.

Diu el tal manifest: "L'any 1923 la *Biblioteca Balmes* d'estudis religiosos fou llançada a la nostra terra com a llavor primera d'una Universitat Catòlica a constituir amb el temps, si Déu la beneïa. Ell ajudant, als quatre anys ja ha estat possible pensar en la creació de l'*Institut Balmes*, centre d'ensenyament religiós superior, que gradualment anés desplegant la seva constitució i el seu programa.

"Una Universitat Catòlica a la nostra terra no pot ésser indiferent a l'estudi de la llengua i literatura regional. Per això hi ha hagut acord de crear de bon principi l'*Oficina Romànica*, centre d'estudi, oficina d'investigació i futur seminari de formació filològica alhora, com la via més segura de venir a una facultat competent de filologia nostrada."

Damunt l'activitat de l'*Oficina Romànica* s'assenyalen tres camps d'actuació: "a) la investigació científica de la llengua catalana, comptant-hi també les varietats valenciana i balear; b) la formació de la llengua literària, sobretot amb la solució dels problemes gramaticals; c) la revisió crítica i la història de la literatura nostrada."

Després d'enumerar els treballs realitzats durant els anys darrers dins el sector purament lingüístic de l'evolució de la llengua catalana: "Atlas lingüístic", de Mn. Griera, "Butlletí de Dialectologia catalana", "Diccionari Aguiló", "Diccionari Balari", "Bolletí del Diccionari de la Llengua catalana", etc., l'*Oficina Romànica* declara que vol seguir el camí obert per aquells treballs, i pensa, per tant, continuar l'arreplega de materials i l'organització del treball d'investigació amb el mètode, ja emprat abans, de qüestionaris i corresponsals per la llengua viva i de despullaments sistemàtics de documents antics i de textos literaris medievals i moderns.

L'*Oficina Romànica*, conscient del parentiu d'origen i de les relacions orgàniques d'una gran família lingüística, considera la necessitat de la doctrina construida damunt l'estudi dels problemes generals del romanisme com a auxiliar im-

prescindible del treball en la investigació dels problemes particulars d'una llengua. Això la porta a reconèixer com d'un particular interès les zones dialectals frontereres del català, com són el castellà d'una banda en les seves varietats aragonesa, central i andalusa, i el provençal de l'altra en les seves varietats llenguadociana i gascona. "En així, seguirem sempre amb interès els estudis lingüístics en qualsevol d'aquests sectors del romanisme, i fins lis (?) farem de bon grat acolliment dintre de les nostres publicacions."

Les tasques de l'*Oficina* es palesaran en una sèrie de publicacions: "Anuari", "Biblioteca lingüística", "Biblioteca literària", "Col·leccions de vulgarització", etcètera. Es suspèn la *Biblioteca Catalana*, fundada per Marian Aguiló i continuada per Miquel i Planas, mitjançant el consorci editorial d'aquest darrer amb Anòs Par, ambdós membres de l'*Oficina*.

Quant a la constitució interna de l'*Oficina* són esmentats un Comitè Directiu i un cos de col·laboradors i corresponsals. Un altre cos de socis subscriptors i protectors fan a l'obra el costat que reclamen les seves importants despeses.

Acaba el manifest que extractem amb unes assenyades paraules, de prudència netament cristiana, damunt el segell simbòlic adoptat per l'*Oficina*. "Mirem totes les llengües com un do de Déu, i do dels més estimables, en l'ordre natural, do que en l'expandiment de la religió cristiana ha entrat en la categoria dels carismes de l'Esperit Sant. Considerades així les llengües, totes són d'estimar i totes són de respectar, i hem de voler el perfeccionament de totes. Cadascú, com ha d'agrair a Déu la seva particularment, particularment també l'ha d'estimar per millorar-la i fer-ne bon ús, no per vantar-se'n, ni per dominar, ni per envejar.

"Però en el conreu de les llengües romàniques, que diem llengües nostres, perquè són llengües germanes, hem de cercar, no l'exaltació pròpia, que, engegant l'home, ve a ésser perjudicial al mateix estudi i progrés de la pròpia llengua, sinó la glòria de Déu, que creix en la comunicació més abundosa dels seus carismes sobrenaturals i també en el perfeccionament ordenat dels dons naturals. Prenem com a patró i inspirador l'Esperit Sant, donador del carisma de les llengües, i fem emblema nostre, transmutant-ne el subjecte, aquelles paraules dels Fets dels Apòstols: *loquentes nostris linguis magnalia Dei*."

Abans de passar soma revista als treballs d'aquest *Anuari*, no sabríem desentendre'ns d'una declaració continguda dins el programa tan bellament clos amb els paràgrafs que acabem de transcriure.

L'*Oficina Romànica* manifesta la seva aspiració "a una revisió amigable del Sistema ortogràfic de l'Institut d'Estudis Catalans" que provisionalment accepta, tot deixant als col·laboradors, i àdhuc als membres del Comitè directiu (com n'és mostra el mateix cas de l'*Anuari*) la llibertat de seguir un altre sistema ortogràfic.

Creiem que fan bé els il·lustrats membres d'aquest Comitè de no creure prudent de tocar la qüestió ortogràfica de bon principi, per no exposar-se, com diuen, a un estèril esclat nou d'apassionaments vells, i per considerar que l'ortografia té un interès secundari. Certament, "la llengua literària pot progressar i perfeccionar-se, qualsevol que sigui el vestit que prengui tot passant al paper". Ço que ens sembla desmesurat és la temença manifestada, que "amb l'interès d'unitat ortogràfica no es posin traves al progrés de la morfologia i del lèxic." Ens sembla així perquè veiem l'ortografia com una cosa ben capaç de considerar-se a part, dins un cert orde, dels altres preceptes de la Gramàtica. Quin recel subterrani

s'haurà emparat dels eruditíssims membres de l'*Oficina* per témer que la fixació de l'ortografia pertorbi l'evolució de l'idioma?

No volem fer a aquells la injúria de suposar-los entre els petits nuclis de catalans que rebutgen les famoses Normes perquè creuen que llur acceptació els obliga a admetre dins llurs escrits tal o tal altre arcaisme o neologisme que han vist usat amb insistència i potser amb poc encert per algun autor moderníssim. Si sortim a l'encontre de la malèvola hipòtesi que podria adduir-se i que francament rebutgem, tractant-se d'aquell selecte grup d'escriptors i filòlegs, és només per les equivocades raons que havem oït dreçar-se contra les dites Normes, no sols pel vulgar de la gent, que ja en general no pretén immiscuir-s'hi, sinó àdhuc per persones d'una il·lustració mitjana, ofuscades en aquest punt per preocupacions de maneres de sentir excessivament personals. Recordem, per exemple, l'escomesa contra les Normes que feia un senyor, no pas il·letrat, per acabar concloent, davant una raonada defensa d'aquelles, que estava disposat a acceptar moltes solucions de les contingudes a les Normes per raó del convencionalisme de tota regla ortogràfica, però que això que no acceptaria mai és que l'obliguessin a escriure *hom*. En voler-li observar que un sistema ortogràfic no s'ocupava ni podia ocupar-se de la conveniència o desconveniència de reintroduir un determinat arcaisme, la destemprança de l'antinormista, agafat dins la xarxa de la seva pròpia ofuscació, obligà a suspendre la conversa.

És ben cert, com havem dit, que distingim categories de contraopinants, però ens dol sincerament que la posició dels cridats a orientar l'evolució del llenguatge es decanti fins a prestar suport a un petit reducte de gent esclava de preocupacions personalíssimes. Tota una gama de recels s'estén entre l'irreductible enemic de tota sistematització, que es deixa dur d'un anàrquic prejudici, i el que sols a contracor accepta una disciplina que la vida ens imposa. Dins aqueixa gama, encara que sigui segons terme moderat i frase prudent, ens dol de veure-hi aquells que es destinen a donar llum pel camí de la plasmació lingüística.

No és pas que creguem en la perfecció de cap sistema ortogràfic, i, per tant, en la del sistema avui generalment reconegut pels escriptors de llengua catalana. No és pas que oblidem ço que tot sistema ortogràfic té de convencional, i, per tant, de discutible. Precisament perquè es tracta d'una part de la Gramàtica subjecta com no és de bon tros cap altra a convenció, ens caldria esperar de veure posades totes les energies dels nostres gramàtics i filòlegs damunt aquells altres sectors, més esbarriats, que reclamen llur investigació i acurat estudi. Car, potser per la mateixa raó del seu convencionalisme, no podem negar que l'ortografia dins una llengua en febre de creixença, representa una qüestió prèvia. Com aqueixa llengua dins el concert de les llengües sense una vestidura exterior pròpia? Pensar de reformar-li el vestit equival a considerar que no l'hi havem tallat a la mida de les circumstàncies. Potser és ací la clau de les divergències entre el sentir de la majoria dels escriptors catalans i el dels il·lustrats redactors del manifest que comentem.

Una simple ullada a l'estat de la llengua catalana dins una actitud comparativa, pot fer comprendre el nostre punt de vista. Per raons que tothom sap, el català modern es troba encara endarrerit quant a la fixació de la seva morfologia i de la seva sintaxi, malgrat notabilíssims estudis fets al damunt llur; no és pas l'obra d'un sol gramàtic, ni d'un estol de bons gramàtics, ni la d'una tongada de bons escriptors, qui ha d'endegar definitivament una obra tan complexa. Ha bas-

tat, en canvi, la tasca persistent d'un sol gramàtic i el costat que li han fet unes quantes persones prestigioses per a imposar amorosament a tota una generació d'escriptors un sistema ortogràfic. Ben pocs anys han passat de la promulgació de les Normes—és clar que amb el caràcter precari de tota obra humana—perquè les publicacions catalanes surtin amb una uniformitat ortogràfica gairebé perfecta. Així mateix, l'Anuari de l'*Oficina Romànica*, amb excepció d'aquells treballs on s'ha imposat el criteri, més que particular, particularista, d'algun col·laborador.

Heus ací una singular inversió del cas de la generalitat de les altres llengües cultes. Elles tenen resolts multitud de problemes lèxics i sintàctics, fins a donar-los un aspecte de cosa ben determinada, però estan reclamant una revisió de llur ortografia, excessivament complicada o si més no tarada d'enutjotes supervivències. El corrent de llur existència va mantenint al dia la solució de llurs problemes vitals de constitució interna, mentre la vestidura exterior, estereotipada per les conveniències de la mateixa expansió, va sedimentant-se de pòsits arcaïcs, de deixalles d'estats anteriors. Diríem talment l'activitat pletòrica d'una vida que dins el remolí de problemes transcendents a resoldre, es manifesta en deixadesa externa damunt l'ésser corporal que n'és el scient.

Dins el marasme, en canvi, que caracteritza la vida hodierna de la llengua catalana, un sol signe de reacció ha estat de moment possible, si hom no volia deixar transcórrer lentament el pas de les generacions sense plantar una fita de deig i de fermança. Aquesta penyora de l'afecte i del desig de restauració total ha estat senyera de la unificació ortogràfica, realitzada aprofitant el moment propici per a un pas decisiu. Per a realitzar-la, no calia que s'acumulessin legions d'erudits desentranyant misteris de la llengua antiga; calien, sobretot, seny, discreció i voluntat, al flanc, és clar, d'un coneixement dels problemes vius de la llengua, que la nostra generació ha trobat en un home preparat a consciència i en solitud per a aqueixa tasca.

És clar que tocant a la resolució del problema, cada erudit, cada escriptor, cada estudiant de filologia, i àdhuc cada aficionat, discutirà, combatrà o menysprearà, segons el seu dèmbre, les solucions donades per En Fabra, i no tothom sabrà valorar l'equilibri que enclouen al nostre parer dins la xarxa de raons de mena diversa que graviten damunt cada qüestió. Deixem, doncs, tota apologia de les Normes ortogràfiques, que, després de sospesades minuciosament, trobem assenyades, ben fonamentades en la tradició, en l'ús i en la conveniència, revelant la indispensable sentor de l'origen venerable dels mots, tant com lliures de l'enfarc de prejudicis etimològics i, sobretot, netes de tota influència arcaïtzant, i simples fins al punt de no admetre altra reducció que una indesitjable tirada cap a una ortografia fonètica.

Prescindim de l'encert que, pel nostre semblar, ha presidit la confecció de les Normes, i assenyaalem l'avantatge de la llengua catalana moderna en posseir un sistema ortogràfic que, per operar damunt matèria convencional constituïa l'únic ornament inajornable que hom li podia donar, i que per la sola raó d'ésser més modern que el de les altres llengües, germanes o parentes de major pompa, ofereix garanties d'un superior equilibri i d'un màxim acomodament.

De l'única cosa de què pot la llengua gloriarse en orde a la seva fixació, volem fer-ne objecte de revisió pròxima?

Sense voler dir que trobem fora de lloc tot estudi que tendeixi a escatir les possibilitats d'un millorament, sense que hàgim d'apartar la vista d'un remot ideal de

simplicificació ortogràfica per a quan s'hi encaminin així mateix les altres llengües molt més freturoses d'això que no pas la catalana, entenem que l'esforç realitzat amb tant de seny i amb tant d'èxit, bé cal d'ésser aprofitat pels seus resultats i per a un exemplar aquietament de les superfícies durant algunes promocions d'escriptors catalans.

Mentre n'hi hagi, d'entre els més eminents d'aquests, que escriguin encara *atinar*; *composar* per "compondre", *volgut* per "benvolgut", *percebir* per "percebre", etcètera, i que manquin, per bé que no molt sovint, a regles de sintaxi que tots ells haurien de conèixer indefectiblement, bo és i lloable que almenys hom no els ensenyi a dubtar de la valor eficient del senyal exterior d'unitat i fixesa.

Passada aquesta dilatada digressió, que ens ha suggerit un dels punts del programa de l'*Oficina Romànica*, bé ens cal ressenyar els notables articles i assaigs d'aquest *Anuari*.

És el primer un treball de Mn. Antoni Grierà: *Entorn de l'Atlas linguistique de l'Italie et de la Suisse méridionale*, de K. Jaberg i J. Jud, en què es dona una idea del que serà aquesta obra formada per vuit volums d'uns 200 cartes cada un, precedits d'un volum d'introducció. L'obra dels dos deixebles predilectes de Gilliéron proporciona a Mn. Grierà l'ocasió d'exposar els principals caràcters de la metodologia de les enquestes dialectals. Els treballs del nostre dialectòleg en la preparació de l'*Atlas lingüístic de Catalunya* i del *Diccionari dels dialectes catalans*, l'han portat al convenciment que un atlas i un diccionari modern no són pas dues obres diferents, sinó els dos elements constitutius d'una sola obra, que és la "reintegració de la llengua viva a la història de la llengua." Per demostrar la riquesa de materials del domini romànic i per fer veure la quantitat de problemes suscitats per l'ús simultani d'atlas de diverses llengües, Mn. Grierà reuneix els abundosos materials referents al mot *lacteria* (sargantana) procedent no sols dels atlas coneguts, sinó també d'una enquesta particular. Hi són estudiats els dominis italià, provençal, català, castellà i vasc.

P. Aebischer signa un *Essai sur l'onomastique catalane du IXe au XIIe siècle*. Després d'estudiar el contingut de textos i documents despullats en gran nombre, el docte professor de la Universitat de Friburg conclou que els caràcters particulars catalans del lèxic onomàstic són més aviat negatius que positius. Indubtablement, els noms germànics són, almenys, primitivament, gairebé únicament gòtics; però això pot remarcar-se també per a tota la península ibèrica i àdhuc per al Lenguadoc. Quant als noms cristians, hom troba a Catalunya, més potser que a la resta d'Espanya, la topada de dos corrents: un que ve del nord, i que porta noms de sants de Provença i de tota la Gàl·lia, i un altre del sud, de l'Àfrica llatina i de la Bètica especialment. Catalunya es caracteritza per la manca gairebé absoluta de noms d'origen iber, llevat que s'hi compreguin els d'origen desconegut. L'onomàstica espanyola ha conservat un marcat caràcter gòtic; a Catalunya les influències del lèxic franc han estat més fortes a mesura que desapareixien els noms gòtics; altres de septentrionals els venien a prendre el lloc. Ha passat amb el lèxic onomàstic com amb la llengua: Catalunya, sobretot després de la invasió àrabica a la resta d'Espanya, prengué principalment contacte amb el nord.

Anfòs Par, l'autor de la tan interessant *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge*, ofereix un tast important de "*Curial e Guelfa*". *Notes lingüístiques y d'estil*, treball que formarà el primer volum de la "Biblioteca Lingüística de l'Oficina Romànica". L'autor ens diu l'abast del seu treball dins una nota

preliminar, de la qual transcrivim: "En ocasió de publicar ensems ab En R. Miquel y Planas la primera reproducció, neta d'errades, de la meravellosa novel·la *Curiel e Guelfa*, escayent m'és semblat y profitós, fer-ne un estudi gramatical y estilístich, boy comparant-la d'una part ab lo malmès llenguatge modern. Lo primer nos permetrà anar precisant la evolució rabea y malestruga que nostra llengua literària sofrí tot just iniciat lo s. XIVè y aytambé justipreuar nostre text a la llum del escrit sobirà de nostra literatura. Lo segon se recomana per si mateix, pera aclarir fenòmens lingüístichs avuy obscurs y pera aguhar nostre tast ab savories clàssiques." Als fragments d'aquest assaig que ací se'ns ofereixen, hi ha estudiades la Gràfia, la Fonètica i una part de la Morfologia que comprèn els noms, els pronoms i el verb.

El P. Josep Calveras, S. J., tracta extensament de *Variants de les preposicions a, en, ab, en els dialectes catalans*. Estudia les formes fòniques de diversos parlars dialectals dins el diversos règims gramaticals. Com a cloenda de les seves notes lingüístiques, assenyalà alguns corollaris gramaticals que se'n poden deduir. Segons aquests corollaris, que no ens escau ara de comentar, ans sols de reportar, el desig d'acostar la llengua escrita a la parlada ens recomanaria l'ús simultani de les preposicions *a* i *en* dins els règims directe i indirecte; així l'autor creu més natural escriure "Digueu-li en ella que vingui", que no pas "Digueu-li a ella..."; respecte a la forma *ab*, creu l'autor que no respon als fets fonètics generals, i hauria d'ésser substituïda per *am*, o si més no, admetre aquesta darrera al costat de la més usada avui *amb*, "aquella davant de consonant i aquesta davant de vocal, per no consagrar en la llengua literària general un impossible fonètic.

Per tal de resoldre la confusió fònica entre *ab* i *en*, l'autor proposa dues sèries de formes a fi de conservar la distinció ideològica d'aquestes dues preposicions. Aquestes sèries que corresponen respectivament als casos antics de *ab* i als antics d'*en*, més aquells en què, segons l'autor, caldria alternar *en* amb *a* (complements directe i indirecte), són: *AB: am, ama, amb, ambe; an, ana, anan; EN: em, ema, emb, embe; en, ena, enan*; tot a benefici de la "possibilitat d'escriure les variants dialectals en publicacions de caràcter comarcal, en la correspondència privada, i en certes produccions literàries, on s'escau introduir les parles dialectals." L'autor ja preveu la necessitat de representar aquelles formes elidides, i així proposa les grafies *'m, 'ma, 'mbe; 'n, 'na, 'nan*. Quant a la preposició *a*, no admet altres variants sinó *a, ad, al, ala*. Suposem, però, que aquestes grafies no formen part d'aquelles simplificacions ortogràfiques "que l'ús va mantenint convenients" i que pensen de poder assajar aviat els redactors del programa de l'*Oficina Romànica*.

Suplement català al Diccionari romànic etimològic, es titula un treball de Francesc de B. Moll, de Mallorca. Un bell esbart de filòlegs ha emprès la tasca de discutir, augmentar i perfeccionar el gros cabal del *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, de Meyer-Lübke, punt de partida fonamental i clàssic de la investigació etimològica. No figurant el català dins aquella obra amb extensió proporcionada a la d'altres llengües neollatines, el senyor Moll s'ha compromès a completar-lo en tal sentit i en tot allò que ja no han fet els etimòlegs estrangers. D'entre els que han contribuït especialment a aquesta obra abans que el senyor Moll, esmenta aquests el poliglota finès Dr. Oliva, J. Tallgren i el professor alemany Dr. Leo Spitzer. La mostra que ens dóna En Moll del seu treball de complement del REW, comprèn les dues primeres lletres de l'alfabet i una part de la lletra C, abraçant un conjunt de 942 articles.

Samuel Gili i Gaya, del "Centró de Estudios Históricos de Madrid", publica *Casos de etimología popular en nombres de plantas*. Amb aquest títol publicava l'autor a "Revista de Filología española" una nota amb disset noms de plantes deformats fonèticament dins la península ibèrica per influència d'altres mots. Després d'una nova revisió d'alguns dels repertoris botànics, l'autor hi afegeix altres casos que, sense exhaurir la matèria, demostren fins a quin punt cal tenir en compte el fenomen de l'etimologia popular dins aqueix domini lingüístic, sobretot tractant-se d'espècies i varietats sense gaire interès econòmic, i les denominacions de les quals han romàs exclusivament confinades a la parla dialectal. L'autor tracta de desfer les confusions, no esmenades pels botànics locals, produïdes pels creuaments semàntico-fonètics.

Finalment, com a darrer treball de la secció d'"Estudis lingüístics", el professor Spitzer, de la Universitat de Marbury, publica unes erudites *Observaciones a las "Etimologías aranesas"*, de J. Coromines.

Entrant a la secció d'Estudis literaris, trobem un extens estudi de Manuel de Montoliu, *Sobre el primitiu text versificat de la Crònica de Jaume I*. El doctor Montoliu, que temps ha treballa per a l'establiment crític del text de la *Crònica*, té ja establerta la hipòtesi d'un text primitiu versificat dins un treball, *La Cançó de gesta de Jaume I*, publicat al "Butlletí de la Societat Arqueològica Tarraconenca". No podent demostrar documentalment ni lògicament l'autor la seva opinió, la basa experimentalment en les conseqüències que hauria tingut el fet d'haver l'autor de la *Crònica* traslladat en prosa un text metrificat anterior. Les conseqüències establertes són: rastre d'assonàncies i de versos i fragments de versos que quedarien del text primitiu; manca de sentit gramatical i alteració lògica en la coordinació dels fets i de les frases; divergències entre els dos textos antics existents, representants de dues versions diferents del suposat text primitiu; ús de paraules arcaïques o estrangeres per necessitat de rima o assonància; finalment existència del text llatí de Marsili redactat en data molt anterior a la dels dos manuscrits catalans. Aquests dos manuscrits amb llurs variants serveixen de base a l'autor per a mostrar les relíquies del text antic metrificat. Els dubtes que podia tenir l'autor sobre la veritat de les seves deduccions primeres, se li esvaeixen davant el nombre d'uns 700 versos que aconsegueix d'isolar, construïts segons la norma de la mètrica provençal i francesa, vigent a l'època de la redacció del text. La primera hipòtesi d'una metrificació amorfa o aproximativa, a l'estil dels monuments de l'èpica heroico-popular castellana, es converteix en una asserció ben definida davant la fixesa del sistema mètric descobert. El resultat a què ha arribat el Dr. Montoliu pels estudis de la *Crònica* canvia la visió de l'èpica catalana antiga, i en inscriure-la dins l'àrea d'influència de les literatures de cap al nord, transcendeix dins les orientacions de la nostra història literària.

Sota la denominació de *Bibliografia lingüística* s'apleguen recensions, signades per A. Grieria i J. M. d'Oleza, d'un gran nombre d'obres de lingüística i filologia.

Un altre grup de recensions, *Biblioteca literària*, té per redactors els senyors M. de Montoliu i R. Miquel i Planas.

Clou el volum que ressenyem una *Crònica de l'Oficina Romànica*.

Déu faci que en aquesta terra on la ciència és menada sovint a tomballons per un feix malavingut d'autodidactes, l'*Oficina Romànica* pugui arribar a constituir el nucli d'una veritable *escola* lingüística, punt d'arrencada de probables vocacions.

—EMILI VALLES.

VIATGES, per *Ali-Bey El Abbassi*, volum V: DEL MARROC A XIPRE, traducció de *Bernat Montsià*. "Col·lecció Popular Barcino", XLIV. Barcelona, 1928.

Després de prop d'una anyada d'interrupció, la "Col·lecció popular Barcino" ens ofereix el seu cinquè volum de l'interessantíssim llibre de *Viatges*, d'Ali-Bey El Abbassi.

En aquest nou volum, no decau pas l'interès despertat pels altres volums. Continua l'obra de l'aventurer Badia oferint-nos un deversall de realitats per ell viscudes en els seus viatges, donant-nos una clara visió de tot el que explica. L'exactitud, la precisió, fins un ben positiu i marcat fons científic, no perjudiquen en res l'amenitat deliciosa del llibre.

Com assenyala el subtítol del present cinquè volum, és dedicat a exposar el viatge que a les darreries de l'any 1805 féu des de Larraix a la costa occidental del Marroc, fins a Nicòsia, a l'illa de Xipre. Essent el viatge marítim, ens trobem amb un escrupolós dietari de navegació, i malgrat la monotonia que sembla que hauria d'ésser, i ben freqüentment és, la característica d'aquests llibres, no cau en aquest defecte, sinó que, ben al contrari, patentitza una vegada més tota la força narradora que Domènec Badia posseïa. Pot servir de mostra també el capítol que dedica a la seva estada a Trípoli, descrivint-ne totes les institucions amb la major cura.

Bernat Montsià, amb un català excellent, continua en aquest volum la traducció fidel que fins ací havia estat cisellada per Francesc de Rupia.

I... ens permet l'"Editorial Barcino" un prec que ara se'ns acut? En la seva obra, tan altament simpàtica i profitosa, quan les seves edicions donen mostra de la major vitalitat, i són tan ben acollides per tothom, a què és degut que des de l'any 1927 no hagi sortit cap nou volum de les Cròniques de Jaume I i Muntaner? Agrairiem tant la continuació de la seva publicació.—JOSEP M. CASASSAS.

LES REVISTES

Les reproduccions i reduccions d'articles d'altri fetes en aquesta secció, tenen només caràcter documental; la inserció d'elles no implica, doncs, conformitat plena amb llur contingut.

EL COLECTIVISMO Y LA ORTODOXIA CATÓLICA, pel P. Laurentino Alvarez a *Religión y Cultura* de febrer i març de 1929.

Per fer referència al llibre del nostre bon amic i col·laborador Mn. Angel Carbonell, tan discutit a casa nostra, donem en la seva mateixa llengua original el següent interessantíssim estudi.

El epígrafe de estas líneas es título de un libro excepcional que apareció hace unos meses. Lo firma el presbítero D. Angel Carbonell, y lo presenta garantizado con la censura de dos autoridades en Sociología, el Sr. Llovera y el P. Guitart, y con el *Imprimatur* del Excmo. Sr. Obispo de Barcelona. Hay motivo para recibirlo sin recelo alguno; hay razón para más. Por nuestra parte, para ponernos incondicionalmente a la vera del Sr. Carbonell, que nos parece un valiente paladín, demasiado modesto, quizá, y un tanto tímido, cosa nada extraña, dado el avance que intenta señalar, y señala como posible y conforme a las doctrinas seculares de la Iglesia, en el campo social. El Sr. Carbonell es un caballero andante con espada al cinto. Ha sabido calarse la visera y abrazarse perfectamente la rodela. Pero es una espada la suya que simboliza la paz. Al fin, lleva por móvil único el amor a los que sufren, y hace por defenderlos contra las malas costumbres entronizadas. Para ello, se arma con el escudo de su fe cristiana y se parapeta detrás de la muralla inexpugnable de la tradición y de la lógica.

Había derecho a esperar que la prensa moviese fuertemente las conciencias adormecidas a la aparición de esta obra nueva. Podíase abrigar la esperanza de que hiciese por estimular los espíritus formando en ellos un estado de opinión que nos pusiera en camino de comenzar, al menos, una labor que es cada día más necesaria y más urgente a cada hora. Pero la prensa, la que nosotros hemos podido ver, que se ha ocupado acerca del libro del Sr. Carbonell, lo ha hecho con voces harto débiles; con voces que parecen salir del desierto. Acaso ha entendido que en el desierto habrían de caer sus reclamos.

Un diario de Madrid, *El Sol*, tuvo a bien dedicar a este libro un artículo de casi dos columnas, en el que se dan al Sr. Carbonell los dulces calificativos de socialista y de bolchevique y en el que apenas se pone de manifiesto otra cosa que el cariño del autor de dicho artículo a las viejas doctrinas siempre nuevas de la

escuela genuinamente católica. No estampamos de ligero este último adverbio ¹.

Veamos si en efecto, "entre nuestro cura catalán y un partidario de Lenin no hay más ni menos que el espesor de la sotana", como donosamente afirma el articulista de *El Sol*.

Comencemos por un texto de un sociólogo católico, con toda justicia subrayado, y en el que el autor del libro que nos ocupa basa una parte de la argumentación, a *contradío*, de uno de los capítulos. Dice así el texto: "Ciertamente, una vez admitido el punto de vista ateonaturalista, queda justificada la pretensión del socialismo de que los bienes de la tierra deben repartirse según la norma de la mayor igualdad posible, y la de que es inadmisibile que los unos se entreguen, en magníficos palacios, a la holganza y a todo linaje de placeres, mientras otros apenas logren a veces el necesario pan de cada día, sepultados en el ángulo de un sótano o de una guardilla." Al Sr. Carbonell le parece que el aserto debiera ser éste: "Ciertamente, una vez admitido el punto de vista ateo-naturalista, no sabría uno cómo justificar la pretensión del socialismo de que los bienes de la tierra deben repartirse según la norma de la igualdad posible, y la de que es inadmisibile que los unos se entreguen...", etc.

La razón de este trastuque es obvia a todo el que quiera leer y entender recatamente. El socialismo, a la corta o la larga, tiene su base en el Evangelio, que es el bien de todos los hombres, la proclamación de la fraternidad universal, la esperanza de que esa proclamación sea una realidad viva. Pero he aquí que el socialismo, que, aparte todos sus errores, de los que no habría de hacer cuestión absolutamente definida ante la seguridad de llegar al hito de su programa, cual es el que todos los hombres trabajen y coman, y se vea desterrada el hambre de la tierra, desde el momento se apercibe a formular sus conclusiones, que, en resumen, se cifran en el amor del hombre hacia el hombre, pudo haber sido estudiado a la luz de un criterio racional que hubiese tenido como centro de convergencia con él al mismo hombre. Teniendo, como inevitablemente se tiene en tal sistema (pues en el momento en que hiciera dejación de ello dejaría de ser socialismo), por finalidad única el mejoramiento económico de los humildes, al igual que en el cristianismo tenemos por finalidad principal, y casi única también, el perfeccionamiento moral, no hubiera resultado difícil una sincera inteligencia con sus corifeos. Quiere decirse, que ellos habrían ascendido del hombre a Dios, y nosotros hubiéramos sistematizado la intensificación preferente al orden espiritual, haciéndolo redundar con sensibles realidades en el orden material. De esta suerte, el socialismo, lejos de mostrarse desde un principio enemigo irreconciliable de la Iglesia, habríase dado un abrazo con ella, ya que ambos navegábamos hacia el mismo puerto y que eran comunes los escollos que encontraríamos al paso. Desgraciadamente no ha sucedido así. El socialismo asustó a los más e hizo que salieran a la palestra los menos; con la particularidad de que éstos, en

¹ Porque un día, allá por octubre de 1925, en una de nuestras crónicas de "España y América", invitamos a un grupo heroico a que demostrase esta afirmación que apareció en su órgano de prensa: "Ni la utópica proposición de hacer a los obreros todos propietarios, ni la revolucionaria de suprimir el régimen de salario es doctrina de la Iglesia ni conforme a ella", se nos honró con *documento editorial* en el que se intentaba probar, como si se escribiese para Cocamas, que el obrero, según la Encíclica *Rerum Novarum*, no puede ser más que obrero, es decir, asalariado. Como el expresarse así no es interpretar ni el espíritu ni la letra de la Encíclica...

vez de afanzarse en la doctrina revelada y de extraer de las canteras de la tradición católica los sillares para la construcción de un edificio social en que pudiera empezarse a confiar que se fundirían las aspiraciones de casi toda la humanidad, se sintieron ofuscados por la vocinglería de los poderosos y, en lugar de discurrir con el entendimiento, discurrieron con el corazón, y el corazón, por lo visto, sentía convulsiones de amedrentado. Intentóse levantar barreras contra el socialismo sin advertir que tenía una génesis muy rancia, que era una aspiración casi ingénita en el espíritu humano, que podría perfectamente estribar en el Evangelio, en aquellas palabras divinas: *Misereor super turbam; Padre, que sean todos unos como Tú y Yo somos una misma cosa; Yo soy la vid y vosotros sois los sarmientos...* ¿No era y es un mal por todos reconocido el que motiva los gritos de protesta del socialismo? ¿No es ese mismo mal el que motiva los justos lamentos de los católicos? El mismo era y el mismo es. El egoísmo de los hombres; la concupiscencia de los hombres; el despilfarro de algunos y la miseria de muchos; la falta de fraternidad, en fin.

Atacado el socialismo en su misma entraña, sin que se haya puesto gran interés en depurarlo de las adherencias doctrinales de que se presenta vestido, era lógico que se revolviese contra la Iglesia Católica, ya que en miembros de ella encontraba al más formidable adversario. Por eso se precipitó a aliarse con otro que había de conducirlo a las aventuradas conclusiones que aún ostenta en su programa, el ateísmo, con toda su filosofía materialista. Y he ahí que hoy tropezamos con todo un ejército de proletarios que, debiendo ser hermanos carísimos nuestros, están clamando venganza contra nosotros, como si nos aquejara distinta enfermedad que a ellos. A tal desenlace nos ha conducido la falta de táctica en los principios. Había condenado Pío IX al colectivismo, lo calificó de horrendo sistema, lamentable y altamente contrario a la razón y a la justicia; y lo que era simple condenación de doctrinas filosófico-teológicas y morales, se lo convirtió en banderín, por no pocos, para atacar, en nombre de la Iglesia, el punto preciso respecto del cual no se había pronunciado ella, el aspecto económico.

No disconvenía a la escuela individualista el procedimiento de los escritores católicos. ¿Qué mejor puntal para afanzarse en su ideario de absorción? No se supo colocarse en el verdadero terreno; hay que confesarlo. Ante la disyuntiva necesaria de plena libertad o plena organización legal, prácticamente se optó por lo primero. Existía tal confusión en las ideas, que no se paró mientes en que del individualismo salían favorecidos los poderosos y en que la organización era el único fuerte de los débiles; no se tuvo en cuenta aquel aforismo que, precisamente en días de recrudescimiento en la lucha, se atrevió a formular el P. Lacordaire: Entre el fuerte y el débil, la libertad es la opresión, la ley es la libertad.

Se nos presenta el arduo problema de la propiedad privada y de los medios de producción. Contra la primera no clama hoy el socialismo de modo tan virulento como en lustros anteriores; contra la segunda, sigue manifestándose casi con la misma intensidad de acción que al principio. ¿Es realmente intangible el derecho de propiedad? No en vano hemos corrido por los caminos de la civilización y del progreso; no en vano se han estrechado más y más los lazos que unen a unos hombres con otros y a las naciones entre sí. El afán, o mejor dicho, la necesidad de producir en mayor escala y con menor esfuerzo, ha abierto ancho campo a las especializaciones. Ellas representan una gran superioridad así cuantitativa como cualitativa, respecto de la manera de producirse el trabajo en épocas anteriores. No im-

porta averiguar en nuestro caso, si son una consecuencia o un estímulo del progreso, o ambas cosas a la vez. Lo que sí se puede afirmar es que ese modo de desenvolvimiento productor repercute en las legislaciones y las empuja hacia el solidarismo con imperio irresistible. El hombre de hoy vale menos para sí mismo que el hombre de ayer. La especialización ha limitado en él los horizontes de la vida, de tal suerte, que comparándolo con el de hace dos centurias, parece un niño que se entretiene en jugar con su propia *impotencia*. Pero lo que pierde como individuo, lo centuplica en beneficios como ciudadano. El ser menos universal en el cultivo de sus talentos y en la aplicación de sus aptitudes al estudio de las ciencias, de las letras, de las artes, y en el ejercicio de sus habilidades, le obliga a necesitar más de sus semejantes, a unirse más con ellos y a perfeccionarse también con mayor empeño, para contribuir, en la medida de sus fuerzas, al progreso y bienestar general. ¿Sería temerario topar en este hecho una de las causas primordiales de la decadencia a que ha venido el rigorismo del derecho romano acerca de los títulos de propiedad? ¿Y no es ello un paso decisivo hacia una preponderancia real e indispensable del bien común sobre el particular? Puesto que necesitamos más unos de otros, es justo nuestro deber de sacrificarnos en la misma proporción. Las orientaciones marcadas día tras día por la división del trabajo, habían de aportar, como consecuencia inmediata, elementos de orden moral, ya originándolos, ya haciéndolos surgir de las nuevas necesidades que la sociedad se crea, o con las que tiene que luchar sin crearlas. Estos elementos, era y es de razón que se conviertan en leyes, toda vez que casi en ley se ha convertido la tesis de que la riqueza se produce mediante la sociedad. Uno de los modos, y no el menos digno de atención, en que se manifiestan esos nuevos elementos, es el de las modificaciones de las leyes, en el sentido de desembarazarlas de aquellas restricciones que hacían invulnerable el derecho ajeno en cuanto se relacionaba con la propiedad particular. Puede el Estado, y nadie le disputa esa facultad, desposeer a cualquier ciudadano de una finca o de muchas, siempre que así lo exija el bien general. Y no hace falta que sean muchos o pocos los que se benefician de la expropiación; hasta que se beneficien algunos, para que competa al Estado ese derecho. Una carretera, para que sea más fácil la comunicación con un pueblecito de veinte vecinos, un puente, para que sea más rápido el acceso a una fábrica, la necesidad de alinear una calle... Con que resulte favorecida una pequeña porción de ciudadanos, queda justificado el hecho de expropiación forzosa, y queda en plano de evidencia que los títulos de propiedad privada no son irrompibles. Ocurre ahora que si en bien de unos pocos es factible desposeer de sus fincas a alguno, ya porque han dejado de ser *bien provechoso*, en el caso ya porque resultan independientes del bien común, fácil es llegar a la conclusión de que, cuando sea mayor el número de beneficiados, o mayor el perjuicio que con la expropiación se evita, aumentará la razón para que ésta se verifique. No obstan las cortapisas que se oponen a este derecho del alto dominio, porque en los tratadistas de Teología encontramos dos cláusulas que expresan dos conceptos con carácter de absolutos suficientes por sí para desvanecer todo escrúpulo. Es lícita la expropiación, dicen, cuando el bien común lo exige; es de justicia la indemnización cuando *sea posible*. Por consiguiente, no ciñéndose, como no debe ceñirse, al dictado de "bien común" a lo que represente mejoras simplemente materiales, puesto que sobre ellas ha de estar y está siempre el orden moral y social, tendremos que también bajo este aspecto, y con más firme base, toda vez que ese orden es el pilar en que descansa toda sociedad, se puede exigir por el

Estado la cesación del dominio sobre cualquier predio rústico y urbano. Por este lado no será un obstáculo el derecho natural para un programa definido de socialización.

Es tan corriente oír hablar del egoísmo, que ya nadie se asusta de que a algunos se los señale con el dedo; y hay algo peor todavía; que ni los mismos señalados se asustan. Hemos visto ayer a muchos idignarse contra la forma con que explotan unos hombres a otros, y vemos hoy a los indignados de ayer seguir el mismo procedimiento. Calificaban de crimen, y acaso no les faltaba razón, las exigencias de que les hacían objeto, y ahora las tienen ellos sin que la conciencia les arguya de nada. ¿Es que los pobres que trabajan a sus órdenes son de peor condición que lo eran ellos en su calidad de obreros? Es que los ha cegado también el egoísmo. Han vislumbrado un porvenir de riqueza ilimitada, y hacia él se dirigen sin que les cause espanto la miseria que se mueve en torno. ¡El derecho ilimitado a la acumulación de bienes de fortuna! He aquí la fuente perenne de todos los egoísmos, de todas las vejaciones, del endurecimiento del corazón al amor y a la justicia. ¿Quién no ve en ese estado casi general una manera de atentar contra la pública tranquilidad? ¿Y no es la tranquilidad pública uno de los grandes bienes sociales? Prescindamos de los otros aspectos del problema; prescindamos del desequilibrio que los amontonamientos de riqueza producen, así en los individuos como en las colectividades; prescindamos por el momento del derecho de todos los hombres a la vida, a los medios necesarios y convenientes para sostenerla; prescindamos de lo que esa conducta pueda tener de inhumana, y fijémonos solamente en el susodicho matiz de la cuestión, que se llama tranquilidad pública. ¿No puede el Estado, en su deber de procurar el bien de todos, de fomentar el desarrollo de la misma vida en sus múltiples aspectos, no puede imponer multas contra los trasgresores de cualquiera de las leyes, siempre que esas trasgresiones lleven en pos de sí algún daño o escándalo público? Si puede hacer eso, sin que a nadie se le ocurra la peregrina idea de que atento contra la propiedad privada, podrá también acudir en socorro de los menesterosos despojando a muchos o a todos de aquella cantidad de productos evaluables en dinero que sean suficientes para el sustento de los que padecen hambre. Hay en ellos un derecho inalienable a la vida; y puesto que a todo derecho corresponde una obligación, salta a la vista que debe de hacer quien la reconozca y la cumpla. Para dar una limosna con que se remedie la necesidad de un individuo, es suficiente otro individuo de buena voluntad, que tenga de qué darla y la dé. Para remediar una necesidad colectiva y permanente, no basta un individuo: y de entre la masa de los que pueden hacerlo, no destaca el número suficiente de voluntades ni de capitales al efecto. Además, los hombres buenos de hoy, no tienen asegurada su existencia por los siglos de los siglos. Concedamos, y es conceder, que puede darse una organización privada que se proponga por justicia y caridad dar eficiencia al derecho de los pobres a la vida. ¿Se les habría asegurado con ello contra toda contingencia? ¿Se les habría dado en ello la sensación de que se los considera como iguales en el orden de la naturaleza y como hermanos en el de la gracia? ¿No tendrían, más bien, el carácter de protegidos? Pero no sucede nada de eso; aun teniendo en cuenta lo mucho que se hace en beneficio de los pobres, es preciso convenir en que falta mucho más. Y está demostrado, por los hechos, que la caridad privada no alcanza a remediar siquiera una vigésima parte de las necesidades que padecen millares y millares de hombres. Y aun los establecimientos que se llaman de beneficencia pública y que sostie-

nen los municipios, las diputaciones o el mismo Estado, ¿no reclaman constantemente el refuerzo de subsidios? Pues no se justifica que haya hospitales sin camas, que haya enfermos faltos de asistencia, que haya precisión de que se organicen instituciones, como la llamada "Las hermanas de Cama", con el fin de suplir las grandes deficiencias que se advierten en tales centros; no se justifica que haya familias enteras condenadas a dormir en el duro suelo, obreros sin trabajo obligados a llevar todos sus enseres al Monte de Piedad para adquirirse un pedazo de pan y un kilo de patatas para no morir de hambre ni ellos ni sus hijos; no se justifica nada de esto y muchísimo más que se pudiera hacer resaltar aquí y que clama contra el egoísmo de los más, en nombre de la caridad, en nombre de la justicia, en nombre de Dios que es quien ha dado la vida a esos hombres y les manda que la conserven, y les asegura que ha de pedirles cuenta estrecha de cómo la han administrado; no se justifica nada de eso, mientras haya un solo hombre que malverse sus pingües caudales en escándalos públicos y en vicios vergonzosos, vilipendio de sí propios y baldón de la sociedad que tiene la desgracia de acogerlos en su seno. ¿Puede santificarse un estado de cosas en que contrasta el lujo deslumbrador con la miseria más aterradora?

No ha mucho, el Estado se ha creído en un derecho que ningún ciudadano sensato le discutirá; de imponer un gravamen a los salarios. El objeto de este gravamen son los mismos salarios; pero el Estado no se ha obligado para con ellos a una restitución estricta. Se lo devolverá en forma equitativa, sin que deba ser matemática. Me refiero al seguro obligatorio. Viene esto a cuento de lo más sagrado que un hombre puede poseer, que es su salario, fruto del sudor de su frente; y este salario justamente ganado, cae bajo el dominio del Estado por razón de bien general. ¿No existe un crédito por parte de la sociedad, con carácter de imprescriptible, sobre los derechos de los propietarios? La legislación a que acabamos de aludir, es una buena prueba de ello. Quizá este crédito llegó casi a quedar olvidado, porque así convenía a la escuela liberal, que es la que logró imponerse sobre todas las demás por espacio de muchos años. Mas hoy renace, y renace en obras que merecen la aprobación y la alabanza de toda persona sensata. ¿Será exigencia pedir la extensión de ese crédito a los que constituyen lo selecto de la sociedad, porque así lo ha decidido la categoría pecuniaria, que es una máquina clasificadora admitida como de buena ley, para engrosar el capital que se destina al seguro obrero, y hacer participantes de él a muchísimos que sin parecer obreros lo necesitan tanto como ellos? Es otra brecha que nos deja franca el derecho natural.

Existe una ley en todos los códigos que se llama prescripción, y que lo mismo puede ser amparadora de la justicia que del espolio. Los que defienden la propiedad privada como de derecho natural, no se las habrán muy bien para conciliar esos extremos, ya que la prescripción tiene todas las apariencias, por lo menos las apariencias, de infracción del derecho. Pero se acota con que sería muy difícil el dominio pacífico de un valor cualquiera si hubiese de estar sometido a continuas revisiones. Es decir, que el bien común se impone una vez más en contra de lo que algunos no tienen inconveniente en llamar derecho natural. Si fuera posible investigar de dónde proceden gran parte de las fortunas que hoy se tienen por muy sanas en su origen y vicisitudes, no sería difícil llegar a una conclusión poco honrosa para los que hoy las disfrutan. Sin embargo, éstos son dueños de lo que heredaron y de lo que han adquirido, sin que nadie los moleste. En ocasiones, la falta de títulos de propiedad fué tan evidente, que los poseedores tuvieron precisión

de dejar que pasase el tiempo legal para dar señales externas de dominio. ¿Puede una conciencia recta acomodarse sin escrúpulo a esta condición de poseer, sobre todo cuando se sabe que hubo opositores al mismo predio, al mismo capital, que no estaban del todo desprovistos de derecho de opción, mientras que a ellos les ha faltado todo color de legitimidad en sus aspiraciones? "La prescripción tranquiliza, pero no justifica; y cuando se da el caso de un despojo del verdadero dueño en favor de otra persona que no aporta ninguna garantía en pro de sus pretensiones, el hecho será válido para los juristas, pero nunca para los teólogos."

No se trata aquí, como se habrá podido apreciar en el transcurso de estas páginas, de atacar la ley de prescripción: trátase simplemente de señalar puntos vulnerables en el llamado derecho de propiedad, para llegar a una conclusión, que, por lógico concatenamiento de ideas, no deberá causar asombro a ningún espíritu, excepción, acaso, de los que debieran estar asombrados de su propia quietud. Prosigamos inquiriendo.

Se pondera en todos sus aspectos lo sagrado de la última voluntad. Va a morir un propietario. No importa que lo sea de grandes o de escasas riquezas. Entra en su morada un representante de la ley, y escribe lo que el moribundo dicta; y la voluntad claramente manifestada por él, en presencia de unos testigos, tiene tal fuerza, que los encargados de ejecutarla, no podrán omitir ningún detalle. Mas, por una imprevisión de momento, se omitió un requisito legal. Aquel requisito vale más que la voluntad del testador; y aunque ésta conste con toda precisión en documento oficial, en nombre de la ley se anula esa voluntad. "El derecho positivo prevalece sobre el derecho natural." Agréguese a esto la cantidad proporcional que como impuesto sobre herencias percibe el Estado. Transcribimos a la letra este parrafito del libro que estamos reseñando: "Con la muerte (del testador) ha desaparecido el dominio. Mientras vivió el propietario, negóse al desprendimiento de sus riquezas por una donación *inter vivos*; y sólo para después de su muerte, cuando ya no serán *suyas*, quiere que pertenezcan a sus herederos. No puede nadie dar lo que no es actualmente suyo. Esto no son juegos de alambique, sino argumentos de fuerza manifiesta que no han hallado contestación satisfactoria. Se dirá: la autoridad pública subsana el defecto, reconociendo al heredero el derecho a poseer legítimamente su legado. Si así fuese, la cuestión quedaría ya resuelta: el testamento tomaría toda su virtud de la ley positiva." Vaya otra muestra. La tomamos de la página 127.

"De hecho, en todas las civilizaciones el Estado ha tenido una intervención honda y decisiva en la regularización de las herencias... ¿Cómo una cláusula convencional arbitraria puede anular un derecho sagrado? ¿Cómo puede rectamente el Estado incautarse, contra la voluntad del dueño, de una parte de bienes no suyos? Si fuera esto violación de derechos naturales, y una invasión de la fuerza del Estado, ¿cómo lo admitirían teólogos católicos?"

Las objeciones con que se intenta combatir esta doctrina, son de tan escaso valor, que no hay para qué mencionarlas. Quien desee verlas debidamente resueltas, lea sin apasionamiento el libro del Sr. Carbonell.

Hay un deber en los padres de familia que es de ineludible derecho natural. Es el deber de educarlos y ponerlos en condiciones de irreprochable ciudadanía. ¿No será esa la mejor herencia que puedan y deban legarles? La otra, la de los bienes terrenos, está bien probado, por desgracia, que frecuentemente, menos les sirven para ser una prolongación de las virtudes de sus mayores, que para ignominia de

quienes se los legaron, por las disipaciones nefastas en que los emplean. En la ley natural se condena la ociosidad como uno de los grandes vicios que aquejan al hombre, como origen de otros muchos que con ella necesariamente se encadenan. Por otra parte, es un deber también ineludible el trabajo. "¿Para qué, pues, los testamentos pingües, si no es para eximir a los hijos de esta ley divina y permitirles convertirse en parásitos?"

Concluyamos por hoy, y dejemos para otro día la continuación del examen de esta obra importantísima y el señalamiento de las conclusiones que lógicamente se derivan de ella. Y permítasenos concluir aduciendo un texto de San Agustín que ajusta perfectamente en este lugar.

"No pongas tu dicha en los tesoros caducos y vanos, ni aumentes tus caudales con pretéxto de piedad. Lo guardo para mis hijos, dices. ¡Gran excusa! ¡Lo guardo para mis hijos! Veamos.

Tu lo guardas para tus hijos; tu padre lo guardó para ti; y tus hijos, lo guardarán para sus hijos.

Si todos han de proceder de esa manera, no habrá quien cumpla con el precepto de Dios. ¿No sería mejor para el que te hizo de la nada? El que te ha creado, te sostiene con las cosas que creó, y mantiene también con ellas a tus hijos. No han de hacer ellos mejor uso de su patrimonio que el que había de hacer Dios. Son ciertamente bien mentirosos los hombres. Saben que es pecado la avaricia, y la adornan con el nombre de piedad, diciendo que hacen en obsequio de los hijos lo que solamente hacen en obsequio de ella.

Seguid prestándome atención. Preguntáis por qué tal hombre no hace limosna, y al punto se os contesta: Porque guarda lo que tiene para dejárselo a sus hijos. Si es consecuente, debe desprenderse, con el hijo, de la parte que para él guardaba. ¿Por qué retiene esta porción, en tanto que aparta de su ánimo el recuerdo del hijo? Aquí no hay consecuencia. Si efectivamente lo guardabas para tu hijo, debes dárselo. ¡Pero si ha muerto!, me dices. Está bien. Ha muerto; mejor dicho, ha ido al seno de Dios. Luego la herencia que reservabas para él, pertenece a los pobres. Tu hijo se fué a unirse con Cristo; Cristo, por consiguiente, debe ser el heredero de los bienes que para tu hijo reservabas. Debe ser Cristo el heredero toda vez que te ha dicho: *lo que hiciste con uno de mis pequeñuelos, conmigo lo hiciste*; y lo que con ellos no has hecho, dejáste también de hacerlo conmigo. ¿Qué me respondes a ésto? ¡Ah! ¿Lo guardas para los hermanos de tu hijo? Y si tu hijo viviera, ¿lo habrías de repartir con sus hermanos? ¡Oh fe muerta! ¿Ha muerto tu hijo? Pues, digas lo que quieras, debes al muerto lo que para el vivo reservabas. Ha muerto mi hijo; y la herencia que le correspondía, la guardo para sus hermanos. ¿De ese modo crees en la muerte de tu hijo? Si Cristo no murió por él, entonces sí que es cierto que murió tu hijo. Pero si hay en ti algo de fe, debes confesar que tu hijo vive. Vive, sin duda alguna. No se ha separado de sus hermanos porque haya partido de la tierra antes que ellos. ¿Con qué cara te presentarás ante él, en el caso de que le niegues su herencia? ¿Por ventura no puedes enviársela al cielo? Es indudable que puedes. Escucha una palabra del Señor: *Acumula los tesoros en el cielo*. ¿Y no has de enviar allá el tesoro que guardabas para tu hijo, sabiendo cuán seguro has de tenerlo? Lo guardas aquí con peligro de que te lo roben, ¿y no lo envías al cielo donde sabes que ha de guardarlo Cristo? ¿A quién se lo encomiendas en la tierra? ¿Lo encomiendas a tus albaceas! ¡Ellos te lo guar-

darán con más seguridad que tu Redentor! ¿Es más idóneo tu procurador que Cristo? (Serm. IX.)

* * *

Ni el Dogma católico ni la Moral se oponen al colectivismo. ¿No existen las Comunidades religiosas? ¿No privó en los principios de la Cristiandad un comunismo ideal práctico, sostenido y aun fomentado por los mismos Apóstoles? ¿Qué peligro hay en preconizar hoy un colectivismo semejante a aquél? El único peligro, quizá, es el que se vean en reducción de caudales los que nunca supieron lo que es miseria. Los demás peligros que al presente parecían a muchos tan graves como la bancarrota de todo el orden social, es posible que no pasaran, en sus efectos, de un espasmo de almas histéricas. Yo no creo que la Iglesia se asustase ante una legislación social en ese sentido. Allá por el siglo XIII, hubo un Papa, Clemente IV, que permitió "a los extraños ocupar y labrar la tierra, en su tercera parte, que el propietario no quisiera cultivar por sí propio. Y el Papa Sixto IV, en el siglo XV, dispuso lo mismo respecto de los predios rústicos de los Estados Pontificios"².

Por ahí se verá que para los Romanos Pontífices no es el de propiedad un derecho tan natural que no admita intromisiones de las potestades legítimamente constituidas. Se dice que es natural ese derecho, y que al Estado solamente le compete la facultad de regularización. ¿Se sabe que el Estado ni la Iglesia se hayan creído con atribuciones para regular el cumplimiento de los preceptos del Decálogo? Si el derecho de propiedad es tan de ley natural como estos preceptos, no acierto a explicar por qué no se regulan aquéllos como se regula éste, a pesar de tener todos por cierto que la ley natural está sobre todas las facultades de los hombres. De otra manera se juzgaban estas cuestiones en la Edad Media. Lo que ocurre ahora es que se ha infiltrado el espíritu liberal económico, aun en los mayores enemigos del liberalismo, y se ha llegado a elevar a la categoría de verdad inexpugnable lo que en su principio no fué otra cosa que una medida conveniente para salvar el egoísmo. "Es justo, dice Santo Tomás, que los bienes sean poseídos por alguno, pero su uso debe ser común".³ El que haya leído nuestro artículo anterior, no habrá dejado de admirar la tesis de San Agustín: Los bienes que un padre de familia reserva para un hijo, son herencia de los pobres cuando el hijo muere antes de entrar en posesión de ellos.

¡Cuán distinta sería la suerte de los menesterosos, de haber prosperado esta doctrina del obispo de Hipona! ¡Cómo hubiera caminado la sociedad insensiblemente hacia un colectivismo redentor! Algún parecido tenía el sistema de la Iglesia Católica en la administración de sus bienes, los cuales, en resumen de cuentas, de los pobres eran y a los pobres se aplicaban. No convino el procedimiento, sin embargo, a la escuela liberal, y dió el escándalo de cometer el atentado de arrebatarnos a su legítimo dueño para engrosar la suma de haberes a los menos apren-

² J. A. Ryan: *El salario vital*, pág. 89.

³ Ryan, ob. cit. pág. 90.

sivos, sin fijarse, o pasando por alto un derecho más sagrado aún que el de la propiedad, que tanto ponderan; el derecho a la vida. Este sí que va en esencial vinculación con la naturaleza; y no obstante, se las ha con él como si no existiera.

Pero vengamos al examen del libro del Sr. Carbonell. Trata de la producción colectiva, y en un apartado que titula: *Urgencia de una regulación económica*, copia estas palabras del Doctor Angélico: "De otra manera es ayudado el hombre por la multitud de que forma parte a fin de conseguir una suficiencia perfecta de vida, esto es, para que no sólo viva, sino para que viva bien, teniendo a su disposición cuanto le es suficiente, así en lo corporal como en lo moral." De aquí deduce una conclusión que no debemos silenciar, y es que el actual ordenamiento de la riqueza contradice al destino común primario de la misma, dejando excluida de ella a una parte muy considerable de hombres, mientras el egoísmo de los más fuertes atesora sin medida, por medios legales o ilegales, con miras a una satisfacción más refinada de placeres supérfluos, lo cual denuncia un vicio extrínseco que no puede alegar como justificante ni su perennidad en el mundo, ni las dificultades de enmienda. Ello exige orientaciones y tentativas hacia un orden menos expuesto a tales imperfecciones y más conducente al bien común.

La necesidad, cada día en aumento, de grandes capitales para el desarrollo de las industrias, ha sido por muchos señalada como concausa del empobrecimiento a que se van viendo un sinnúmero de ciudadanos que antes podían ver el logro de sus aspiraciones en lucha constante y ruda, pero independiente, para la consecución de los medios indispensables a un vivir honesto. Verdad es que su trabajo no representaba un índice de mayor desarrollo en la producción, pero sí implicaba una vida más tranquila y libre de los grandes cuidados a que hoy se hallan sujetos. De independientes que eran, han pasado a depender de los poderosos; han venido a engrosar el número de proletarios; hanse convertido, de modestos industriales, en pobres asalariados. Es verdad que las grandes industrias hallan en ése un no despreciable refuerzo, ya en cuanto desbrozan el camino de las pequeñas competencias, que siempre significan una resta, ya porque se asocian, en calidad de obremos, un contingente insospechado de hombres que habrán de aceptar condiciones también insospechadas, por la fuerza misma de la oferta. Es verdad, asimismo, que las grandes empresas alcanzan con eso el blanco que en sus apreciables derroteros se han trazado; pero no está ahí todo el bien. De ahí se deduce que hay hombres geniales para los grandes negocios; que hay negocios, en general, muy lucrativos; que esos hombres pueden ponerse en abierta oposición financiera contra otros hombres de la misma calidad y con los mismos anhelos; que esa oposición, justa, racional y progresiva, toda vez que lleva por norte producir más y mejor con menos esfuerzo y menos costo, suele causar también, y causa casi siempre, un ascenso creciente en los dividendos, de los que solamente se benefician los accionistas.

Es ley que que a mayor capital en movimiento, correspondan más pingües ganancias; pero esta ley no tiene una recíproca respecto del obrero. Éste no puede afirmar que a mayor número de proletarios corresponda mayor ganancia individual; tiene que conformarse con decir que a mayor esfuerzo corresponde mayor desgaste; a más crecido contingente de pobres, más apremiante pobreza.

Prosperan las industrias y con ellas prosperan las naciones; y esto que debiera ser un motivo de satisfacción para todos, halla siempre el contrapeso de que no beneficia a todos los que pudieran y debieran ser proporcionalmente beneficiados.

Y por si acaso no bastase en disfavor del pobre, que constituye como *mínimum* las dos terceras partes de la humanidad, el monopolio de la riqueza a que conducen las grandes empresas, se nos obliga a contar con otro factor tan pernicioso como aquél, y que algo debió tener y tuvo en los pueblos paganos el mismo dios tutelar que los ladrones. Me refiero al comercio. El comercio, cuya misión social es imponderable y que lo sería más cuanto más honrado fuese, ha llegado, y llega, a ceñirse tanto a sí propio, que casi se olvida de los consumidores, absorto en contemplar su caja de caudales, en repasar su libro de ventas, en compulsar sus ingresos, en meditar dónde colocará la nueva caja que necesita porque la actual es ya insuficiente. "El comercio prospera sin producir otra ventaja que facilitar al público la adquisición del género; y este servicio tiene una retribución tan fabulosa, que no es insólito ver por ella duplicado o triplicado el precio que la mercancía tuvo al salir de las fábricas." (Pág. 105).

A los comerciantes no les gusta que se les hable con esta franqueza; y en contra de las ganancias que se les suponen, y que en vano pretenden ellos ocultar, está la declaración insistente de los fabricantes que son los primeros en admirarse de la facilidad con que se multiplica en plaza el valor de lo que ellos lanzaron al mercado, con evidente buen deseo de acreditar la baratura. Contra esa intromisión, con aparato de legal, en el bolsillo de los consumidores, no se han pronunciado los gobiernos en debida forma, no obstante los bandos, una y otra vez ponderados más de lo conveniente, con que, de cuando en cuando, parecen querer aliviarlos de la pesadilla de las subsistencias. Y es que el mal tiene raíces tan hondas, que no habrá otro recurso que pensar en la socialización de ese servicio, en manos hoy de un dragón de tantísimas cabezas y de fauces tan desmesuradamente abiertas, que ya no se va a contentar con los bolsillos, sino que aspirará a engullir a los propios poseedores. ¿Es un absurdo, pronunciar, siquiera, la palabra socialización? Quizá lo sea para los comerciantes; quizá lo sea también para los consumidores; quizá sea una herejía ese pensamiento para todos los católicos sencillos a quienes en toda oportunidad, y con toda inoportunidad, se les ha dicho que esas ideas sólo son producto del odio al orden social que constantemente respiran en su prensa los proletarios del socialismo y con el que tratan de cegar a los incautos los hie-rofantes del comunismo. Pero sucede que no es ni debe ser así. La idea de socialización estaba en boga en siglos que juzgamos más atrasados que el nuestro. Habla de ella Santo Tomás, y cita sus palabras el Sr. Carbonell. Helas aquí: "Propio de los comerciantes es dedicarse a los cambios de cosas. Ahora bien; según dice el Filósofo, hay dos clases de cambio; el uno es como natural y necesario, es decir, el cambio de una cosa por otra, o de las cosas por dinero, exigido por las necesidades de la vida; pero un cambio tal, no pertenece propiamente a los comerciantes, sino más bien a los jefes privados y públicos, a los cuales incumbe el proveer a la casa o a la ciudad de las cosas necesarias para la vida." (Pág. 151).

¿Sabía el comunismo que bajo este aspecto contaba con un entronque tan noble como el Maestro de las escuelas? ¿Sabían gran parte de los que dogmatizan contra toda idea que no se ajuste de momento a sus conveniencias particulares, o a sus preconcebidos prejuicios, que ni el socialismo ni el comunismo, son una vitanda aberración, en lo que tienen de sistema económico? Hay que perder un tanto del respeto que se profesa a la persona particular de propietario y trasladarlo a la colectividad, en todas partes, y en ocasiones, en absoluto abandonada a su triste suerte, como si ella, compuesta de muchos millones de hombres, mereciese menos

atenciones que un hombre solo, o que su pretendido derecho de propiedad. Se ha llegado tan adelante por algunos en la defensa de este derecho, que no se duda sacrificar a él hasta a la misma conciencia. Ya no faltaba más que poner en una balanza los millones de pesetas con que se regocija y se huelga cualquier favorecido de la fortuna, y los millones de hombres a quienes la fortuna tiene la espalda vuelta. Si el observador del fiel de esa balanza es uno de los que hacen provenir de Dios o de la naturaleza todo lo que para ellos tiene aspecto de bueno, no importará que muchos se mueran de hambre y de asco; no importará que el derecho a la vida sea correlativo de un gran deber y tan ineludible como aquél; no importará que Cristo mismo se haga representar en sus pobres; no importará que los pobres sean Cristo; para esos observadores, verdaderos paladines de un puritanismo salvador, al parecer de los que tienen bienes que conservar y bastante egoísmo para conservarlos, y al parecer nuestros verdaderos molochs que llaman gritos de la conciencia a las glotonescas llamadas del estómago, para esos observadores, digo, la balanza se inclinará siempre por los millones de pesetas, sin que preocupe el destino de los millones de los hombres. Y se comprende que sea así. La propiedad es sagrada. Pero, ¿no es más sagrada la vida de los hombres? Y ¿no se halla esta vida amenazada todos los días y a todas las horas por una muerte cercana, efecto de la miseria, de las enfermedades que esa miseria acarrea, o de los vicios en que se buscó un sedante para el dolor moral y para el dolor físico, en el pavorismo de los tristes desamparos en que se ha visto, o en el trance de la desesperación que la arrastra al suicidio donde se vislumbra la única esperanza de poner fin a tan hondos pesares? ¿Podrá verse la repetición de tamañas escenas, y en las proporciones en que se ven, sin que se conmuevan las entrañas al hombre más vilmente encenagado en la crápula? Pues esas escenas, no diré que se repitan, porque el decirlo es un signo de ignorancia; esas escenas se viven; esas escenas son la vida de millares de hermanos nuestros, de millones, diré mejor; y esa vida, en la casi totalidad, desde el momento de que se desprende del vientre materno y es recibida por la luz sobre una triste estera, y es recreada después... con polvo de la calle y con cieno de cualquier mechinal. Y sucede que esta vida pobre y miserable tiene su origen en Dios, lo mismo que la del potentado; esa vida es como nuestra vida; el alma que la anima es como nuestra alma; ella y la nuestra vienen del cielo y al cielo están imperiosamente invitadas. Y en el cielo se presentarán ambas; ella, con cara hosca, con la rudeza que imprime la miseria, con la tosquedad de la ignorancia, con las señales de profundas y extensísimas amarguras; tendrá en su exterior una gran semejanza con aquel *Varón de dolores, desfigurado y sin belleza*, no obstante que *es el más hermoso entre los hijos de los hombres*. Así aparecerá en el tribunal de Dios esa vida miserable y triste. ¿Cómo aparecerá la nuestra si hemos contemplado sin conmovernos esas horrendas tristuras, las desgracias incommensurables que las han producido, el hambre, la sed, el frío, la fiebre, las desnudeces, la ignorancia, los vicios...? ¿Cómo aparecerá la nuestra si no hemos visto en todos esos seres la continuación de la persona de Cristo? Hacen muy bien los incondicionales partidarios del más rígido derecho de propiedad en amonestar a las víctimas de esta vida pobre y desgraciada que sean sumisas a los divinos designios, que esperen en la bienaventuranza, que lleven con fortaleza sus remediables necesidades, y que no se cuiden mucho de ellas, ya que todo hemos de dejarlo en este mundo. Lo que no podrían demostrar es que esa multitud incontable de desheredados se hallen en tan negra situación por designio de

Dios. Es decir, que hasta se tiene la avilantez de proclamar designio de Dios a las iniquidades de los hombres. La escuela económica liberal no se muestra más escrupulosa en buscar razones en defensa de los derechos individuales que cierta clase de católicos, que, si estuviera en nuestra potestad investigar sus medios de vida, acaso se hallara tanta escasez, que le viniese muy bien una limosna. Siendo ello así. ¿a qué ese tesón por defender lo indefendible? ¿Se hace en nombre de Dios? Ni la gloria de Dios ni los intereses de la Iglesia se vinculan en el derecho ilimitado de propiedad. ¿Se lo defiende por amor al orden social? Pues el orden social estaría perfectamente defendido con todo lo contrario; con hacer que nadie tuviese hambre y que hubiese ocupación honesta para todos. ¿Se lo defiende únicamente en obsequio a sus legítimos poseedores? Pues muy por encima de ellos está el derecho de todos los que carecen de lo más indispensable. Conviene observar que la exaltación de los derechos inherentes al de propiedad alarga las distancias entre ésta y la miseria en que se desenvuelve la mayoría, y eso es levantar barreras entre unos hombres y otros y señalar diversidad de clases sociales, y fomentarlas, empujando a los poderosos para que lo sean más y cerrando las puertas a los menesterosos para que más se desesperen, lo cual es contradecir los fines de la creación, y negar la divina paternidad, y hacer caso omiso de la inviolable fraternidad en que todos fuimos y somos por el supremo Creador constituidos.

Ni el derecho de propiedad ni el colectivismo son parte de ninguno de los Mandamientos del Decálogo. Dios puso la tierra y el mar y el espacio a disposición del hombre para que trabajase y viviese. No conocemos un precepto, ni un consejo siquiera que le incline a apropiarse una parte de esa tierra, o del mar o del espacio con derecho a ejercer allí dominio de señor absoluto. No conocemos que haya nada de eso. ¿De dónde, pues, el tema o la tesis del derecho de propiedad como de orden eterno?

Convengamos en que sólo es un procedimiento, respetable, si se quiere, de explotación, de distribución, de fomento de la riqueza. Un procedimiento que en épocas primitivas se consideró el mejor, ya porque no se conocía otro, ya porque no convenía a los ricos de entonces conocerlo. Sea como sea, sabemos que sobre él ha estribado y estriba el desenvolvimiento general y particular de los pueblos y de los Estados. Atacar la situación, tal como al presente se encuentra, con disparos de efecto urgente, en el sentido de trasformarlo todo en pocos días, fuera gran locura, sólo concebible en los enemigos del orden y de la vida de los demás. Pero asustarse ante la idea de una presunta transformación económica, como si ella hubiera de arrastrar en pos de sí, arrollándolo y sepultándolo, todo bienestar, fruto de tantos años de civilización y progreso, es algo tan dañino como la exageración en la defensa de lo actual es lo mejor.

Cabe preconizar, y debe preconizarse un sistema de socialización; no con las reticencias embozadas del socialismo ni con el cruel encarnizamiento del comunismo, no; nosotros podemos pensar en un colectivismo a lo católico; en un colectivismo ordenado, discreto y discretamente sostenido, con una finalidad precisa y puesto en vías de régimen y asimilado a perpetuidad por el Estado. Se trata simplemente de un sistema económico que subsane los grandes defectos que se lamentan en este otro sistema, ya envejecido, de la propiedad individual. Es indudable que su implantación habría de tropezar con grandes dificultades, pero se hallarían obviadas por la misma acción ciudadana, tan pronto como una gran parte de la

sociedad se percatara de los beneficios que desde un principio había de reportar. La norma nos la dan las Sociedades anónimas. En ellas se aprecia un impersonalismo que es por sí solo una aproximación a la comunidad productora. ¿Por qué esta Sociedad anónima no puede ser el Municipio, la Diputación provincial y el Estado? ¿Se objeta, acaso, que ni el Estado ni la Diputación ni el Municipio son buenos administradores, como lo demuestran los frecuentes fracasos a que se han visto sujetos? Aun confesando la realidad de tales fracasos, nos inclinamos por el sistema, ya que ellos no han nacido de la incapacidad de tales organismos para una recta administración, sino del medio ambiente en que se vive. Demos por purificado ese ambiente; demos que se asignan nuevas orientaciones al modo de explotación de la riqueza; demos que cada ciudadano se considere verdadero miembro de la Sociedad-Municipio, de la Sociedad-Estado; demos que haya de haber un Consejo ante el cual hayan de rendir cuentas el Estado y el Municipio, y que este Consejo esté integrado por individuos pertenecientes a la misma comunidad, y se habrán resuelto casi todas o todas las dificultades.

Hay una Sociedad anónima que opera con cientos de millones de pesetas. ¿Quiénes forman esa Sociedad? Nadie lo sabe. Se tiene conocimiento de que existe un gran capital, nominal o efectivo; se ve que se trabaja en unas minas, en una fábrica, en una vía férrea; se observa que alrededor de un hombre que se llama Gerente de la Sociedad, se mueven millares de operarios, entre los que sobresalen ingenieros, médicos, abogados, profesores mercantiles, peritos mecánicos; se nota que todos trabajan, que todos cumplen con un deber que se han impuesto o que les impuso la misma Empresa; se sabe que esa Empresa así constituida de un modo completamente impersonal, reparte, en cada ejercicio económico, muy apetecibles dividendos, después de haber pagado a todos sus operarios, a todos sus técnicos, a sus médicos, a sus abogados. Y cuenta que algunos sueldos son subidos; y el conjunto de las distracciones parciales de ingresos por concepto de salarios, representa al fin del año bastantes millones.

¿No puede un Municipio ser esta Empresa anónima? ¿Qué dificultad hay en ello? ¿No puede proveerse de un personal especializado como se proveen las otras Sociedades de la misma categoría? Pues pudiendo hacerlo, como no se puede negar, tendremos en él una Empresa de esta naturaleza, con todas las ventajas de ella y algunas más. El Municipio sabría que representaba, no un interés particular, no el interés de un número limitado de capitalistas; sabría que representaba los intereses de un pueblo, de una colectividad, la cual, como propietaria de esos intereses, habría de tener empeño en que se administraran bien. Y con el mismo tesón que hoy trabaja un ferroviario acuciado por el amor al sueldo que devenga, porque de ese sueldo depende su vida y la de su familia, con ese tesón, y algo más, trabajaría ese mismo ferroviario si la Empresa que le paga fuese el Municipio o el Estado. Y digo que pondría mayor empeño en trabajar bien, porque sabe que tiene derechos diversos sobre el negocio, y que, por consiguiente, le conviene que prospere. Y el Estado y el Municipio, cada cual dentro de su radio respectivo, sabedor de que los bienes que administra no son suyos, serán para la colectividad lo que hoy es un Gerente para una Empresa anónima. Pero todavía no está ahí la ventaja fundamental para el ciudadano. Fijémonos en el capítulo de los dividendos, en el porcentaje de ganancias que perciben los accionistas. Pues bien; el Municipio y el Estado podrían pagar sueldos mejores, y de los intereses del capital en explotación, intereses que una Sociedad anónima dedicada a ampliar sus nego-

cios, si le conviene, y a multiplicar el activo de sus accionistas quienes pueden disponer de tales ganancias a su antojo, podrían dedicarle a levantar las cargas del Municipio y de la Nación, quedando de esa guisa libres de todos los que pertenezcan a la colectividad, de toda o de una gran parte de los tributos a que ahora se ven sometidos. No es este un sueño de locos; es una idea que debería ser estudiada con imparcialidad y a la luz de los hechos para ver de encontrar en ella el remedio eficaz contra la suma miseria en que hoy arrastran la vida tantos millares de hombres que tienen derecho a ser mejor tratados de una sociedad que se gloria de civilizada. Conocida la *impotencia* del capitalismo para llegar a la suspirada ventura de que todos los hombres coman y vivan y de que nadie pueda tachar a la naturaleza de no ser pródiga en los recursos que debe prestar a su rey, se hace indispensable pensar en otras soluciones; y una, quizá la única, sería ésta.

Claro que no se habría de marchar hacia ella a pasos de gigante, ni se habría de implantar con las insuperables estridencias que acarrearía el sistema socialista. En nuestro caso se impone un recto orden de subordinación de beneficios particulares al bien común; se impone la intervención del Estado como autoridad suprema que legisle y sepa hacer cumplir lo que convenga a las distintas colectividades municipales y estatales; se impone la necesidad de no herir venerandos sentimientos, ni aun respetabilísimos intereses. El colectivismo que nosotros preconizamos no ha de ser un comunismo ateo que prescinde de obligaciones particulares y generales, y de consideraciones humanas que son esencia de nuestra naturaleza. Nuestro fin no es que todos los hombres sean igualmente pobres o igualmente ricos. Deseamos que haya pan para todos, que desaparezca la miseria, que no haya lugar a esas grandes acumulaciones de dinero en manos de los individuos, sino a que ellas se hagan imposibles en sí mismas. ¿Cómo llegar hasta ahí? La tesis de San Agustín nos da el primer eslabón para esa preciosa cadena que, una vez perfectamente soldada y conocida, sería objeto de la codicia de todos. Los pobres de hoy dejarían de serlo, y a nadie le quedarían cerradas las puertas para ser rico. En lugar de ser consumidores de lo que a precios arbitrarios nos ofrece el comercio, lo seríamos del Municipio, con la garantía de que los precios tendrían un máximo que habría de señalarle la misma colectividad, o una diputación por ella nombrada. Lo mismo podría ocurrir con todos los servicios que exige nuestra vida para su conveniente sustentación. Los capitales en dinero podrían permanecer intangibles y en poder de sus actuales dueños; los que a la sazón son obreros a las órdenes de un Gerente o de un capataz de Empresa, lo serían mañana a las de un Gerente o capataz del Municipio o del Estado, el cual correría con el deber de auxiliar a sus subordinados, no sólo en proporción con lo que trabajen, sino también en proporción de cargas que han de levantar en la familia.

La tesis de San Agustín, acabo de consignar, podría ser el primer eslabón para la cadena que a grandes martillazos y de una manera puramente ideal, pero con esperanzas de que algún día se concluya en realidad, estamos forjando. Que pasen al Municipio los bienes raíces y los bienes capitalizados que habrían de heredar los hijos a quienes la muerte arrebató antes que a sus padres. Que esos bienes comiencen a ser administrados con la debida rectitud en favor de los más necesitados en el distrito municipal. Añádase a ellos todo bien inmueble de los llamados latifundarios y que sus dueños suelen dejar abandonados; añádase aquellos otros que pertenecieron a un propietario que ha muerto sin hacer testamento y carece de herederos forzosos según la ley. Esas tres clases de bienes pueden servir de base

para un ensayo de colectivismo. Y creo que no sería aventurado presagiar del éxito, un voluntario desprendimiento y una entrega voluntaria por parte de los pequeños terratenientes, convencidos de que les iría mejor con un sueldo decoroso y asegurado para todos los días del año, que con las eventualidades de una cosecha siempre incierta.

Eso sería la escuela preparatoria de la conciencia ciudadana. El auge que daría a la riqueza, unido a las ventajas sin tanto esfuerzo como antes reportadas, empezaría a quitar el miedo que inspiran los administradores públicos, y haría nacer una confianza, que no existe hoy, de unos hombres hacia otros, generadora por sí sola de una gran moralidad en los negocios. El señuelo real de las condiciones mejores en que se viera deslizarse la vida, libre ya de muchos odios, de hondos y viles sentimientos de envidia, de viles y repugnantes codicias, sería el mentis más convincente a los infundados recelos que desde un principio habría de manifestarse en objeciones aparatosas y en obstáculos de callejuela. Porque es seguro que cuando el mísero labrador de hoy se encontrase con las garantías en que ni se atreve a soñar, cuando se viese rodeado de atenciones que siempre le parecieron ilusión, cuando se hallase en contacto de igualdad social con los que ayer se llamaron sus señores, sus prestamistas, sus caciques, le parecía haber nacido a la luz de un mundo nuevo y que podía ser humanamente verdad la divina oración que muchas veces ha rezado sin efectos exteriores de relieve, y más se estimularía a exclamar con viva fe: *Padre nuestro que estás en los cielos...* y se juzgaría en el pórtico del gran templo en que se proclama y se practica la sublime fraternidad del Evangelio.

Exprésome así, dando por supuesto que vendrá esta elevación del sentido moral en los primeros beneficiarios del sistema, los cuales serían un poderoso estimulante para que la reforma se propagase y se extendiese a las industrias, y entrasen por ella, y de buen grado, todos los que disfrutaban de un buen pasar, porque hay precisión de contar con un cambio en las ideas, en las orientaciones económicas y en las costumbres familiares, base de las ordenaciones sociales. Y como habría de ser más difícil y menos práctica la difusión teórica de estos conceptos por la nimia escrupulosidad con que habían de ser contrastados en los gabinetes burocráticos y oligárquicos, con evidente desprestigio, teórico también, de los mismos, hallo más viable que se piense en esa declinación necesaria de la voluntad individual, para convertirla en colectiva, procediendo a la ejecución, si se quiere, en pequeño, para que de ahí salga, primero, la comprensión del concepto general transformador, después, la evidencia de sus ventajas, y por último, el convencimiento de que se ha dado con el camino que nos conduzca a la práctica del amor y a la participación equitativa y equivalente de los medios de vida con que nos dotó el Creador. La apreciación de tales ventajas, ¿no sería el argumento decisivo en que todos comprendiesen los fundamentos y los modos para llevar a término la revolución en las costumbres y en las ideas, con miras exclusivamente al espíritu del Evangelio?

Y ¿qué decir de la usura? ¿No recibiría de esta suerte el golpe de gracia que ni la Iglesia ni los gobiernos han podido darle hasta la fecha? Sabidos son los medios que una y otros han aplicado en el correr de los siglos sin eficacia ninguna, porque el monstruo cuenta siempre con inconcebibles arterias para ocultar su infernal cabeza y chupar la sangre de las víctimas y saciarse luego en su mismo

honor. La confianza que inspira y debe inspirar en los que velan por la paz social el antídoto que proponemos para concluir con la extirpación de ese cáncer que tantas lágrimas cuesta a los pobres y a muchos que no tienen las apariencias de tales, podría bastar por sí misma para que se lo tomase en consideración.

Inserta el Sr. Carbonell un capítulo al final de su libro sobre *el derecho natural y la propiedad*, en el que aduce testimonios patristicos como el siguiente, tomado del decreto de Graciano, y que se atribuye al Papa San Clemente romano: "Todas las cosas que hay en este mundo, debieron ser de uso común entre todos los hombres, pero inícuamente uno tomó una cosa como suya, otro otra, y así empezó la división entre los mortales". Y este otro de San Juan Crisóstomo: "No es tuya tu alma, ¿ya va a ser tuyo el dinero? No digas, pues: Gasto lo que es mío, porque no gastas lo tuyo, sino lo ajeno, pues tus riquezas son comunes y pertenecen también a tu hermano, como es común el sol, el aire, la tierra y todo lo demás". Y en otro lugar dice el mismo Santo: "Dime: ¿Por qué eres rico? ¿Quién te ha dado lo que tienes? Y aquel otro, ¿de quién lo ha recibido? Dirás que de su abuelo o de su padre. ¿Podrías probar, recorriendo toda tu ascendencia, que ha sido justamente adquirido lo que posees? Ciertamente que no, sino que es necesario conocer que esas riquezas procedieron, en su origen, de la injusticia. ¿Por qué? Porque en un principio, Dios no hizo a éste rico y al otro pobre; ni al crear a los hombres mostró a uno muchos tesoros y a otro no, sino que a todos les dió la misma tierra para que la cultivasen. ¿Cómo es que, siendo la tierra de todos, posees tú terrenos tan dilatados entretanto que tu prójimo no tiene nada?". Y exclama San Ambrosio: "La tierra ha sido creada igualmente para todos. ¿Por qué los ricos os apropiáis el suelo excluyendo a los pobres? Cuando das al pobre, no le das nada tuyo, sino que le devuelves lo que es suyo. Porque tú usurpas para ti solo lo que fué dado para común utilidad. La tierra es de todos, no de los ricos solamente. Es injusto que no ayudes a tus semejantes, principalmente habiendo querido nuestro Señor que la tierra sea posesión de todos los hombres y que a todos dé sus frutos. Pero la avaricia reparte las posesiones entre pocos. Es de justicia, por consiguiente, que des algo a los pobres, ya que te has apropiado parte de lo que destinó para todo el género humano, y aun para las bestias, y que no niegues el alimento a los que debías tener por compañeros de tu derecho". De San Agustín aduce estas palabras: "¿De dónde le viene a cada uno poseer lo que posee, sino del derecho humano? Por derecho divino, *del Señor es la tierra y su plenitud* (*Domini est terra et plenitudo ejus*). Quitad el derecho establecido por los emperadores, y decidme si habrá quien se atreva a afirmar: Es mía esta quinta, es mío aquel esclavo, es mía aquella casa". San Jerónimo, interpretando estas palabras del Evangelio: *Facite vobis amicos de mamona iniquitatis, procuraos amigos con las riquezas de iniquidad*, prorrumpe: Muy bien dijo inícuos (injustos) porque todas las riquezas proceden de la injusticia, y lo que uno encuentra otro lo ha perdido, por lo cual me parece muy acertado este dicho vulgar: El rico, o es injusto, o es heredero de un injusto. Si tienes más de lo que necesitas para comer y vestir, da lo que te sobra, y reconoce en ello una deuda contraída".

Me parece que no habrá lugar a dudas respecto de la doctrina de la Iglesia Católica relativa a los bienes de la tierra.

Y para concluir, permítame el Sr. Carbonell que le manifieste un temor que se apoderó de mi espíritu desde el momento en que me dí a la tarea de leer su

bien razonado libro, fruto del cual han sido estas reflexiones mías, tan someramente expuestas, y una súplica. El temor es de que el libro se quede envuelto entre el polvo de los anaqueles sin que cause las corrientes de simpatía que debe causar, por la realización de un programa que es de verdadera necesidad y urgencia. A propósito de ello viene mi súplica. Hace falta que el pueblo se entere de las enseñanzas católicas acerca de este punto concreto. Y como al pueblo no se le puede exigir que sepa leer y entender su obra, por carencia de luces suficientes, y como es en el mismo pueblo donde ha de buscarse que adquiera pujanza la idea capital que en ella culmina, haría usted muy bien, Sr. Carbonell, si redujese todas las conclusiones de su magnífico libro, y editase un catecismo que pudiera repartir al precio máximo de veinticinco céntimos, y en el que apareciese el contenido sustancial de todos sus razonamientos al alcance de las inteligencias menos cultivadas. Ello sería un medio seguro de propaganda proletaria y la evitación, en lo posible, de que dentro de cien años haya quien desempolva las páginas de su obra para contentarse con exclamar: allá por el año 1928 hubo un sacerdote que estudió la cuestión obrera con miras al socialismo, pero su voz se perdió en el vacío, como no podía por menos de suceder. Es triste tener que pensar así pero no sucederán las cosas de otra manera, como no llegue al pueblo el rayo de luz que le invite a mirar a las alturas del poder para demandarle, siquiera, el ensayo de una reforma que debe contar con todas las garantías de éxito.

Y por contera, y como apéndice de ese catecismo, sentaría muy bien un esbozo de programa, sobre la base de uniformidad entre la Iglesia y el Estado, para la unificación de los legados con destino a beneficencia particular, a fin de que todos los capitales en esa obra invertidos, pasen a formar un acervo común, con una administración también común, y sirvan en verdad a remediar las miserias y las desgracias que desearon remediar los donantes.

No es un secreto para nadie que los millones (y no deben de ser pocos) destinados al objeto, no rinden el beneficio que deben rendir, quizá más que por nada por la diversidad de modos en su administración. No creo que fuera temerario interpretar la voluntad de los donantes en este sentido, ya que ellos, al hacer estos legados, debieron tener en su alma el deseo mejor de beneficiar, y en las mejores condiciones, al mayor número de seres desgraciados.

L'OBRA POLÍTICA DE LLEÓ XIII, per Filippo Meda, a *Rivista Internazionale di Scienze Sociali*, de Milà, de gener de 1929.

Els actes de Lleó XIII no és possible que en una evocació ràpida, siguin no sols exposats amplament i ordenadament, però ni resumits; haurem d'insinuar-los a penes, en tant que és necessari per a fixar el caràcter de la política, que en mol·tíssims casos millor s'anomenaria diplomàcia, de Lleó XIII.

N'hi ha un que em sembla indispensable que sigui tingut de seguida present, tant més per ço com és poquíssim conegut i recordat, i amb tot tan significatiu com a delineació del programa tàctic inicial del successor de Pius IX, romàs després invariànt en la substància, salvades les aplicacions cas per cas. És la circular reser-

vada adreçada als nuncis pel cardenal Nina bon punt hagué estat assumit al càrrec de secretari d'Estat, després del brevíssim ministeri del cardenal Franchi¹.

"El Pare Sant—deia la circular—desitja remeiar els mals de què l'Església sofreix; dels quals està convençut que els més no provenen d'enemistats decidides i irreconciliables, sinó d'idees falses i prejudicis: el desig del Papa és de viure en pau amb totes les Potències, i, lluny de voler separar-se del moviment i de la vida civil dels Estats i de les nacions, el que vol és aportar-los l'ajut dels trossos de l'Església i de la força dels pobles catòlics íntimament lligats a la potent organització de la Santa Seu". I la circular invitava els nuncis a assenyalar qualsevol conflicte polític-religiós, d'ençà dels seus orígens, perquè és pugués intervenir a temps, per via diplomàtica: "puix que—insistia—no es pot negar que la major part dels conflictes esclatats en el nostre segle entre la Santa Seu i les Potències han d'ésser adscrits al fet que la premsa se n'ha emparat abans d'ésser duta a l'únic terreny en què havien pogut ésser ofegats en llur germen, és a dir, al terreny de les relacions diplomàtiques que uneixen el cap de l'Església amb els caps dels governs civils". Finalment, el cardenal Nina assegurava que l'augurat atansament no havia de fallir per part de la Santa Seu, puix que l'Església posseeix recursos innombrables amb què pot satisfer totes les necessitats i desigs dels poders constituïts, sols aquests corresponguin amb sentiments semblants i no exigeixin mai d'ella el sacrifici de cap principi.

Un programa més pacífic i alhora més lleial, un programa al qual no hauria pogut girar-se sinó la crítica d'excessiu optimisme, certament no s'hauria pogut desitjar; i si els esdeveniments impediren a Lleó XIII de veure'n totes les realitzacions esperades, cal constatar que aquell no fou abandonat mai ni contradit, sinó més aviat sostingut i mantingut àdhuc quan va semblar que assenyalaria un canvi de ruta massa sensible a alguns que van haver d'ésser reclamats, solemnement, pel papa mateix, al deure de l'obediència.

I a reconèixer com a geni summe Lleó XIII en el terreny diplomàtic, tan hàbilment i tan a la segura escollit, van ésser els primers alguns escriptors no-catòlics, àdhuc d'Itàlia; tant que un dels millors, Ernesto Masi (el cito perquè va ésser al mateix temps un dels més tenaços intolerants de les reivindicacions pontifícies) en el seu estudi *L'ultimo papa del secolo XIX*² tot i notant com en Lleó XIII, "per les condicions mateixes en què es va trobar i va haver d'actuar, i encara molt per l'indole seva, l'home de pensament prevalgué sobre l'home d'acció", i que la tela diplomàtica per ell teixida, si donada la seva vastitud d'ordit, no es pot jutjar pels efectes immediats, bé era lícit d'afirmar que ella, "en ardiment i genialitat, va vèncer de tota manera i va sobrepassar la misera impotència dels Estats actuant a Europa, després de desapareguts els grandíssims, els Cavour i els Bismark", arribava a escriure que considerant Lleó XIII en les relacions que té amb els dos segles, mai certament no podria dir-se d'ell allò que de Napoleó fou dit:

*ei fè silenzio ed arbitro
s'assise in mezzo a lor;*

¹ És referida en un comunicat de 29 de setembre de 1878 per l'encarregat de negocis belga, senyor Reussens, prop de la Santa Seu. Cf. *La Belgique et le Vatican: documents et travaux législatifs concernant la rupture des relations diplomatiques*, Bruselles, 1880-81, tres volums.

² ERNESTO MASI: *Nell' ottocento: idee e figure del secolo XIX*, Milano, Fratelli Treves, 1905.

però que amb tot, si no tingués el cantó fosc del *pretendent*, "la seva figura es posaria verament entre els dos segles, si no àrbitre, que ningú no pot ésser-ho més, serena, lluminosa del tot, i almenys sense remordiment: grandesa veritable per a un príncep, potser la més gran de totes".

El mateix Masi ha cregut de poder determinar així "el cinc punts prominents d'aqueixa vastíssima acció de Lleó XIII com a estadista i com a diplomàtic: la fi del Kulturkampf a Alemanya, l'interposar-se com a neutral i moderador entre el parnellisme irlandès i el principi unionista i imperial anglès; el separar a França la causa de l'Església catòlica de les pretensions dels partits monàrquics i legitimistes, acceptant com a govern de fet i de dret la república; l'intentar a Rússia diverses vegades la unió de les dues esglésies romana i grecocismàtica; l'estrènyer amb els Estats Units d'Amèrica relacions de fet, i assegurar a una tolerància il·luminada i amb més llibertat d'acció, als bisbes de la que Roma acostuma a deixar, l'expansió sempre progredient del catolicisme".

Però aqueixa traça no és ni exacta ni completa, perquè, mentre sembla posar al mateix nivell d'importància històrica les dues empreses més grans de la pacificació religiosa a Alemanya i del *ralliement a França*—en les quals el caràcter polític és sens dubte prevalent sobretot si hom té en compte la llarga i no fàcil elaboració llur i les conseqüències que en derivaren—i les intervencions a Rússia, a Irlanda i als Estats Units, en les quals en canvi la política és sols un reflex, en passa per alt d'altres, com les de Suïssa i d'Espanya, i oblida després el primer conflicte obert que Lleó XIII va haver de sostenir sense haver-lo trobat en l'herència del seu antecessor: un conflicte extremadament difícil àdhuc perquè posava de sobte el nou papa en el compromís d'experimentar les seves directrius i els seus propòsits; un conflicte, encara, en què vingué a trobar-se en la doble necessitat d'assenyalar sense dilació als catòlics una norma no equívoca en llurs relacions amb els règims moderns, i de precisar els confins entre els drets i les responsabilitats dels bisbes i les de la Santa Seu enfront dels governs.

* * *

La caiguda del poder temporal—reprenc una insinuació ja feta abans—va ésser ocasió d'una renaixença d'integrisme entre els pensadors catòlics; l'esdeveniment era considerat com la conseqüència lògica i finalística de la Revolució, i sota aquest nom es comprenien fins i tot els règims constitucionals: d'aquí un tornar als principis de les constitucions, un discutir el punt de vista doctrinal per a deduir-ne la condemna; i de la condemna teòrica en alguns països es va passar al corollari pràctic, haver els catòlics de demanar i promoure el retorn a l'antic. Un tal moviment s'era format a Bèlgica entorn del professor Perin, de Lovaina, el qual, però, per altra banda, tota altra cosa que reaccionari, ans bastant tolerant i moderat, en les seves lliçons es limitava a l'exposició i a la crítica i no formulava postulats d'acció i menys en relació al seu país; els formulaven ben cert els diaris catòlics més autoritzats i més notadorament aprovats pels bisbes. A Bèlgica, que no sense raó va ésser definida, a més de camp de batalla d'Europa, laboratori de totes les idees i de totes les experiències, la situació va prendre aviat una gravetat preocupadora, de manera que durant els últims anys del gabinet Malvu la mateixa dreta parlamentària havia fet gestions a Roma per a advertir

el perill; i el programa d'anticonstitucionalisme no va ésser la darrera de les causes de la desfeta que el partit catòlic va sofrir en les eleccions generals del 1878 les quals van tornar a donar el poder, perdut d'ençà de vuit anys, als liberals i a llur més gran exponent, el Frère Orban.

Així aquest va ésser el primer cap de govern amb qui el nou elegit Lleó XIII es va trobar haver d'afrontar una tan grossa qüestió, com la de l'actitud dels catòlics davant l'Estat; i no va vacillar: ja en audiència del 4 de juliol de 1878 declarava a Reussens, encarregat d'affers belga: "els catòlics han de respectar les lleis de llurs països, i han de fer-ho sobretot quan aquestes lleis, com les vostres fonamentals, són favorables a l'Església; la vostra Constitució és un pacte consentit per tots; i tots, per tant, són obligats a mantenir-lo i defensar-lo" ^a. La classificació així honestament aportada per Lleó XIII no va reeixir encara a impedir que Frère Orban arribés a la ruptura de relacions diplomàtiques amb la Santa Seu. En va ésser causa o pretext, la resistència verament tenaçíssima oposada pels bisbes a la llei escolar del 1879 amb què el gabinet liberal va voler modificar la del 1842: Frère Orban pretenia que el papa negués els bisbes; però el papa no podia, malgrat el seu esperit de conciliació (va escriure tres vegades personalment al Rei per a conjurar el conflicte), prestar-se ni aprovar el laïcisme sobre el qual la llei es fundava, ni a restringir la jurisdicció dels legítims pastors en les diòcesis: sobre aquests dos punts es va mantenir ferm i fou explícit; només aconsellava moderació i calma, i fins i tot va introduir alguna atenuant a les severes sancions canòniques posades en vigor per a alimentar la fidelitat dels catòlics sobre el terreny escolar; i això va bastar perquè Frère Orban acredités la veu que el papa havia desautoritzat els bisbes; i quan Lleó XIII, escrivint directament al cardenal de Malines i després per conducte del Secretari d'Estat i el nunci monsenyor Vannutelli, va restablir la veritat de les coses, Frère Orban l'acusa de caragirat, el dia 5 de juny reclama de Roma a l'encarregat d'affers i el dia 30 fa consignar els passaports al nunci.

Va ésser, doncs, la primera prova de Lleó XIII, una aparent derrota i en certa manera un fracàs del seu pla i dels seus mètodes diplomàtics: però—prescindint que tot va ésser reparat amb el retorn dels catòlics al poder, l'any 1884—ningú de bona fe no va poder negar que la Santa Seu es trobava de la part de la raó.

L'èxit, en canvi, es dibuixava ja aleshores molt prometedor a Alemanya, on Lleó XIII havia trobat la guerra religiosa abrindada, fins i tot la persecució, i vers la qual s'era girat amb decidits propòsits de pacificació. La història del Kulturkampf, a la qual han estat dedicades monografies i volums, no és d'aquelles que es puguin exposar en poques pàgines, i per altra banda és bastant coneguda perquè basti referir-s'hi amb passatges ràpids.

L'adveniment al papat de Joaquim Pecci havia creat entre els catòlics alemanys una atmosfera d'expectació i àdhuc d'alentiment per les veus corregudes de bon principisobre negociacions obertes de sobte entre la Santa Seu i la cancelleria imperial, veus que no trigaren a ésser confirmades per la publicació de les lletres de Guillem I i del príncep hereu en resposta a aquella amb què el nou pontífic havia

^a Idèntiques declaracions van fer els dos subsecretaris d'Estat Franchi i Nina; i el Papa les repeteix en una audiència concedida a una pelegrinació belga, de la qual formaven part nombrosos periodistes, el mes de febrer de 1879 (Cf. *La Belgique et le Vatican*, més amunt esmentat).

anunciat la seva elecció, poc després seguides de les lletres del papa mateix a l'Emperador pels atemptats de l'onze de maig i del 2 de juny de 1878: Bismark es feia la il·lusió de reeixir ara, a través de Roma, a dominar el Centre. Però per bé que hagués mirat de treure fruit en aquest sentit de les visites freqüents que li feia a Kissingen monsenyor Masella, l'estiu del 1878, les eleccions generals d'aquest any van assenyalar per al seu adversari més gran una victòria impressionant, perquè el Centre va conquerir 105 llocs i va esdevenir així el partit més nombrós del Reichstag. Aleshores, alguns van pensar, erradament, que aquesta força parlamentària fóra, si no un obstacle, un embaràs per a la política de Lleó XIII; al contrari, era el suport més formidable que la Santa Seu pogués desitjar; i el papa mateix ho va dir amb paraules mesurades però nobilíssimes en l'allocució del 23 de maig de 1887 quan, és a dir, la pau religiosa era en endavant assegurada; tot i fressant camins separats, la Santa Seu i el Centre convergiren a un mateix objectiu: l'abolició de les infaustes lleis de maig; les diferències de mètode—sigui dit una vegada per sempre—que hi havia indubtablement entre l'acció diplomàtica i la parlamentària poden ésser vistes per la gent vulgar com a conflictes; però a nosaltres que judiquem a mitja centúria de distància, es presenten més aviat com a contrastos que, més que perjudicar, ajudaren al resultat final. Més d'una vegada la Santa Seu en el decenni 1878-1888 féu al govern germànic i prussià concessions que el Centre no hauria, espontàniament, consentit, per excessives al seu creure, però que va acceptar. Últim i culminant pas fou el de la Secretaria d'Estat, prop del baró de Frankenstein, per a significar-li que el Pare Sant li agrairia que abandonés l'oposició a la llei del setenat militar. El baró de Frankenstein va escriure aleshores al nunci de Baviera justificant la conducta del partit i demanant de conèixer si la Santa Seu creia ja no necessària l'existència del Centre en el Reichstag, en el qual cas ell i la majoria dels seus col·legues haurien renunciat al mandat, perquè el Centre no hauria pogut obeir a la jerarquia religiosa en tema de lleis no eclesiàstiques i que no toquessin els drets de l'Església. I la resposta del cardenal Jacobini al nunci va ésser confortant: reconèixer el Pare Sant les benemerències del Centre i no poder-se'n creure exhaurida la comesa; més, haver de romandre per a reclamar i aconseguir la completa abrogació de les lleis anticatòliques, per a defensar la legítima interpretació de les reparadores ja obtingudes i per a vigilar-ne l'execució; com a partit polític, tenir la màxima llibertat d'acció; que si en la qüestió sobre el setenat militar el Pare Sant havia cregut avinent de manifestar el seu propòsit, això s'havia d'atribuir a les connexions d'ordre religiós i moral que a aquella qüestió s'associaven: ço és a saber l'esperança d'obtenir la completa abrogació de les lleis de maig, de concórrer a garantir la pau europea, i de fer-se propici l'emperador i el príncep de Bismark. I així el setenat pogué ésser aprovat el dia 7 de març de 1887 gràcies a l'abstenció del Centre ⁴.

A partir d'aquella hora, les relacions entre la Santa Seu i l'Imperi germànic van ésser excel·lents, mentre els catòlics acreixien en llibertat completa llur influència en la política nacional; de manera que el nou Emperador Guillem II, que ja l'any 1881 havia, oficialment, com a príncep imperial, visitat el Pontífex, les dues vegades que va anar a Roma, és a dir, l'any 1888 i l'any 1893, va voler ésser rebut

⁴ Sobre l'acció del Centre en relació també amb la política diplomàtica de Lleó XIII podran consultar-se últimament els articles de G. Jaspar: *Le direttive politico-religiose del Centro germanico* (1871-1928).

al Vaticà. I si l'any 1888 el seu capteniment va motivar alguna remarca justa i no simpàtica, l'any 1893—anava acompanyat, aleshores, de l'Emperadriu—va semblar voler reparar l'inconvenient amb una perfecta i mirada correcció de cerimonial. Per importància i extensió de resultats, la tasca de Lleó XIII a Alemanya fou la més gran del seu pontificat, i no és comparable més que a aquella que més tard va emprendre a França. Abans de referir-nos a aqueixa actuació, no serà desavinent, fins i tot pel mateix ordre cronològic, un cop d'ull a les intervencions pontificies en els altres països en quant hagin tingut un referiment directe o indirecte a llurs condicions polítiques.

* * *

Als Estats Units d'Amèrica—és ben just de tractar d'aquesta formidable potència moderna—el problema que la Santa Seu es va trobar al davant era religiós, més: l'eclesiàstic; i no entra per tant en el nostre tema; podem, però, recordar per a somriure, a més de trenta anys de distància, les previsions que en el món profà es feien, i que poden veure's resumides en la pretensiosa profecia d'Emili Zola, el qual escrivint en el *Figaro* veia fatal el cisma d'Amèrica i saludava en monsenyor Irland el Luter del segle XIX al qual endebades Lleó XIII hauria intentat d'oposar-se amb les seves concessions oportunistes: "Roma eterna amb la massa enorme de les seves tradicions incapaces de transformar-se, es desfarà; i el cristianisme no rellorirà sinó en una altra terra menys saturada d'història" ⁵. Però Lleó XIII havia previngut el perill, i tot i sense pretendre d'ingerir-se en la política de la gran Confederació havia trobat *els camins del cor*, i havia sabut—vertadera i sàvia previsió d'enlairada diplomàcia—posar a contribució la sistematització de la jerarquia i de la disciplina sobre preliminar aptes a descartar tota suspicàcia, a atraure i tot al catolicisme les simpaties: en la lletra *Longingua Oceani* del 6 de gener de 1895 adreçada als bisbes dels Estats Units, ell, parlant dels progressos de la gran república americana, i del concomitant desplegament en ella de la religió catòlica, no dubtava d'escriure: "I per ventura no s'esdevé sense un especial consell de la providència divina el que volem esmentar, és a dir que justament va ésser instituïda canònicament entre vosaltres la jerarquia eclesiàstica aleshores que les colònies americanes, gràcies a l'ajut dels catòlics, afranquides de la dependència i del domini estranger, es van confederar en una república fundada sobre el dret". Després afegia el record de l'amistat que havia unit Washington i el primer bisbe catòlic americà, i posant de relleu els progressos presents del catolicisme, en lloava primerament l'episcopat, però seguia: "De més—puix que ens plau de confessar el que és veritat—cal ésser-ne agraït també a l'equitat de les lleis vigents d'Amèrica, i als seus costums propis de cosa pública ben constituïda. Puix que entre vosaltres aquest és l'estat de l'Església, la qual no lligada per lleis del govern civil, ans defensada contra tota violència en virtut del dret comú i de justícia dels tribunals, gaudeix sense obstacles de segura llibertat de viure i d'actuar". Després d'aqueixa constatació advertia no haver-se'n de deduir per via de principi que aquests sigui l'òptim estat de l'Església; sinó que àdhuc a Amèrica l'Església donaria fruits

⁵ E. ZOLA: *Nouvelle campagne: L'opportunisme de Léon XIII*, Paris, Charpentier, 1896.

bon tros més copiosos si, ultra de tenir llibertat, tenia favor de les lleis i patrocini del poder social.

Retrobarem no les mateixes idees ni les mateixes paraules, però el mateix to de convincent persuasió si llegim la lletra amb què el dia 1 de febrer de 1885, Lleó XIII s'adreçava a l'Emperador de la Xina en l'avinentsa de la insurrecció anomenada dels boxers "a fi que la religió catòlica no hagi de patir cap dany de les faccions guerreres... Tots els sacerdots, deia, són enviats pels Romans Pontífexs, dels quals, i només d'ells, reben ordres, encàrrecs i tota l'autoritat: ni acostumen ésser recollits sols d'una nació: moltíssims són ara italians, belgues, holandesos, espanyols, alemanys, que van per a civilitzar deu províncies de la teva vastíssima senyoria". I l'altra de pocs mesos després (12 de maig de 1885) a l'Emperador del Japó: "Instantment et preguem de concedir als cristians aquella major llibertat que pots i de defensar com ho fas llurs instituts amb la teva protecció amorosívola" ⁶.

No és meravella si amb aqueix esperit de serena equitat que Lleó XIII tingué cura que se sabés sempre i per tothom que presidia a tota empresa seva, pogué, a través de la missió del delegat apostòlic monsenyor Agliardi, resoldre l'espínosa qüestió de la jerarquia catòlica a les Índies, on sobrevivia l'absurd anacronisme del patronat portuguès sobre totes les esglésies; tractant directament amb l'últim rei de Portugal, Lleó XIII va poder concloure el concordat de l'any 1886 que restringeix el patronat només a les possessions romanes al petit Estat ibèric, circumscriure la jurisdicció de les diòcesis del Goa amb la compensació del seu enlairaient a patriarcat de totes les Índies Orientals, i erigir quatre diòcesis noves necessàries per a l'assistència espiritual en aquella regió immensa. I no serà inútil de retreure les hàbils, però franques, paraules amb què el Papa justificava el sacrifici imposat a Portugal. En la lletra de 6 de gener de 1886 al rei Carles, Lleó XIII afirmava: "Lluny de nosaltres la idea d'aombrar les glorioses tradicions del poble portuguès i de contradir les seves legítimes aspiracions. Però, altrament, un poble que se sent orgullós d'esmentar com la primera glòria seva d'haver conservat intacta la fe dels avis, sabrà comprendre que l'Església catòlica, per bé que universal, ha de seguir les situacions creades per la variabilitat dels esdeveniments humans, amb el suprem disseny de coordinar-los als interessos religiosos".

* * *

No seguiré l'autor que he citat abans a posar entre les cinc majors fatigues i glòries polítiques de Lleó XIII l'haver provat a Rússia la unió de les dues esglésies romana i greco-cismàtica: aquesta, sens dubte, característica manifestació del zel del gran pontífex no podia tenir i no tingué objectiu polític de cap mena. En canvi, no es pot passar en silenci l'esforç que Lleó XIII va desplegar a establir amb Rússia relacions diplomàtiques: va voler la Santa Seu representada a Moscou en les dues coronacions del Tsar—Alexandre III i Nicolau II—esdevingudes en el pontificat, la primera vegada per mitjà de monsenyor Vincents Vannutelli, la segona per mitjà del nunci de Viena monsenyor Agliardi, i va rebre la visita oficial del

⁶ Llenguatge de perfecta cortesia diplomàtica, que fins i tot semblava excessiva, però que responia a una regla practicada quasi sense excepció: es troba emprat per Lleó XIII a l'esguard del Xa de Pèrsia i del gran soldà Abdul Hamid.

Canceller de Giers el dia 5 de desembre del 1882, mentre estaven pendents els no fàcils negociats, introduïts d'ençà del 1880 per a assuaujar l'aspríssima situació creada als catòlics polonesos pel règim de russificació: la visita de Giers fou seguida al cap de pocs dies de l'acte de 24 de desembre de 1882 que regulava en mode menys intolerable el nomenament dels bisbes i la instrucció del clergat i permetia a l'arquebisbe de Varsòvia de tornar de l'exili. La pau va durar poc, perquè va venir quasi de sobte l'internament a Sibèria del bisbe de Vilna que el Papa no va poder alliberar més que consentint a substituir-lo en la seva diòcesi; però l'any 1888 va ésser la mateixa cancelleria de Sant Petersburg qui va demanar la represa de les negociacions rompudes, sobre la base de l'acord de l'any 1882, i fins i tot va acreditar un encarregat d'affers, el comte Ivolski, prop del Vaticà, i així es va poder arribar a la provisió d'algunes esglésies vacants. Però quan la història del Pontificat de Lleó XIII es podrà fer a la llum dels documents d'arxiu, potser es veurà com els resultats escassos aconseguits per ell prop del Gabinet del Tsar, desproporcionats sens dubte a la bona voluntat demostrada, han d'imputar-se, en part no trascurable, bé sigui a les inquietuds de l'Àustria sempre sospitosa d'un reforçament de la Rússia en el món eslau, bé sigui a la sensibilitat patriòtica dels polonesos.

On no sorgien dificultats d'aquesta mena, el programa de Lleó XIII de sistematització tingué un curs, si no ràpid sempre, almenys concloent. Vegi's el cas de Suïssa. Lleó XIII va pujar mentre a Suïssa dominava el partit radical, és a dir, centralitzador i protestant, que tenia en exili el bisbe de Basilea, monsenyor Lachat, i l'administrador apostòlic a Ginebra, monsenyor Mermillod, i afavoria la secta dels vells catòlics. Els primers atansaments del nou Pontífex no van trobar correspondència favorable; però quan el radicalisme protestant de govern va ésser colpit de ple pel referèndum popular del 26 de novembre de 1882 que va rebutjar la llei escolar aprovada pel Consell federal, es va obrir la bretxa, i Lleó XIII va passar: va passar oferint la supressió del vicariat apostòlic de Ginebra, la qual institució havia estat l'any 1843 el punt de partida de la ruptura, el nomenament de monsenyor Mermillod per a bisbe de Ginebra i de Losana amb residència a Friburg, i la tramesa d'un delegat apostòlic que va ésser monsenyor Ferrata: el qual va reeixir de concloure l'acord definitiu, que importava la renúncia de monsenyor Lachat a la seu de Basilea, amb la seva contemporània destinació al govern espiritual del Cantó Ticí erigit en diòcesi agregada a la de Basilea, però amb un administrador apostòlic propi amb seu a Lugano. Coses petites d'un Estat petit; però de la realització de les quals ha datat un període de tranquil·litat religiosa innegable.

Què dir de la més vistosa benemerència que l'autor abans citat registra a honor de la política lleonina en interposar-se per a frenar els irlandesos rebels a l'Anglaterra? Si no vaig errat, l'avaluació és excessiva, quan es vulgui dur la intervenció pontificia a una significació política, mentre en va tenir una de prevalentment moral.

Tots sabem l'estat quasi de paroxisme en què Irlanda, l'any 1881, es debatia, sota el guiatge de Parnell, per les dues qüestions de l'*home rule* i de la *land league*: Gladstone al poder, es podia esperar que Anglaterra fos induïda a retre justícia; però la resistència irlandesa, decididament organitzada tota en les associacions secretes, va obligar Gladstone mateix a una repressió sagnant. Va sol·licitar Anglaterra els bons oficis de Roma? Algú ho diu; però és de creure més probable que el Papa no en tingués necessitat: les seves dues lletres a monsenyor Mac Ca-

be, arquebisbe de Dublín, la una del 3 de maig de 1881, l'altra de l'1 d'agost de 1882, idèntiques en la substància, reclamen principis de caritat i de justícia cristiana. El Papa hi lloava els bisbes que havien condemnat l'ús de la violència i la participació a les societats secretes, les quals, deia, "amb l'aparença i el pretext de reivindicar un dret pertorben i traboquen l'ordre públic". I afegia (lletra segona): "Nos pensem que Irlanda, sense violar els drets de ningú, podrà aconseguir aquella pròspera condició de coses que desitja: ja que, com altres vegades us hem significat, confiem que a les justes demandes dels irlandesos serà donada satisfacció per part d'aquells qui són al front del govern públic. No sols la veritat els ho aconsella, ans també llur coneguda prudència civil, no podent posar-se en dubte que la incolumitat de la Irlanda estigui connexa amb la tranquil·litat de tot l'Imperi." I afirmava les mateixes idees en una tercera lletra, de l'1 de gener de 1883: amb una altra de precedent (11 maig de 1882), havia prohibit a la clerecia de prendre part a la subscripció del *testimonial fund* o capta de diner per a la defensa de l'arrestat Parnell, destinada en realitat a finançar el moviment revolucionari: i l'any següent va acollir la missió oficiosa del diputat catòlic irlandès, però governamental, Errington, de qui el gabinet de Londres havia cregut de poder-se servir per a induir a Lleó XIII a passes més decisives: però la missió va fallar, i les coses van romandre, per aleshores, com eren.

Només l'any 1887, tornades més greus les coses de l'illa verda, Lleó XIII va disposar una enquesta pròpia que va confiar a monsenyor Persico. El primer resultat, i més important, va ésser-ne el decret del 15 d'abril de 1888 del Sant Ofici que condemnava com a pecaminós l'anomenat *pla de campanya* (en les disputes entre llogaters i propietaris de terres) i el boicot. El decret, que no era destinat més que als bisbes, va ésser publicat per la premsa, i va produir una irritació tan forta en els ànims ja exasperats, que els bisbes van haver d'intervenir informant que el decret no tenia un abast polític, sinó únicament moral, és a dir, que havia d'aplicar-se pels confessors, no pels tribunals. I va arribar l'hora de la solemne paraula pontificia—l'última, crec, en qüestió—, l'encíclica *Saepe nos*, del dia 24 de juny de 1888, en la qual els precedents ensenyaments són refermats, mentre el Papa hi declara que ell no havia entès mai ni entenia frenar el moviment nacional de la Irlanda, ans al contrari, amb disuadir que la violència, assegurar-ne el triomf. Que si la història en aquest punt ha anat per altres camins, ningú no voldrà certament pretendre que Lleó XIII, en gràcia a un futur discutible, pogués captenir-se, ni vers una nació tan profundament catòlica, d'una manera diversa de la que li imposava el seu deure de mestre de la fe i de la moral privada i pública. Per altra banda, va ésser després d'un viatge pacificador a Irlanda que Eduard VII va poder, el dia 29 d'abril de 1903, ésser rebut oficialment per Pontífex de l'Església catòlica, mentre endebades, en les seves terres, els anglicans obstinats pretenien vindicar la memòria d'Enric VIII i Isabel, desvetllant dels freus de la història nacional els ecos del crít que va resumir, durant segles, l'odi antipapista: *no popery!*

Finalment, no ha mancat l'escriptor qui registrés en l'actiu de la política de Lleó XIII la liquidació del carlisme a Espanya a benefici de la monarquia alfoncina. Però la veritat és un xic diferent. En les dissensions entre carlins i alfoncins, particularment abrandades aquell any, Lleó XIII portava la seva paraula amb l'encíclica de 8 de desembre de 1882 als bisbes espanyols contra les discòrdies civils; el suc de l'encíclica és això: que si és veritat que la política no pot ésser

estranya a la religió, i si és un error de separar completament la religió dels interessos civils, cal també "defugir la contrària opinió d'aquells que mesclen la religió amb qualsevol partit i en fan una cosa sola, fins al punt que aquells qui siguin d'altre partit, els condemnem com a desertors de la causa catòlica".

A qui remarqués que en realitat la paraula del Papa venia a afavorir els alfonsins, reconeixent als catòlics el dret d'ajudar la monarquia regnant contra el pretendent—de conformitat, altrament, amb la notòria actitud diplomàtica de la Santa Seu—, respondria la lletra que tres anys més tard, en l'avinentsa dels lamentables incidents Nocedal, Deshoux i Pitra, l'any 1885, el cardenal Jacobini, secretari d'Estat, adreçava a monsenyor Rampolla, nunci a Madrid. En aquesta lletra, el Pare Sant, que tan fortament en tantes avinenteses havia defensat i reivindicat l'autoritat dels bisbes en front dels governs en les matèries religioses, proclamava ara en front dels bisbes l'autoritat pròpia en matèria política: "Les relacions entre Església i Estat, interessant el catolicisme enter, són totes de competència particular del cap suprem de l'Església i, per tant, dels nuncis delegats seus: és, doncs, inexacte de dir que l'autoritat dels bisbes és sobre aquest punt superior a la dels nuncis: la veritat és el contrari."

* * *

En un cert sentit, aquest principi de la competència pontifícia per sobre de la dels bisbes ha constituït la base de l'anomenat *ralliement* volgut per Lleó XII a França, i que ningú no ignora que va trobar al principi escassíssima adhesió, si no va trobar i tot oposició en l'episcopat i en els caps de les escoles, de la premsa, de les organitzacions catòliques: però el pontífic no se'n va deixar impressionar, convençut com estava que l'actitud lleialista era indispensable per a salvar els interessos religiosos. Quan els mundans—recordaria encara un article de llur més gran exponent, Zola—no sentien en el moviment més que una bravada de cadàver, erraven. Aleshores escrivia el novel·lista i publicista de moda⁷: "Lligar la sort de la religió a la de les dinasties, córrer el risc de veure-la desaparèixer amb elles el dia de llur condemna irremeiable, seria una grossa absurditat i no, no: morin les aristocràcies i els regnats, però que Déu visqui!" En realitat, Lleó XIII no esguardava sols a desfer una solidaritat perillosa—tots els catòlics de Mac Mahon ençà eren romansos fèrvids i combatius reialistes, amb alguns corrents de bonapartisme ça i lla—però s'era persuadit que la política anticlerical iniciada per Lleó Gambetta es podia desviar amb una oportuna resistència sobre el terreny legal i parlamentari mercès a l'adhesió dels catòlics a la república, i que si això no s'hagués esdevingut, hauria fet cap a la denúncia del Concordat: desgràcia que la Santa Seu volia a tota costa evitar. D'ací les primeres concessions que Lleó XIII féu d'ençà de 1882 quan va començar la persecució contra els ordes religiosos; d'ací la seva lletra, 12 de maig de 1883, al president Freycenet, veritable obra mestra de fermesa i de dignitat pastoral, i ensems d'hàbil diplomàcia, que àdhuc va servir per a fer-lo acusar pels ardents francesos, i fins i tot fora de França, com excessivament vasolinesc per no dir dèbil. Però Freycenet li responia en termes de grandíssima deferència, i la resposta contenia aquest tros significatiu: "En tal fu-

⁷ Cf. ZOLA, op. cit.

nest conflicte de passions contràries, jo, desgraciadament, no puc més que molt poca cosa sobre els enemics de l'Església: la Vostra Santetat, en canvi, pot molt sobre els enemics de la república. Si la Vostra Santetat es dignava de contenir-los en aquella neutralitat política, que és el gran i savi pensament del vostre pontificat, la Vostra Santetat ens faria fer una passa decisiva vers la pacificació tan desitjable."

No es minva, certament, la memòria de Lleó XIII aprenent que aqueixes paraules li hagin semblat mereixedores d'ésser recollides, i és així que en l'encíclica *Nobilissima Gallorum gens*, del 8 de febrer de 1884, n'hi ha un eco allí on diu el Papa: "Pel nostre nunci apostòlic, tota vegada que ens semblà necessari, férem fer reclamacions: i els qui tenen el govern de la cosa pública declararen de rebre-les amb ànim disposat a equitat."

I de la *Nobilissima Gallorum gens* al brindis del cardenal Lavigerie a Alger, proclamant l'adhesió *sans arrière pensée*, i després a la lletra pontifícia adreçada als cardenals francesos, el dia 3 de maig de 1892, i després encara, car el tema romangué sempre a l'ordre del dia, fou tota una activitat metòdica, gairebé quotidiana, de persuadir, explicar, esclarir el concepte inspirador, el qual, salvant la doctrina del dret en els catòlics de preferir aquesta o aquella forma de govern, es concretava en el deure d'assumir davant els poders constituïts un capteniment tal que donés dret a defensar els interessos de la religió i de l'ordre ⁶.

Aquesta part de l'obra de Lleó XIII—que tan de correguda he d'esmentar i que per altra banda és la més coneguda, àdhuc de les persones mitjanament cultes—ha trobat sempre, no cal dissimular-ho, un judici discorde, àdhuc entre els catòlics estranys a l'ambient local i no interessats en el moviment: valga'ns pel cas una pàgina honesta i lliure que es llegeix en les memòries d'un home que va ésser per molt de temps col·laborador del *ralliement*, el cardenal Ferrata: "Aquesta nova política que apareixerà a alguns com un retorn a la ingerència que els Papes havien exercit en l'edat mitjana sobre les condicions polítiques dels governs i dels pobles, va suscitar de part dels monàrquics francesos les oposicions més acerbes i més violentes i va esbalair de cop fins i tot els catòlics imparcials. Avui encara després de tants anys, es troben persones de bona fe que no n'arriben a comprendre la utilitat pràctica i la saviesa. La Santa Seu la judicava no solament com a bona, sinó com l'única possible, donades les circumstàncies: els monàrquics al contrari, la miraven com injustificada i blasmable; així la van combatre amb totes llurs forces, ultrapassant sovint els límits del respecte degut a l'autoritat del Pare Sant. La història donarà *unicuique suum*."

No han mancat les explicacions empíriques. L'una voldria veure en el servei fet per Lleó XII a la república francesa amb el *ralliement*, una recompensa de tot el que havia fet en avantatge de l'Imperi germànic assegurant-li el setenat militar mitjançant l'abstenció el Centre; però aquesta explicació no ha meregut crèdit. L'altra tingué crèdit i encara en té: és l'explicació que assigna a Lleó XIII en les seves relacions amb França l'objectiu de fer-se'n una base per a la recons-

⁶ Es podrà veure molt útilment LECANOURT: *L'Eglise de France dans la troisième république*: tom II: *Pontificat de Léon treize*.—En canvi, un llibre del qual no us podeu fiar gaire és el del comte CHARLES DE GERMINY: *La politique de Léon XIII*, París, Persin, 1902: és tot escrit del punt de vista dels interessos francesos amb accentuacions antiitalianes i propensions modernistes.

trucció del poder temporal, o almenys per a afeblir la triple aliança en tant que aquesta incloïa la garantia dels Imperis centrals a Itàlia per a la possessió de Roma. D'aquest cantó tots els nostres escriptors liberals arranquen llur escomesa per a ennegrir més la tasca que, a llur creure, deturpa la figura de Lleó XII i en minva la lluminositat; és a dir, les seves reivindicacions temporalistes.

Entretenir-nos en aquest punt amb la difusió deguda ni és possible ací ni fóra convenient. Ens bastarà d'admetre que pugui no haver estat estrany als designis de Lleó XIII el desig de tenir en les bones relacions amb les potències, i àdhuc si volem, en particular amb França, una garantia d'ordre internacional, no ja per a somniades restauracions, sinó per a tutela i protecció diplomàtica quan hagués estat menester. Però quant a la pretensió que el successor de Pius IX pogués gratuïtament abandonar una posició de dret, la defensa del qual constitueix per als Pontífics Romans un deure inherent a llur càrrec de caps suprems de l'Església catòlica, no em cal dir com sigui d'absurda una tal pretensió. Que aquest deure indeclinable hagi posat Lleó XIII massa sovint en antítesi amb l'Estat italià, hi hagi frustrat els desigs i les aspiracions a la pau religiosa, és cosa que pot haver adolorit bons italians; però ningú no gosarà mai retreure a l'últim Pontífex del segle XIX, al primer dels Papes no dotats de sobirania temporal, que hagi fet mai qüestió del domini terrenal, ni de les garanties reals de la seva independència, o millor de la independència de la Santa Seu: el fet mateix que durant algun any es pogué pensar en un propòsit en ell de conciliació amb la monarquia italiana, anat a menys per la constatada impossibilitat de tenir les condicions necessàries a la seva realització, és la prova millor que la història, en l'equitat i en la justícia de les seves sentències, no tindrà títol per a minvar, per aquest cantó, la grandesa de Lleó XIII.

LES IDEES I ELS FETS

VIDA RELIGIOSA I MORAL

DISCURS DEL SANT PARE AL COS DIPLOMATIC.—El dia 9 de març, al migdia, el Sant Pare va rebre el cos diplomàtic que li va manifestar el seu agraïment per la comunicació rebuda del Cardenal Secretari d'Estat, amb data 7 de febrer, relativa als acords signats al Palau Lateranense el dia 11 del mateix mes.

El degà del cos diplomàtic, que és l'ambaixador del Brasil, senyor Magalhaes d'Azevedo, començà el seu parlament remerciant a la Santa Seu l'atenció de comunicar al cos diplomàtic els acords que estaven a punt de signar-se; digué després que si qualsevulla reconciliació en el camp internacional mereix el seu aplaudiment, amb més raó la mereix la reconciliació entre la Santa Seu i la Itàlia, que feia prop de seixanta anys que estaven en una situació molesta per ambdues parts i que entristia als catòlics de tot el món. Dedicà un elogiós record als quatre Pontífexs que han regit l'Església durant aquest període i féu veure com anaven preparant la reconciliació, feliçment realitzada pel Pontífex regnant, que ja, en certa manera, va anunciar-la i en va donar una penyora en donar la seva primera benedicció *Urbi et Orbi* després de la seva elevació al solí pontifici. Digué després:

"Entre els fets remarcables enllaçats amb la història de la Santa Seu en aquest *grande aevi spatium*, més gran encara pel ritme poderós i ràpid dels esdeveniments que pel nombre dels anys, n'hi ha un que mereix particular esment en aquesta ocasió i en aquest discurs, primerament per la seva importància real, i després perquè ens ateny directament. Em refereixo a la presència contínua del Cos diplomàtic, més o menys nombrós segons les èpoques però sempre constituït regularment, al voltant del solí pontifici. En conjunt, malgrat de les absències parcials i passatgeres, i de les vicissituds que es passen pertot arreu, mai no ha abandonat el lloc d'honor que aquí ocupava el dia 20 de setembre de 1870."

"Mentre que juristes, periodistes i *amateurs* de política internacional discutien l'essència, i àdhuc l'existència de la sobirania dels Papes, i n'hi havia que identificaven el seu caràcter especial amb la seva implícita negació—com si la noció de sobirania hagués estat immutable en la història, que com la natura, de la qual forma part, desconeix la immobilitat i avença en evolució perpètua—la nostra presència en aquest lloc testimoniava tranquil·lament, silenciosament, a la faç de l'univers enter, que els Papes *continuaven* essent sobirans com en altre temps, encara

que restés en peu el problema del territori a restituir en virtut de les protestes repetides contra el fet consumat. I donava aquest testimoni, perquè les Potències sobiranes no haurien encomanat a llurs ambaixadors i ministres la missió de patrocinar llurs interessos prop d'una persona no qualificada per a rebre'ls, és a dir, que no tingués els atributs essencials de la sobirania."

"Sobirania espiritual? Si, indubtablement, també sobirania espiritual; i per cert, encara més sublim i més augusta que l'altra. Sobirania espiritual, deu i fonament, per una gradual i misteriosa elaboració històrica, de la sobirania temporal, coexistent amb ella, però distinta. Les Potències no acreditaven llurs mandataris prop del primer dels bisbes, del bisbe de Roma, del metropolità de la província romana, del Primat de la Itàlia, del Patriarca de l'Occident, ni tampoc exclusivament prop del successor del Príncep dels Apòstols, sinó prop de l'hereu i continuador de la dinastia dels Pontífexs-Reis investits durant dotze segles de la sobirania espiritual i de la sobirania temporal. I ell corresponia d'una manera adequada a aquest procediment, nomenant Nuncis i Internuncis que, en virtut d'un privilegi respectat a tot arreu, eren de dret els degans del Cos diplomàtic. Quan Bismarck en un document famós, adreçant-se al gran Papa Lleó XIII li va dir *Sire*, no va fer sinó traduir amb una de les paraules pintoresques que abundaven en el seu estil personalíssim, una veritat evident i incontestable."

"Que ens sigui, doncs, permès de celebrar en aquesta ocasió, amb legítima complaença i no sense un cert orgull, el paper que ens ha correspost, als nostres predecessors i a nosaltres mateixos, com a representants de les Potències en la formació de la tradició històrica, ja per sempre més indestructible, que ha gravat en la imaginació dels pobles i en la de llurs caps responsables, la figura del Sobirà Pontífex voltada, no sols de Cardenals, de Prelats, de dignataris i de funcionaris eclesiàstics, sinó també del Cos diplomàtic, signe irrecusable i visible de la seva sobirania."

Acabà el parlament amb les felicitacions de rúbrica al Sant Pare i al rei d'Itàlia, el Cardenal Gasparri i a En Mussolini.

La contesta del Sant Pare és notable, puix hi tracta la qüestió de les *garanties* diplomàtiques qua alguns, més papistes que el Papa, troben a faltar en el tractat del Laterà.

"Heus aquí una magnífica audiència—una adiença, Nòs no dubtem a dir—que excedeix en grandesa i importància a totes les altres.

"No és un compliment, caríssims senyors: des de cert punt de vista—un punt de vista real i positiu—la vostra visita colectiva és verament la més gran i la més important que pot fer-se'ns. I vosaltres sou els que ens doneu aquest punt de vista.

"Puix que no veiem sols les vostres estimades i amables persones. Darrera de cadascun de vosaltres, Nòs no podeu deixar de veure els vostres respectius Sobirans. Presidents, Regents, Caps d'Estat, qualsevol que sigui el nom amb què hom els designi; i amb ells, els vostres Governes, els vostres pobles, els vostres països sencers, tots plegats: una visió d'una grandesa verament apocalíptica i d'una immensitat mundial: *visionem magnam*, una visió gran!

"Veni a remerciar-nos per una cosa que, cabalment gràcies a vosaltres, és més aviat un nou títol del nostre agraïment vers vosaltres.

"En efecte; gràcies a vosaltres i als vostres bons oficis, la comunicació relativa als esdeveniments de realització immediata que Nòs volguérem adreçar-vos per mitjà del nostre Cardenal Secretari d'Estat; gràcies a la vostra intelligent i benèvola transmissió i interpretació, aquesta comunicació ens ha valgut els més aconhortadors i desitjats testimonis de simpatia i adhesió dels vostres Estats i dels vostres pobles. Adhesió i simpatia que mai no s'han desmentit, i fins alguna vegada s'han accentuat després de l'any 1870, però que a l'hora present, en un moment (pot ben dir-se en una girada) tan important de la història de la Santa Seu i de l'Església, s'han traduït en demostracions tan solemnes i grandioses que han substituït i excedit de molt totes les garanties que Nòs haguérem pogut desitjar.

"Diem les garanties que Nòs haguérem pogut desitjar, perquè hi ha garanties que de cap manera no podíem desitjar ni acceptar.

"Hi ha un distinció que han oblidat els nombrosos *amateurs* (el vostre eloqüent intèrpret els ha anomenat així) de Dret internacional: aquesta distinció és la que hi ha entre les garanties jurídiques i les garanties morals.

"La garantia jurídica és la que l'antic i solemne llenguatge del Dret anomena *defensa* o *tutela*. Defensa contra l'enemic o contra l'insolvent. Contra l'enemic? Nòs no som enemics de ningú, i ens pensem que no tenim altres enemics que els enemics de la veritat i del bé. Defensa contra l'insolvent? Nòs creiem en la lleialtat i en la bona voluntat constant dels que s'han mostrat disposats a tractar i desitjosos de fer-ho.

"Si no defensa, potser tutela? Encara podem acceptar-la menys: l'apòstol Sant Pau diu que fins l'hereu ric "*nihil diffesta servo... quamdiu sub tutoribus est*", en res no es diferencia de l'esclau... mentre està sota els tutors. I tan si és defensa com si és tutela, com Nòs podríem imposar a d'altres tals cures i tals responsabilitats?

"Però si no pot parlar-se de garanties jurídiques, pot parlar-se de garanties morals.

"Tal és, i magnífica en el seu gènere la garantia (pot ben bé dir-se-li garantia diplomàtica), que vosaltres, caríssims senyors, representeu i constituïu, i que el vostre eloqüent intèrpret ha recordat tan oportunament, ha posat de relleu tan lluminosament remarcant tot l'abast i tota la força de la seva significació.

"N'hi ha una altra que, d'ençà de l'onze de febrer, continua omplint tots els països i fins el món sencer. És aquest gran i incomparable plebiscit (potser fins ara mai no realitzat) de la Itàlia i de pertot arreu del món. No hi ha en aquestes paraules cap exageració: Nòs hem rebut cartes i telegrams de totes les ciutats i pobles d'Itàlia, de totes les ciutats i de molts pobles de tots els països d'Europa, d'ambdues Amèriques, de les Índies, de la Xina, del Japó, d'Austràlia, de la Nova Zelàndia, del Nord, del Centre i del Sud de l'Àfrica, d'Alaska, de Mackenzie, de l'Hudson, igual que si es tractés d'un esdeveniment local. Fet verament impressionant i que ens autoritza per a dir que no sols el poble, tot el

poble d'Itàlia, sinó també els pobles del món enter estan amb Nòs: un vertader plebiscit no sols nacional sinó mundial. En aquest vast i immens plebiscit, Nòs no podem deixar de recollir i de posar de relleu algunes veus que ens han emocionat profundament. És la primera la veu del reduït nombre de supervivents que hi ha en els vostres països dels valents que amb esperit de fe catòlica posaren anys i anys llur vida a disposició de la Santa Seu per defensar-la. Vosaltres direu a aquests valents que el Sant Pare ha pregat i ha celebrat Misses per tots llurs difunts que són també els nostres difunts inoblidables.

"Una altra veu commovedora és la dels que, sobretot a Itàlia, ens han fet dir: heus aquí que nosaltres tornarem a començar de celebrar les nostres Pasqües. És tota una direcció, tot un gran camp que es manifesta: el camp de les consciències, la direcció de la pacificació religiosa; és el punt de vista més elevat, infinitament més digne de consideració que la pacificació civil i política d'un país, encara que aquesta sola ja sigui un tresor gran i inestimable. Aquest pensament ens transporta una altra vegada encara a les belles i estimades muntanyes de la nostra joventut. Cal pujar per assolir els punts de vista més magnífics; cal arribar als cims, als pics: des d'allí dalt ja no es veuen les valls xamoses, les pintoresques masies, els campanars, però la visió es torna més ampla i més sublim.

"Nòs també, en el punt a què hem arribat, quan pensem en la pacificació de tantes ànimes, de tantes consciències, d'Itàlia i de tot el món, no podem deixar de sentir tota la força del deure de donar de bon cor gràcies a Déu i a tots els homes que amb llur bona voluntat han contribuït a aquesta obra de pacificació, contribució que no és pas indiferent ni de poc preu. Ens sembla també que tenim el dret d'alegrar-nos i d'invitar a tot el món a alegrar-se amb Nòs.

"Sols ens resta, senyors caríssims, de donar-vos—com en altre temps deia Sant Pere, el primer Papa—el que Nòs tenim, la nostra benedicció. Nòs la donem de bon cor a les vostres famílies, als vostres països, als pobles i als Governos que representeu i a tot el que cadascun de vosaltres porta en el pensament i en el cor."

Després, el Sant Pare donà la benedicció als diplomàtics i conversà amicalment amb tots ells. Ambdós parlaments foren pronunciats en francès, i publicats en la mateixa llengua a l'*Observatore Romano* de l'endemà.

Com epíleg d'aquest acte, el diumenge, dia 17, el Cardenal Gasparri obsequià el Cos diplomàtic amb un esmorzar que fou servit a la sala *dei Paramenti*, del Palau del Vaticà. Després de beneir la taula, el Cardenal Gasparri pronuncià breus paraules oferint l'àpat als diplomàtics com una mostra de la satisfacció del Sant Pare per l'audiència del dia 9; "audiència verament grandiosa i imponent com potser, o sense potser, no n'hi ha hagut mai cap més: el Cos diplomàtic en pes (amb poques i involuntàries excepcions), nombrós com mai, respectable des de tots els punts de vista, i representant cadascú el propi Govern i la pròpia nació, de guisa que en certa manera pot dir-se que una bona part del llinatge humà estava aquell dia als peus del Sant Pare".

A l'hora del brindis, l'ambaixador del Brasil, en nom de tots, manifesta llur satisfacció en acompanyar el Cardenal Gasparri en aquell esplèndid banquet i acaba dient: "Aplaudint vivament els desigs d'una concòrdia cada dia major entre la Santa Seu i totes les nacions, expressats per la Vostra Eminència, nosaltres, representants dels governs i dels pobles, amb pregon respecte alcem les nostres copes a honor i a la salut del Sant Pare, a la sagrada persona del qual desitgem totes les felicitats, i al Pontificat del qual augurem noves i fecundes iniciatives, pròspers esdeveniments i glòria immortal."

CULTURA GENERAL

INTEL·LIGENCIA I CARACTER.—És bell de veure com les qüestions que afecten d'una manera més o menys directa el fons essencial de la nostra personalitat atrauen fortament l'interès dels esperits atents i vigilants i els mouen àdhuc a intervenir en els debats que al voltant d'elles es produeixen. Independentment de les derivacions teòriques o pràctiques, que tals debats puguin motivar, serveixen, si més no, de pretext per a posar de manifest, entre altres coses, que ens lliguem per sota l'anècdota passada, un cert grau de cultura i d'afinament espiritual que alguns anys enrera no hauriem pogut constatar: marquen, en una paraula, el procés de maduració que, al fons de tot i malgrat tot, va seguint la consciència del nostre poble. És, fins a cert punt, una qüestió de temps l'èxit d'aquesta enquesta en la qual s'interessen, no sols els elements dits intel·lectuals, sinó també aquells que solen adoptar davant dels problemes especulatius, una actitud simplement espectadora i que ara, simples lectors d'un diari, s'arrisquen a pendre la ploma per intervenir directament en la solució del problema.

Crec, però, que la qüestió que ara es debat, de si ha de donar-se preferència a la educació del caràcter o a la de la intel·ligència en la formació moral del nostre poble, no tindrà, després de la que hem indicat, altra utilitat que la que pervé a la llarga del plantejament reiterat d'un problema viu i, per tant, indeclinable. El problema que s'està discutint és, com ja s'ha insinuat, un problema complex, més complex del que pugui semblar de bell antuvi, donades les moltes qüestions que, per subordinació o per analogia, s'hi relacionen. Contra el que certs esperits massa optimistes han cregut tal vegada, no és pas aquest un problema que pugui ésser resolt pragmàticament i d'una manera massa immediata. I menys ara com ara. Pensem, no obstant, dir-hi quelcom, per si el nostre humil concurs pot ajudar a precisar els termes de la qüestió i aclarir-ne l'orientació definitiva.

La qüestió fou posada al principi, o almenys després ho ha semblat—no tenim a la mà, per rellegir-los, els parlaments del Dr. Cardó i d'En J. M. Baptista i Roca—d'una manera que tal vegada no respon exacta-

ment a la realitat. La simple oposició de dos postulats, obligava necessàriament els respectius ponents a col·locar-se en un punt de vista determinat, des del qual l'argumentació havia d'ésser forçosament apriorística, més preocupada de cercar els punts de divergència que no pas els punts de contacte. Sigui com sigui, en el transcurs de l'enquesta, els termes, *intelligència* i *caràcter*, han aparegut com a representatius de dos conceptes antagònics, incompatibles, i s'han plantejat com una disjuntiva que obliga a votar en favor de l'un, tot refusant tàcitament l'altre. Altres, és veritat, han reconegut l'existència d'una relació entre els dos conceptes; i alguns han invertit de tal manera l'ordre d'aquesta relació que han arribat a dir, per exemple, que la *intelligència* neix del *caràcter*, i altres coses per l'estil. La qüestió, doncs, ha entrat en un estat de confusió tal, que avui hem de fer un esforç per destriar bé les idees i posar cada cosa al lloc que li correspon.

Res no aconsella ni justifica d'optar ni de preferir entre *intelligència* i *caràcter*. Són dues coses que no admeten comparació entre elles. La *intelligència*, com sap tot aquell que tingui nocions de psicologia, és una facultat parcial i simple, perfectament diferenciada de la sensibilitat i de la voluntat, amb les quals constitueix l'activitat espiritual de l'home. Podem dubtar, tal vegada, entre el conreu de la *intelligència* i el de la voluntat o del sentiment. Però no hi ha opció possible entre una qualsevulla d'aquestes facultats i el *caràcter*. El *caràcter*, el veritable *caràcter*—no el *caràcter* pres com un equipolent de la voluntat o del temperament, sinó el que volem designar quan parlem del *caràcter* moral d'un individu—no és altra cosa que la síntesi i el producte d'aquelles facultats, portades, en cada cas, al seu grau màxim de perfecció. És per això que la idea del *caràcter* és difícilment reduïble a les fórmules esquemàtiques d'una definició i sol confondre's amb la idea dels seus components, especialment amb la voluntat, i també, més sovint encara, amb el temperament, que és una tendència innata, una disposició determinada, distintiva de la nostra naturalesa i, pertany, per tant, al camp de la fisiologia. No direm d'un home, per exemple, que té un *caràcter* nerviós, o artístic, o musical, sinó un temperament nerviós, etc.

La condició essencial del *caràcter* és la completesa; l'home que el posseeix de veres és l'home ideal, modèlic: per això n'hi ha tans pocs. Quan l'home manca de qualsevulla de les qualitats que formen el *caràcter*, és, psicològicament, un home incomplet. Fixeu-vos que quan es parla d'un home de *caràcter* es diu d'ell que és un home enter, que té enteresa. Si examinem les qualitats d'un home de *caràcter* trobarem que aquestes qualitats—el valor, l'abnegació, l'honradesa, la superació dels defectes, el domini de les passions desordenades (del temperament), la fermesa de voluntat, la incorruptibilitat, la fidelitat a les conviccions i, en grau suprem, l'heroisme—revelen un conjunt de virtuts que reclamen indefectiblement l'ajut de totes aquelles diverses facultats, degudament coordinades: la *intelligència* que ordena, la voluntat que executa, o priva d'executar... Un home de molta voluntat no serà un home de *caràcter*, si no és ni bo ni *intelligent*, com no ho serà tampoc un home molt *intelligent*, si no té voluntat per obeir allò que la raó i el cor li dictin. El pri-

mer serà un extraviat, si voleu, un testaferm sense solta; el segon serà un indolent, un degenerat, un trampista, què sé jo! Però no seran homes de caràcter.

En l'educació del caràcter, doncs, s'ha d'anar per parts, començant, naturalment, per la intel·ligència. Quan sento que es parla de l'educació del caràcter, sense sobreentendre tot allò que és anterior i alhora indispensable a la formació del caràcter, em fa l'efecte d'una cosa absurda. No hi ha ningú que digui: vull fer-me una teulada, sinó que tothom diu: vaig a fer-me una casa. La teulada ve després, com una conseqüència inevitable.

En el present debat, però, no s'ha parlat del caràcter en aquest sentit de totalitat, que és l'únic metafísicament admissible, sinó més aviat d'una manera parcial, fragmentària, en ço que té de voluntat. I s'ha oposat a l'intel·lectual l'home d'acció, i a la intel·ligència el caràcter (voluntat) per entendre que és aquest el tipus d'home que convé avui a Catalunya. No ens hi oposem. Però, tampoc l'home d'acció és home de caràcter i àdhuc ens atreviríem a dir que tampoc l'acció suposa sempre, necessàriament, voluntat. Hi ha molts matisos en tot això. Hi ha qui creu ingènuament—sobretot en els nostres temps!—que és un home de caràcter, o, almenys de voluntat, aquell que es dedica als esports violents, l'audaç que es llança a empreses temeràries, sense mesurar-ne la utilitat, l'excursionista que descendeix al més afros avenc... Tenen tots aquests homes la virtut necessària, posats a la ciutat, per no caure vençuts en mans de les concupiscències pròpies dels esperits febles, de les voluntats impotents? Hom pot ésser, en canvi, un home dotat de voluntat i àdhuc de caràcter, sense haver fet alpinisme, ni haver-se dedicat a cap esport violent. Sòcrates fou, en definitiva, un home d'acció. I ho foren, també, durant la guerra, moltíssims homes de professió intel·lectual, més preparats per a l'heroisme que molts d'altres que es tingueren ells mateixos per homes d'acció.

Ens trobem, per consegüent, davant d'una qüestió complexa. Es tracta d'un problema de cultura general, d'un problema, en el nostre cas, eminentment polític, que hem d'enfocar bé si és que volem intentar de resoldre'l. Per resoldre'l bé cal començar pel començament. Cal, en primer lloc, educar la intel·ligència del nostre poble, dotar-lo de tots els coneixements indispensables al seu desenvolupament intel·lectual, capacitar-lo per comprendre els problemes fonamentals de la vida i tenir-ne format un concepte. Cal, també, una educació sentimental que faci estimar i voler el bé i la bondat com un deure irrenunciable de la dignitat humana, baldament sigui a costa d'esforços i de sacrificis, car altrament res no és meritori. I cal, igualment, fer comprendre i sentir a tot hom que la voluntat és un instrument poderós que l'home conscient i responsable ha d'utilitzar a benefici de totes aquelles coses que el cor i la raó li diuen que són bones, i per cohibir i ofegar els impulsos inferiors de la naturalesa.

Obtingut tot això, en la mesura que és possible d'obtenir-ho, el caràcter ens serà donat per afegidura. I, tenint homes de caràcter, tindrem homes intel·ligents, voluntariosos, abnegats, inflexibles; homes que amb

llur exemple persistent—sobretot si ocupen llocs preeminents i representatius—faran un gran bé a la Pàtria, i, abanderats sota un ideal, tindran prou força de voluntat i, si calgués, prou capacitat d'acció per a fer-lo triomfar.

Aquest problema no és d'ara que s'ha plantejat. Ja l'any 1922 En Prat de la Riba va llucar-lo perspicaçment i a les seves suggestions obeí la creació, sota el patronatge de la dissolta Mancomunitat, de la Comissió d'Educació General, l'abast de la qual queda implícitament expressat en la seva mateixa denominació. En el programa que la Comissió s'havia proposat de realitzar, es parla concretament d'educació moral, comprenent-hi els tres aspectes indicats: educació del seny, de la voluntat, del sentiment i, en últim terme, del caràcter. Tot el que es faci en aquest sentit no serà més que treballar a compte d'aquell ideari màxim, fecund en belles promences, que un dia o altre hem de vitalitzar i del qual depèn essencialment el nostre esdevenidor.—JOAN ARÚS.

LA VIA TRIOMFAL DE JOANA D'ARC.—Era allà les primeries de l'any 1429 (fa, doncs, cinc-cents anys) que una noia del camp se n'anava a trobar el senyor de Baudricourt, de Vaucouleurs.

Era una minyona dolça i tranquil·la, filla d'un pagès de Domremy. Es deia Joana d'Arc.

—Porteu-me al meu gentil Delfí, digué al senyor de Vaucouleurs, perquè les veus m'ho ordenen; les veus de Santa Catarina i Santa Margarida.

D'antuvi, el senyor de Baudricourt va creure que es tractava d'una curta de gambals... Amb tot, la noia el va persuadir. El senyor de Baudricourt li va donar armes i un cavall; el dia 23 de febrer de 1429, Joana d'Arc, de calça llarga, esperons i cota malla, sortia de Vaucouleurs per la Porta de França.

Així començava la cavalcada que, al cap de dos anys, havia d'acabar en el suprem sacrifici. El llarg camí, assenyalat de joies ingènues, de triomfs esclatants, i després de sang, s'iniciava a Vaucouleurs, aquella matinada d'hivern. Al capdavant d'aqueixa via, que ressonava sota els ungles del seu cavall, l'esperava Ruan, amb les flames de la foguera.

* * *

A França s'han constituït una sèrie de comitès per a cada regió, per on va passar Joana d'Arc, l'any 1429, per a fer col·locar en tots els indrets on es conserva el seu record, pedres commemorant les dates del seu pas o del seu sojorn.

Aqueix afitament s'ha d'efectuar de dia en dia, de població en població, de parròquia en parròquia, a les cruïlles dels camins que Joana va seguir, en els parapets dels ponts pels quals va travessar els rius, en la data aniversari de l'esdeveniment.

La primera d'aquestes pedres o fites ha estat posada solemniament a Vaucouleurs el dia 23 de febrer, a la Porta de França, per la qual

Joana va passar per a adreçar-se a Chinon. El dia 24 han estat col·locades altres dues fites, l'una a Joinville-sur-Marne, l'altra a Fronville-Saint-Urbain. Cada fita és esculturada i en la banda on hi ha l'escultura hi ha una inscripció precisant el lloc d'on venia Joana, la data del seu pas, els fets sobresortints del seu sojorn.

Les altes autoritats eclesiàstiques i de la República, associacions importants, banques, instituts, grans establiments, societats patriòtiques i deportives i una bella munió de dames i donzelles han estat presents en la celebració d'aquestes cerimònies.

El dia 6 de març, altres festes s'han descabdellat a Chinon per a commemorar-hi el record de l'arribada de Joana d'Arc. Alguns descendents dels cortesans qui romangueren fidels al costat de Carles VII hi han pres part, junt amb unes delegacions de donzelles.

Ultra les festes dels comitès locals, es faran altres cerimònies a Poitiers, Orleans, Compiègne, Senlis, Reims.

Del dia 10 al 21 de juny, un grup de noies, conduint elles mateixes llur automòbil, refarà el trajecte seguit per Joana d'Arc.

* * *

A aquestes festes ha assistit, com a "representants de la família", joves i donzelles, anomenats "nebots" i "nebodes" de Joana d'Arc. És que es conserva, doncs, encara la descendència de la família, dels germans i dels oncles: Jaume d'Arc de Lis, Joan d'Arc de Lis, Renat d'Arc? Així ho assegura el comte Jordi de Morant.

Actualment—diu—hi ha algunes centes famílies (més de dues centes vint) que descendeixen de la família de Joana d'Arc.

Aquestes famílies descendents collaterals de la de Joana d'Arc són franceses i canadenques.

M'he passat—afegeix—una dotzena d'anys tractant d'establir aquesta descendència i he compulsat els fets i dades que demostren la genealogia.

Podria citar-vos de memòria—diu—com a descendents, les branques de Villebresme, les de Vouthon i d'altres.

També hi surten noms de categoria com La Rochefoucauld, Clermont-Tonnerre, La Tremoille, Neuville, Franchet d'Esperey, Maleysie, Rochechouard-Mortemart, Roquefeuil.

El genealogista, Jordi de Morant, diu que s'ha fonamentat en documents certs que no li deixen cap mena de dubte.

ACLARIMENT.—Alguns lectors ens han preguntat quin sentit tenien les darreres ratlles de la primera pàgina de l'editorial *L'únic necessari*, aparegut al fascicle anterior. I bé, nosaltres mateixos no l'hauríem entès, si no haguéssim trobat l'original manuscrit, el qual feia així:

El lector ja entén que no censurem ni la religiositat, ni l'afany d'il·lustrar racionalment la pròpia fe, sinó la pretensió de judicar i definir sense l'assessorament professional, tan escassa en aquesta banda com abundant en l'altra.

MOVIMENT PEDAGOGIC

L'ESCOLA I LA NATURALES.—"Ràdio Barcelona" organitza unes sessions setmanals radiopedagògiques dedicades als nois i noies de les escoles. En una d'elles el culte mestre nacional de Barcelona senyor Llorenç Cabós, explica als petits radioients una lliçó molt clara i concisa sobre els gripaus i les serps, intentant destruir els prejudicis que contra aquestes bestioles tan útils té la majoria de la gent.

Estem plenament convençuts que la dissertació del senyor Cabós, clara, entenedora, metòdica, posada ben a l'abast de la intel·ligència dels escolars, no fou compresa ni seguida amb un veritable interès per la generalitat dels infants que l'escoltaven, i això per raons diverses, entre les quals ens interessa notar especialment una manca de preparació en els infants, una manca d'ambient i una falta d'interès per a comprendre i per a estimar els fenòmens i els éssers de la naturalesa.

S'ha dit moltes vegades que els barcelonins vivim d'esquena a la mar, però cal afegir que també vivim d'esquena al pla i a la muntanya, car la nostra vida l'hem concentrada als clos de la ciutat, interessant-nos simplement pels afers comercials, industrials, artístics, cívics, intel·lectuals, etc., etc., isolats del mar i la vida marinera, per la barrera de tinglados, banys i barraques que ens la interdiuen; separats de la terra per una capa d'adoquins que s'estén més enllà de l'espai que els adoquins realment ocupen; allunyats de la muntanya per un sanítors corrent higiènic i urbanitzador; i desintegrats del cel pel poc interès que ens tenen les seves mutacions per al nostre treball quotidià, i també perquè l'ampla volta d'atzur ens és difícil de contemplar a través de la llenca minsa enterenyinada de fils i de cables que en deixen albirar els carrers i carrerons.

El barceloní s'ha avesat tant a la vida "artificial" de la pedra, del metall i del paper que informen la ciutat, que la vida "natural" que es desplega més enllà dels seus termes edificats, en el pla i en la muntanya, en el cel i en la mar, li són perfectament desconegudes, i se'n desinteressa fàcilment com de coses banals i supèrflues. Així el seu vocabulari és pobríssim d'expressions precises referents als éssers de la naturalesa. Sap el nom de totes les marques d'automòbils que corren per Barcelona però ignora el de totes les varietats d'arbres—i això que no són gaires—que exornen les places i voravies; distingirà perfectament un Crisler d'un Citroen, però no sabrà diferenciar un roure d'una alzina. No coneix bé les plantes aromàtiques, (quants n'hi ha que no saben conèixer una mata de romaní o de farigola). Ja no cal dir que és inútil preguntar-los el nom dels d'ocells emigrants que travessen el nostre cel i és possible que molts confonguin el rat-penat amb un animaló de ploma. I si passem al coneixement dels núvols, per a quants resulta una parla xinesca la notícia diària que els parla d'estrats i d'altocúmul, i que igualment els ho resultaria si els parlés de ventres de gat o de plo-

mes de Santa Teresa? Quants no saben llegir el cel estelat? Quants barcelonins no saben on és l'Estel Polar?

Però la llista es faria interminable i no és el nostre propòsit avergonyir l'honorable barceloní mancat d'aquestes coneixences i altrament irresponsable d'aquesta ignorància. El nostre propòsit és posar de relleu com estem tan desintegrats de la vida de la naturalesa que quan l'atzar ens posa en contacte amb ella i fins quan ens hi acostem amb bona voluntat, no som aptes per copsar les seves bel·leses ni les grans meravelles de constitució, d'ordenació, d'harmonia que a mans plenes hi abocà el Creador. Passem pel costat de totes les seves manifestacions completament passius o a tot estirar ens motiven un entusiasme literari, cridaner, ampulós, però fugisser i superficial, en lloc de produir-nos aquell goig intern, reposat i silenciós, fill del veritable coneixement.

Però si els barcelonins adults hem estat pujats així, hom ja no pot fer res per canviar la nostra manera d'ésser, i ens hem de conformar d'ésser tal com som. No passa el mateix amb els infants i els adolescents, damunt els quals encara podem influir en el sentit de fer-los viure la naturalesa molt més del que l'hem viscuda nosaltres i sadollar el seu esperit del sublim espectacle de les seves meravelles.

L'escola és el lloc per excel·lència on es pot treballar més, perquè el noi es familiaritzi amb la naturalesa. L'escola popular hauria de garbellar molt els seus programes, traient tota aquella fàrrega inútil que tan sàviament és oblidada al poc temps d'haver passat el període escolar i substituïda per les lliçons crues de la vida real, i un cop ben passat el sedàs quedaria temps per fer viure als infants la naturalesa, no en unes lliçons àrides de "Ciencias físico-naturales", sinó en observacions reals i experimentals sobre els fenòmens i les vides que s'hi despleguen. L'escola hauria de sortir al camp i a la muntanya i al carrer més del que hi surt avui, per acostumar els deixebles a veure i a observar tots aquells fets, a familiaritzar-se i estimar la seva companyia quotidiana i interessar-se pels processos diversos de la seva existència. No podria ésser el fi d'aquestes lliçons i constituir un principi de programa l'intentar que la generació que puja conegué bé tenint-los ben assimilats, tots aquells punts que hem dit en començar que avui ignoren la majoria dels barcelonins? Fa escriure de veure com arriben els infants, sobretot els de certes barriades de Barcelona, a grans, amb una ignorància tan grossa dels fets més elementals. Són innombrables els que no han vist mai pondre's el sol (ja no diem "sortir"). I ço que és més gros encara, els que no han vist el mar fins el dia que el mestre els hi ha portat. Quin bé no faria l'escola si esporgada de tantes inutilitats abocava els infants amb els sentits ben oberts a la contemplació intelligent de la naturalesa que ens volta.

Un altre auxiliar poderós podrien ésser els centres excursionistes. Avui l'excursionisme no és deport i educació física gairebé exclusivament. S'ha enriquit de l'interès arqueològic i artístic i encara de l'interès científic i al costat de les excursions a tal o tal esglesiola romànica, i tal cim esquerp, no se'n podrien organitzar als indrets on floreix un

aspecte especial de la naturalesa determinant un tipus de característics de fauna i de flora, o allí on es poden observar els fenòmens fisiogràfics o on es fa palès del procés de formació de les nostres muntanyes? Així com l'excursionisme corrent, no acostuma a tenir altre fi que el de devorar quilòmetres, i els que el practiquen van pel món amb els ulls clucs i les orelles tapades, no es podria infiltrar-li un interès per les coses vives que tant l'esperen i el solliciten?

I encara podríem trobar un altre eficaç col·laborador; la publicació de divulgació científica, tan estesa fora d'aquí i ací tan negligida. En llengua nostrada hi ha els esplèndids quaderns que aparegueren dins la col·lecció "Minerva" que publicava el Consell de Pedagogia i que signats per les plomes autoritzadíssimes del P. Barnola, d'Eduard Fontserè, de Joaquim Maluquer, entre altres, posen a l'abast de tothom la fisiologia botànica, l'astronomia, la meteorologia, l'oceanografia i d'altres branques de les ciències naturals. També la casa Araluce volgué divulgar llibrets de la naturalesa, traduccions de les col·leccions angleses tipus "Look about you" (Mira al teu entorn), però no reeixí. També hi havien altres col·leccions, com les de la casa Estudio, però en general totes aquestes edicions ja fa temps que són esgotades. No hi hauria manera, ara que tenim aquest esplet d'editorials, de reeditar aquelles obretes que hem esmentat i d'impulsar la continuació seriada i metoditzada de la seva publicació?

El dia que l'escola i aquests seus col·laboradors actuaran en acció combinada i estimularan l'interès de les gents vers el coneixement de la naturalesa, els mestres com el senyor Cabós que facin converses científiques amb els infants, siguin o no radioients, trauran un major rendiment del seu esforç i la seva tasca tindrà una major eficàcia.

TRES CONGRESSOS INTERNACIONALS D'EDUCACIÓ.—A part de nombrosos congressos i conferències nacionals i d'interès particular que s'anuncien a diferents Estats, hom prepara per a dintre de poc la celebració dels tres congressos internacionals següents:

El I Congrés internacional de Colònies de vacances i Institucions a l'aire lliure que tindrà lloc a Pau del 4 al 7 d'abril.

El III Congrés de la Federació Mundial d'Associacions Pedagògiques celebrador a Ginebra, del 25 de juliol al 4 d'agost.

I la V Conferència internacional de la Lliga d'Educació Nova que se celebrarà a Elsingör (Dinamarca) del 8 al 21 d'agost.

Tots tres presenten un programa ben atractiu per als professionals de l'educació, puix a part de la contribució personal de les primeres autoritats mundials en el camp de la pedagogia d'avançada, el pla de treball que preparen és molt interessant. Sobretot els dos darrers, que agafen l'aspecte global de l'educació, cadascu d'acord amb el fi que presideix l'existència de la institució que l'organitza. Així la Federació Mundial d'Associacions Pedagògiques fundada l'any 1923 a San Francisco de Califòrnia amb el desig d'extirpar l'odi del cor dels homes i reemplaçar-lo per un esperit de concòrdia, de bona voluntat i de jus-

tícia, i d'establir una convivència espiritual entre els pobles, estranya a tot apassionament polític, econòmic i religiós, i que segons diu Mr. Pierre Bovet, director de l'Institut J. J. Rousseau de Ginebra i president del comitè d'organització d'aquest congrés, ha posat en el primer pla de les seves preocupacions i del seu programa el realitzar l'aproximació dels pobles per l'educació i establir una sana emulació entre els Estats per tal de donar a l'home de demà ço que de millor tingui cada nació, ha repartit la seva feina en dinou seccions on s'estudiaran tots els aspectes de l'educació en el seu caràcter social i ciutadà. No els problemes tècnics de l'escola sinó els de la seva vida de relació; considerant l'educació com la primera força constructiva utilitzable per assegurar els progressos de la civilització.

En canvi, la Lliga d'Educació Nova, nascuda a Calais l'any 1921 per a defensar i expandir els principis de la concepció moderna de l'educació i de l'Escola, posant com a eix l'estudi del noi i el respecte a la seva personalitat, ha centrat l'objectiu de la seva conferència en la tasca de posar de manifest ço que hom realitza en diferents països per a portar a la pràctica en les escoles els ideals i mètodes de la nova educació. Així el treball d'aquesta conferència (que sigui dit de pas, celebrarà les seves sessions en el castell de Kronborg on Shakespeare situa l'acció de Hamlet) serà una mena d'índex de les teories i de les realitzacions de la pedagogia d'avançada sota el tema de "La nova psicologia i del programa escolar".

Llàstima que l'internacionalisme d'aquestes institucions, altrament tan interessants, sigui informat per un fort laïcisme ofuscador que els ombrreja el millor del seu treball, com si amb un alt esperit religiós no es pogués treballar en aquesta campanya pacificadora per mitjà de l'educació que propugnen els uns o pel progrés dels nous corrents educatius que defensen els altres.

Vet ací el programa d'aquests dos congressos:

Seccions del congrés de Ginebra:

1. Pares i mestres. La família i l'escola.—2. L'educació per a la salut.
3. L'educació pràctica (considerada a part de l'educació professional).—4. Les associacions de mestres i de professors, i l'administració escolar considerada des del punt de vista internacional.—5. Cooperació internacional i bona voluntat (problemes generals).—6. Cooperació internacional (preparació del personal docent).—7. Com pot ésser introduït a les escoles l'esperit de cooperació internacional i de bona voluntat.—8. L'infant difícil.—9. La vida rural i l'educació rural.—10. L'educació de la primera infantesa.—11. L'escola i la comunitat.—12. L'educació, la premsa i la publicitat.—13. L'aspecte internacional del servei de biblioteques.—14. De l'escola al taller.—15. L'ensenyament primari.—16. L'ensenyament secundari.—17. L'ensenyament superior i les universitats.—18. L'educació dels adults.—19. L'analfabetisme.

Conferències, cursos d'estudi i grups de la conferència de Elsingör.

Conferències: "Filosofia de la nova educació", "Psicologia infantil", "Tècnica de l'ensenyament", "L'escola nova en l'acció", "Estudi del programa escolar".

Cursos: "Mètode de projectes", "Plan Dalton", "Tècnica de Winnetka", "Mètode Decroly", "Psicoanàlisi".

Grups: "El problema del nen", "Psicologia de l'educació nova", "El noi i la religió", "L'art i l'infant", "Educació dels adults", "La casa i l'escola"...

El Congrés Internacional de Colònies de vacances i Institucions a l'aire lliure si no és d'un abast tan ampli com els altres dos és també d'un gran interès; oi més, pot ésser de resultats més pràctics, per tal com la seva matèria és més cenyida i concreta. La necessitat de portar els infants a la influència directa de la vida a ple aire, especialment per als de les grans urbs condemnats a respirar sempre l'aire viciat i impur de les ciutats i a viure reclosos en locals sense ventilació i sense sol, es fa cada dia més peremptòria, i els múltiples problemes mèdico-pedagògics que comporta la selecció i l'organització de les colònies i de les institucions a l'aire lliure val la pena que cada dia siguin més científicament resoltos i que es registrin pel bé de tots els estudis i assaigs que arreu es realitzen. Aquest congrés paga també la seva contribució a l'internacionalisme, amb l'estudi del tema cinquè "Canvi internacional de nens i la seva valor educativa per a la pau" que considerat *a priori* ens sembla d'un pur valor literari.

Els temes que hom tractarà en aquest congrés seran:

1. La selecció medical i les indicacions que han de determinar l'estada dels infants al camp, al mar o a la muntanya.
2. La col·laboració del metge i de la inspecció mèdico-escolar per a la col·locació dels infants a les Colònies de vacances.
3. Les indicacions respectives (mèdico-pedagògiques) de les Colònies de vacances i Escoles a l'aire lliure.
4. La disciplina en aquestes institucions.
5. Canvi internacional de nens i la seva valor educativa per a la pau.
6. Les vacances escolars i el turisme.

A. MARTORELL

MOVIMENT INTERNACIONAL

LA SITUACIÓ D'ALSÀCIA.—Val a dir que el problema o la qüestió d'Alsàcia (allò que la premsa francesa en diu el "malaise d'Alsace") no ha desaparegut o no s'ha resolt, per bé que aquestes últimes setmanes no hagi donat gaire a dir, espectacularment, a la premsa. El que passa és que un tema, el més viu que vulgueu, no pot sostenir-se indefinidament al pla de la qüestió del dia dels comentaris periodístics. I dels últims esclats fins ara s'han produït altres fets, tan transcendents (en primer lloc el de la reinstauració del poder territorial del Pontífex), que en certa manera ofeguen els anteriors. És ara, en l'ambient més calmat, que nosaltres donem—i potser amb més garantia d'objectivitat—el breu resum que segueix pertocant l'Alsàcia.

Prescindim, tant com podem, de l'aspecte passatger, de fets circumstancials, per a situar-nos en un pla de consideracions més ampli.

L'Alsàcia és una terra de reial bellesa, de treball, de lluita i de contrastos que arriben sovint a les contradiccions.

L'Alsàcia s'estén en corredor, de sud a nord, entre el Vosgues i el Rin, sobre 200 quilòmetres de llarg i com a 40 quilòmetres d'ample; constitueix essencialment una ruta, amb tot de cruïlles obertes a les grans direccions de la vida econòmica, intel·lectual i espiritual d'Europa. Situació privilegiada que, predestinant-la als canvis, ha fet la seva originalitat i la seva fortuna. Situació temible que, transformant-la en aposta i en glaci entre dues civilitzacions que s'enfronten i es xoquen, ha fet la complexitat i el drama de la seva vida. Ella n'ha conegut el pas constantment, cada vegada més feixuc, d'ençà d'abans dels dies en què les legions romanes aportaven les clares concepcions mediterrànies a les poblacions "de raça cèltica, mesclades amb el ròsec de les immigracions anteriors"—com diu Reuss—que ocupaven aleshores llur terror.

Punt de contacte útil i necessari, mescla eixida de diverses races i de diverses idees, l'Alsàcia no és un tot que pugui bastar-se.

Pot ella transformar avui en llaç d'unió aqueix trist privilegi d'haver estat una zona d'invasió?

Sotmesa a la prova de girades brusques, país de sol i de boira, de joia i de dolor, l'Alsàcia ha pres l'habitud de plegar-se sobre si mateixa en una mena d'urc malcarat, i de defensar els seus costums i les seves llars on ella troba una salvaguarda per a la seva sensibilitat al mateix temps que una manera d'adaptar-se pràcticament a la vida. Repareu la seva constància vigorosa, però una mica rude, el seu gust de l'oposició, l'habitud de la crítica i de la discussió que constitueixen encara alguns dels trets del seu caràcter. L'Alsàcia es vincla sobre la seva terra i sobre les seves opinions.

És natural que, formada d'aquesta manera, l'Alsàcia atorgui poc crèdit a les teories, a les promeses, i que s'interessi abans que tot per la realitat de les coses. Rica per la seva fecunditat natural i per la tenacitat del seu treball, gelosa de benestar, és lluny, ben cert, de desdenyar els béns materials que s'afanya a multiplicar de bo i millor, però resta fidel a la pràctica de les seves concepcions religioses que formen part de tot el seu passat i del seu ambient. L'Alsàcia, com és sabut, constitueix una de les grans etapes a la vall del Rin, que havia estat batejat amb el nom de "carrer dels capellans". La Reforma, tant l'alemanya com la francesa, hi havia fet sentir els seus primers accents. Ignorar de l'Alsàcia la vida religiosa i les seves manifestacions, fer tan sols semblant de no tenir-ne concepte i amenaçar-la seria una follia de conseqüències funestes: una sola frase d'una declaració ministerial (per bé que sense haver passat pràcticament de declaració), perquè constituïa una provocació i una negació, ha bastat per a fer nàixer inquietuds que no són ni oblidades ni perdonades i una agitació prenyada de conseqüències.

L'Alsàcia no ha oblidat mai que, oberta llargament vers el nord i descoberta vers l'est, tenia també portes vers el sud i vers l'oest que l'atreïen. Ha sentit sempre l'avantatge que tenia per a ella i la necessitat

que representava per a la seva formació el contacte amb el món llatí, que li donava l'avinentsa d'aprofitar-se dels seus béns i en certa manera d'afinar-se. L'esperit de campanar, la tradició municipal que l'ha salvada tants cops, no hi han perdut llurs drets encara avui. L'oposició és viva, per exemple, entre Moulhouse i Estrasburg; de vegades entre pobles veïns l'un no vol saber res de l'altre. Qualsevol diria, en sentint a parlar d'aquestes divergències i d'aquestes susceptibilitats, que hi ha varies Alsàcies.

D'aqueixes aportacions celtes, germàniques i llatines, d'aqueixes lluites materials i morals, d'aqueixa vida sobre el terror i per al terror, ha sortit una població especial. Arrancada i ponderada alhora, encarcerada i gaia, insinuant i brusca, obstinada i enraonada, gelosa de llibertat i aferrada a la disciplina metòdica així com a l'esperit de continuïtat, aficionada als grans viatges i arrelada al seu tros, resolta a saber allà on se la porta, i sovint en desacord amb ella mateixa sobre l'objecte dels seus desigs, segons com expansiva i segons com closa, l'Alsàcia triga a donar-se. Els humoristes pretenen que l'Alsàcia podria reconèixer-se en l'heroi de la seva cançó *Hans im Schnotkelock* ("En Jan en el forat dels mosquits"), que no té mai el que vol i ni vol mai el que té. Per a saber-la conduir no és pas indicat un ambient d'absolut radical domini, en què hom pugui improvisar o pretendre imposar-se: tot hi són matisos, coneixença positiva dels fets, dels antecedents individuals, dels casos en espècie, que solament s'adquireix vivint-hi i després d'un contacte llarg: la inestabilitat, les indecisions, les febleses, els dubtes, són contraris a aquestes tendències, a aquest contacte i a aquesta interpretació.

La qüestió d'Alsàcia és més d'ordre psicològic que no pas d'ordre polític i administratiu; i cal encara observar-hi una política netament definida i una administració ben amatent.

El viatger qui aborda l'Alsàcia és meravellat de la diversitat dels seus aspectes que van de les muntanyes cobertes de boscos i solcades de valls on tot d'oficis fan vibrar l'aire, a la riquesa acolorida de la plana. El Rin i l'Ill en són les artèries en les quals les zones industrials aboquen llurs productes. Els Vosgues en són el parapet que l'abriga de les grans pluges més abundoses en el vessant occidental. L'alsacià, que creu conèixer-ne totes les bel·leses, ell mateix en descobreix constantment de noves en una terra que estima per sobre de tot, de la qual ha fet un bell jardí.

Potser se'n vana una mica massa, però cal reconèixer—afirma F. de Witt-Guizot, a la "*Revue des Deux Mondes*"—que l'alsacià té molts motius de romandre fidel a aqueixa contrada magnífica i de sentir-se'n orgullós. Diuen que l'alsacià és ombrívol i esquerp: aneu a saber si això li ha valgut de no desaparèixer!

LES ELECCIONS DE L'ANY VII (ERA FEIXISTA).—El diumenge, 24 de març, han tingut lloc les segones eleccions legislatives del règim feixista. El Govern ha assolit 8.506,576 vots favorables contra 136.198 de contraris. El nombre d'inscrits era de 9.650,570; el percentatge de vo-

tants ha estat, doncs, crescutíssim, el 89,63 per cent. La premsa italiana porta nombroses escenes de l'entusiasme del poble per la candidatura feixista. Per a ésser elector es requereix tenir més de 21 anys o bé els majors de 18 anys casats i amb fills; a més és necessari de pagar determinada quantitat d'impostos, o bé ésser inscrit a algun Sindicat o ministre d'algun culte reconegut per les lleis italianes.

L'última Cambra, que finalitzà les sessions l'11 del passat desembre, era una ficció. Després de l'assassinat de Matteotti i del període de violències que seguí, les oposicions (socialistes, liberals i populars) s'havien retirat a l'Aventí i més tard, ara l'un, ara l'altre, havien anat abandonant el territori italià, refugiant-se molts d'ells a França, en circumstàncies ben dramàtiques (recordi's Turatti, Amendola, etc.).

El nou parlament és la consagració de l'Estat Corporatiu, que ha vingut a substituir l'Estat Parlamentari. El procediment de dir "sí" o "no" a la totalitat de la llista presentada pel Gran Consell Feixista, conferia a l'elecció el caràcter de plebiscit, més que el de nomenament de representants. En el cas d'haver votat "no" la majoria dels ciutadans, aquests tindrien dret a presentar llistes d'oposició, en una nova consulta electoral.

La impossibilitat d'una derrota queda sintetitzada en una frase d'un dels darrers discursos de Mussolini: "Una revolució pot fer-se consagrar per un plebiscit, però mai fer-se enderrocar".

Seguint les normes dictades per la llei electoral del 17 de maig de 1928, les Corporacions i Associacions d'importància nacional han de formar una llista de mil candidats, d'on s'han d'extreure pel Gran Consell Feixista els 400 noms que han de formar la llista definitiva, ara sotmesa a l'aprovació popular. Les Corporacions sindicals, que són en nombre de tretze, proposen en total 800 candidats (el doble dels que han de compondre la futura Cambra). Mussolini, seguint en tots els caires la política de tornar la gent al camp, concedeix a l'Agricultura una gran preponderància, car li dóna dret a presentar en total 192 candidats, entre patrons i obrers; la indústria, professions liberals i la Banca, presenten en total 256 noms. Els 200 llocs restants es divideixen entre les diverses Associacions i institucions morals que tenen un fi nacional, definides en l'article 4 de la llei: "Les entitats morals legalment reconegudes i les Associacions, encara que solament existeixin de fet, que tenen una importància nacional i persegueixen objectes de cultura, educació, assistència o propaganda."

Ajustant-se a aquesta definició, hi tenen cabuda les Associacions de Combatents, Mestres, Funcionaris públics, el Turing Club, les Acadèmies, Universitats, la Lliga Naval, l'Obra Nacional Deportiva, Comitè Olímpic, Dante Alighieri, etc.

Descomptant l'atmosfera moral d'Itàlia, el plebiscit ha tingut lloc amb totes les garanties? La papereta, amb què es verificava el sufragi, blanca per als que votaven "no", ostenta en canvi, exteriorment, la bandera italiana per als que diuen "sí", però, no és visible. Altrament, la cabina fosca, on l'elector prepara la seva candidatura i molts dels procediments més progressius encaminats a garantir la puresa del sufragi,

s'han donat aquesta vegada. La impossibilitat, no obstant, de fer propaganda contrària a la llista, degut a la falta de premsa neutra o adversària del govern, treu tot el mèrit al resultat obtingut.

Com deia Mussolini el maig de l'any 1927 (V de l'era feixista, no us en oblideu pas), "la Cambra no tindrà facultats legislatives ni fiscalitzadores; poques sessions plenàries i molt de treballar en les seccions de les ponències que se li encomanin". El fet d'ésser impossible a la nova Assemblea de castigar les possibles equivocacions del Govern, fa que neixi amb un defecte capital.

La Cambra—feixista al cent per cent—nomenada el 24 de març passarà a ocupar el tercer lloc al costat dels altres dos poders, que en nom del feixisme, governen Itàlia: Mussolini i el Gran Consell Feixista. La importància que aquesta darrera institució ha assolit aquests últims mesos, queda sols contrarestatada per l'enorme popularitat del Duce.

Acabada la duració d'aquesta Cambra, vertader pont entre les dues concepcions de l'Estat, vindrà segurament un altre Parlament elegit amb una fórmula més completa de representació corporativa. És en definitiva una experiència que convé seguir amb interès, per tal com—paraules de Mussolini—"tendeix a una més moderna i eficient democràcia" no assajada fins ara en cap altra nació.

L. i O.

PREGUEM PELS NOSTRES DIFUNTS

A tots els nostres lectors demanem en el Crist una oració per aquesta germana nostra que ens ha precedit en el senyal de la fe i dorm el son de la pau: Maria Glòria Prats i Tanés, àvia del nostre redactor Artur Martorell, i Rosa Sauret i Roca, tia del nostre subscriptor Dr. Carles Sauret i del nostre corresponsal a Tàrraga, Ramon Sauret.

Tots els mesos LA PARAULA CRISTIANA farà dir una missa en sufragi dels seus difunts, amics i afavoridors i llurs pròxims parents.